

JAK VĚST DĚTI K BOHU

JAK VĚST DĚTI K BOHU

Edici sborníků „Koinonia“ vydává nakladatelství Advent-Orion pro
Adventistický teologický institut

Redakční rada: Marek Harastej, Daniel Hrdinka, Oldřich Svoboda, Peter Čík,
Jana Pletková

Jak vést děti k Bohu

© Advent-Orion, Praha 2017

ISBN 978-80-7172-695-1

Obsah

Editorial

Rozhovory

Kázání

Studie a články

Výběr knih, veršů a citátů

Anketa

Obsah

Editorial

M. Harastej: *Jak vést děti k Bohu*.....9

Rozhovory

Vladimír Korpáš: *Dieťa najviac naučíme o Bohu, keď ho budeme milovať* 10

Roberto Badenas: *Vzdělávací proces křesťana trvá celý život* 13

Kázání

Lukáš Jureček: *Příběh vojevůdce Naamána* 15

David Čančík: *Chci pro své dítě to nejlepší?*..... 18

Roman Buchtel: *Tři oříšky (kázání pro děti)*..... 21

Studie a články

Milena Mikulková: *Vedení dětí k Bohu* 23

Radomír Jonczy: *Vliv primární rodiny a širší komunity na předávání víry*..... 35

Larry Fowler: *Jak vést své dítě k Bohu* 44

Ziskej dítě, oslovíš svět..... 47

Roman Buchtel: *Proč kázat dětem* 48

Jiří Beneš: *Generační předávání hodnot (víry) v Tanachu*..... 50

Vítězslav Chán: *Sociální postavení dítěte v 1. století* 68

Oldřich Svoboda: *Výchova dětí v Pavlově teologii* 73

Výběr knih, veršů a citátů

Knihy týkající se tématu „Jak vést děti k Bohu“ 78

Biblické verše a citáty Ellen Gould Whiteové o výchově dětí 80

Anketa

O rodičích, sboru, církvi a Bohu... 84

Marek Ondráček, Rastislav Špalek, Aleš Zástěra, Terézia Javorková,
Olga Benešová, Bohumil Kern, Jiřina Žižková, Radim Passer, Pavla Žůrková 87

Contents

Editorial

Marek Harastej: *How to Lead Children to Christ* 9

Interviews

Vladimír Korpáš: *We Teach Children about God by Loving Them* 10

Roberto Badenas: *Education of a Christian is a Lifelong Process* 13

Sermons

Lukáš Jureček: *The Story of Naaman, the Military Commander* 15

David Čančík: *Do I Really Want What's Best for My Child?* 18

Roman Buchtel: *Three Wishes (A Sermon for Kids)*..... 21

Studies and Articles

Milena Mikulková: *Religious Education* 23

Radomír Jonczy: *The Influence of a Nuclear Family and Wider Community on Passing on the Faith* 35

Larry Fowler: *How to Lead Your Child to Christ* 44

Tell a Child, Tell the World 47

Roman Buchtel: *Why Preach to the Kids* 48

Jiří Beneš: *Passing on the Values (Faith) Between Generations in the Tanach* 50

Vítězslav Chán: *Social Status of a Child in the 1st Century AD* 68

Oldřich Svoboda: *Education of Children in Paul's Theology* 73

Bibliography, Bible Verses, Quotes

Recommended Bibliography on the Topic of Religious Education 78

Bible Verses and Ellen White's Quotes on Education..... 80

Debate

On Parenthood, Church (Local and Worldwide), and God 84

Marek Ondráček, Rastislav Špalek, Aleš Zástěra, Terézia Javorková,
Olga Benešová, Bohumil Kern, Jiřina Žižková, Radim Passer, Pavla Žůrková 87

Jak vést děti k Bohu

Marek Harastej, ředitel Adventistického teologického institutu

---

Jeden údajně pravdivý příběh vypráví, jak byl dotázán jeden známý generál, jaké je jeho tajemství vůdcovství. Položil prý na stůl provázek a řekl, že jsou dva způsoby, jak dostat provázek tam, kam chceme. Jedním způsobem je provázek tlačit – a hned to demonstroval. Provázek se různě ohýbal, otáčel a neustále měnil směr svého pohybu. Následně generál uchopil provázek jiným způsobem a táhl ho po stole. Nejen provázek, ale i lidé se dají tlačit nebo táhnout. Tlak vždy vyvolá reakci. Málokdy ale zamýšlenou. Vedení, táhnutí, osobní příklad a vzor se jeví nejen u provázků jako mnohem efektivnější.

Jistě nejsem jediným rodičem, který touží svým dětem předat svou víru v Boha a klade si otázku jak. Jak své děti motivovat, vést, inspirovat, a přitom netlačit? Teoreticky u provázků je to velice prosté, ale v každodenním životě se to jeví jako úkol často nadlidský. A tím také vedení dětí k Bohu je. Úkolem daným Bohem a splnitelným pouze s jeho požehnáním.

Sborník KOINONIA není odpovědí ani řešením. Je paletou názorů, postřehů, kázání, zamyšlení, studií, rozhovorů, tipů, odpovědí v diskuzi a řadou námětů. Autory jsou chybující lidé, které spojuje otázka „Jak vést děti k Bohu“. A každý podle svého poznání Boha, odborné erudice a zaměření i osobního temperamentu hledá odpověď.

Většina zde uveřejněných příspěvků se vztahuje ke konferenci stejného názvu, kterou pořádá Adventistický teologický institut v Ostravě. Jsme vděční autorům, že byli ochotni „jít s kůží na trh“ a vyslovit své názory k takto osobní otázce.

Je naším přáním, aby uveřejněné texty byly pro čtenáře inspirací a povzbuzením.

Dieťa najviac naučíme o Bohu, keď ho budeme milovať

Vladimír Korpáš

Dá se říci, v jakém věku se u dětí začíná rodič víra?

Budem odpovedať zo psychologického pohľadu. Z pohľadu vývinovej psychológie sú prvé roky života dieťaťa kľúčové pre vytvorenie tzv. pocitu bezpečia alebo dôvery v okolitý svet, že je to dobré a bezpečné miesto pre život. Iná teória zas hovorí o rozvoji základného pripútania (t.j. vzťahu) dieťaťa k rodičovi, najskôr zvyčajne k matke. Tieto elementárne emocionálne a vzťahové kapacity sa v človeku rozvíjajú od narodenia prostredníctvom prijatia dieťaťa, lásky, primeraných reakcií na jeho potreby a prejavov. Uvedené považujem za základný kameň pre neskoršie budovanie akýchkoľvek vzťahov, vrátane vzťahu k Bohu.

Viera v zmysle vzťahu k tomu, čo nás presahuje ako abstraktný a ego transcendujúci úkon, sa rozvíja v závislosti od intelektového a emocionálneho zrenia približne v období puberty. Vyžaduje totiž komplexné a abstraktné uvažovanie

(intelektová zložka) aj schopnosť prekonať zameranie na seba a vlastné potreby (osobnostná zložka). Tu, predpokladám, sa rodí zrelá, osobná viera mladých ľudí, ktorí už neveria Bohu preto, že majú napr. veriacich rodičov, ale preto, že sami prežívajú a chápu spirituálnu stránku života.

Je možné s ohledem na věk dítěte rozdělit, co je pro dítě při předávání víry adekvátní a v kterém věku?

Určite áno. Zoberme si za základný predpoklad psychosociálny a intelektový vývin dieťaťa, inšpirujúc sa teóriou E. Eriksona a J. Piageta. V nasledujúcom prehľade veľmi schematicky popisujem vývin detí v jednotlivých obdobiach, vychádzajúc z teórie spomínaných autorov. K tomu pridávam kľúčové udalosti a výzvy psychospirituálneho vývinu dieťaťa, ako aj možnosti, ako ho podporiť.

Vek v rokoch	Psychosociálny vývin	Intelektový vývin	Psychospirituálny vývin
0–2	Dieťa sa učí dôverovať matke a cez ňu vôbec okolitému svetu. Vytvára si prvé základné vzťahy v živote.	Intelektový vývin prebieha prostredníctvom psychomotorického rozvoja (učenie otáčania sa, uchopenia, sedenia, státia, chodenia...).	Vytvára sa základná kapacita pre nadväzovanie hlbokých osobných dôverných vzťahov. Ako rodičia môžeme poskytnúť láskyplný vzťah prijatia
2–6	Dieťa sa učí vzdialiť od rodičov, konať autonómne – samostatne (na to je dôležité obdobie vzdoru), byť iniciatívne.	Dieťa sa učí používať jazyk a vytvára reprezentácie objektov pomocou predstáv a slov. Myslenie je stále egocentrické: má problémy s uvedomením si názorov druhých. Triedi predmety podľa jednej vlastnosti.	Formovanie základov osobnej autonómie, zodpovednosti a morálky. Dať priestor pre rozvoj samostatnosti a zároveň dôsledne viesť k dodržiavaniu základných hraníc správania sa.
6–12	Dieťa nastupuje do školy, porovnáva sa s vrstovníkmi. Formujú sa jeho sociálne zručnosti, sebavedomie. Stáva sa čínorodým alebo pasívnym.	Dieťa dokáže logicky uvažovať o objektoch a udalostiach. Triedi predmety podľa rôznych vlastností a dokáže ich zoradiť podľa jednej vlastnosti.	Dieťa si rozvíja primeraný pocit sebahodnoty. Môžeme podporovať jeho zvedavosť, tvorivosť, empatiu a rozvoj morálnych hodnôt (najlepšie nápodobou reálnych vzorov).
13–19	Mladý človek si utvára vlastnú identitu. Odpovedá na základné existenciálne otázky vlastného života: kto som, na čom záleží, kam smerujem. Odpútanie sa od automaticky preberaných rodičovských hodnôt prirodzene prebieha formou revolty, vzbury, odporu.	Abstraktné myslenie sa plne rozvinie. Mladý človek sa dostáva na vrchol svojho intelektového potenciálu. Myslenie je však ovplyvnené emocionalitou, neraz istou radikálnosťou myslenia.	Mladý človek si formuje osobnú, vlastnú a od ostatných nezávislú vieru. Potrebuje priestor pre spochybnenie tradičných hodnôt a autentickú inšpiráciu pri formovaní osobnej spirituality, svetonázoru i zreleho systému hodnôt.

Jak je možné dítěti, které nemá rozvinuté abstraktní myšlení, vysvětlit něco tak abstraktního, jako je víra?

Vysvetľovanie viery napovedá, že vieru chápeme iba ako pritakanie abstraktným pojmom. Viera je však pravdepodobne oveľa viac. Preto by som vieru s deťmi skôr prežíval. V prvom rade mal deti rád a neskrýval prirodzené a autentické vlastné prežívanie viery rodičmi a ďalšími dospelými.

Mnohé body dogmatiky či vierouky sú pre deti nepredstaviteľné a príliš abstraktné (Božia večnosť, tehotenstvo Márie...). Deti potom zvyknú mať milé otázky podobného typu: Kde

má Boh rodičov? Vtedy môžeme priznať, že niektorým veciam sami nerozumieme. Malým deťom to budeme vysvetľovať zbytočne a pubertiaci nám našu možnú „premúdreňosť“ vrátia, keď sa nám to nebude hodiť...

Jsou oblasti náboženské výchovy dětí, kde je může vedení k Bohu naopak poškodit?

V čem vidíš rizika náboženské výchovy dětí?

Pokiaľ budeme klásť dôraz na racionálnu zložku viery – napr. memorovanie formou „učenia sa veršikov“, disciplínu – napr. ticho sedieť počas sobotnej škôlky a v zbore, lebo Pán Boh sa pozerá a pod., bude naše pôsobenie na deti

nevyvážené a môže im dokonca škodiť. Vzhľadom na vyššie uvedené potreby detí je najdôležitejší vzťah. Dieťa najviac naučíme o Bohu, keď ho budeme milovať, trpezlivo prijímať a viesť. Istotne, stanovenie hraníc aj disciplína ku vzťahu patria, ale nemýľme si poradie dôležitosti. Hranice pomáhajú udržiavať vzťah v správnych medziach, aby sa nezvrhol napr. na opíciu lásky či rozmaznávanie. Vzťah lásky je však kľúčový a primárny.

Jak vést dítě, které vztah k Bohu odmítá?

Neexistuje ľahký a hlavne univerzálny recept. Môžeme sa nechať inšpirovať naším Bohom, ako vedie on nás. S láskou, trpezlivo, autenticky. A starať sa pritom aj o svoju vieru, lebo deti sa najlepšie učia nápodobou. Teda tým, že opakujú naše prejavy viery, zásady, hodnoty. Nezabudajme, že pred mnohými ľuďmi sa môžeme pretvarovať, ale pred svojimi deťmi, to ťažko. Deti veľmi dobre poznajú, akí sme. Ako reagujeme, keď sme unavení, nervózni. Či sa nazoj modlíme, čítame Bibliu, či máme my rodičia lásku medzi sebou, alebo sme spolu len zo zvyku.

Aj keď sa rodičia snažia deti úprimne k viere viesť, môže sa stať, že dieťa bude voči viere v odpore a proteste. Paradoxne sa odmietavý postoj voči viere môže rozvinúť aj u dieťaťa od mala vyrastajúceho „vo viere“, napr. ak nezažije vlastné obrátenie.

Zvlášť ťažké a rizikové môže byť, keď najbližší kamaráti, partia či partner/ka nášho dieťaťa vieru popierajú. Aj vtedy nám asi nezostáva nič iné, ako sme povedali doposiaľ. Je to však zvlášť náročné na rešpektovanie autonómie dieťaťa rodičom, rešpektovanie jeho slobodných rozhodnutí a nekarikovanie Boha v snahe silou-mocou dieťa pri Bohu alebo, žiaľ, aj pri sebe udržať (mnohí rodičia máme problém rešpektovať slobodu rozhodovania dieťaťa, zvlášť keď nechce byť takým, aké chceme, aby bolo).

Podobná kríza detskej viery môže byť kľúčovým momentom, ak ju dieťa či mladý človek

dokáže prekonať, k získaniu zrelej, osobnej viery v Boha. Možno dokonca bez podobnej krízy dosiahnuť vieru niektorým ľuďom ani nie je možné.

Pro především malé dítě může poslušnost k rodičům a Bohu splývat. Období vzdoru se může stát nejen vzpourou vůči rodičům, ale také vůči Bohu. Je tomu možné předcházet?

Vzdoru dieťaťa by som sa nesnažil predchádzať. Dieťa potrebuje objaviť svoje „ja“ – a to robí aj 3-ročné, aj 15-ročné dieťa často práve odmietaním vôle, zásad vlastných rodičov. Je dôležité poukázať na dôsledky správania, pestovať v deťoch zodpovednosť a umožniť im dôsledky svojho správania v láskyplnom prostredí prežívať. Ďalej za kľúčové považujem, že aj keď sa dieťa búri voči rodičom, má ich rado. Pozná ich lásku z tisícky maličkostí, ktoré dovtedy prežili a naďalej prežívajú. Aj v čase vzbury potom môže pretrvávajúť u detí rešpekt a istá zvedavosť voči viere rodičov.

Jak je možné dítěti představit samotné jádro evangelia – Boží milost?

Budem sa opakovať, ale podľa môjho názoru predovšetkým tým, že dieťa milujeme, dávame mu to najavo v situáciách bežného života. Potom vlastným príkladom autentickej viery a čestne prežívaných životných zápasov. Deti vnímajú napätie medzi rodičmi, vnímajú nálady rodičov, ich problémy a spôsoby, ako sa s nimi vyrovnávajú. V týchto situáciách máme možnosť ukázať, že dôverujeme Bohu, zápasíme o pravé hodnoty, nerobíme morálne kompromisy, a ak áno, činíme pokánie. Kľúčový je tu čas, ktorý venujeme dieťaťu, vytrvalo v priebehu rokov. Nie nárazovito, keď máme výčitky svedomia, že čosi zanedbávame.

Za dôležité tiež považujem ospravedlniť sa dieťaťu, keď mu ublížime. Byť voči deťom otvorený, nakoľko to ich mentálna a emocionálna úroveň dovoľí (nie menej ani viac – nerobiť z detí malých dospelých).

Vzdělávací proces křesťana trvá celý život

Roberto Badenas

Dlouhou dobu pracuješ v oblasti výchovy dětí. Co bys v několika větech doporučil rodičům, kteří chtějí vést své děti k Bohu?

Myslím, že prvním a nejdůležitějším faktorem výchovy je příklad. Rodiče by měli vždy pamatovat na to, že to, co dělají, je mnohem důležitější a má hlubší dopad na jejich děti než to, co říkají. Rodiče by měli v přítomnosti dětí prožívat takovou formu duchovního života, jaký si přejí, aby prožívaly i ony samy. Musí také pozitivně hovořit o své víře, o duchovních zkušenostech, o vnitřním pokoji a radosti, který zakoušejí, když chodí s Bohem (Dt 6,7).

Další důležitou záležitostí je, abychom od samotného počátku své děti zapojovali do života a služby v církvi. Ve svém životním boji v sekulárním světě potřebují podporu dalších, kteří s nimi prožívají stejné problémy a sdílejí stejnou víru.

Dobře vychovávat své děti se snaží lidé věřící, ale i ti, kteří v Boha nevěří. V čem je jiný přístup věřících lidí? O co je nebo by měl být přístup věřících lidí bohatší?

Je zřejmé, že někteří rodiče, kteří nejsou věřící, mohou být lepšími pedagogy, co se týče světového vzdělání, než někteří rodiče, kteří věří

v Boha, ale nemají tak dobré vzdělání nebo neberou své odpovědnosti dostatečně vážně. Hlavní rozdíl leží v tom, že dobří věřící rodiče do své výchovy vkládají duchovní rozměr, který dává smysl jejich životu a má také dát smysl životu jejich dětí. Tento přístup se nazývá „holistickou“ výchovou. Tato výchova zahrnuje přípravu pro tento život a také pro to, co čekáme po tomto životě.

Pro adventisty je téma výchovy úzce svázané s Ellen Whiteovou. Je toto spojení správné?

Čím vzniklo?

Myslím, že nejzajímavějším příspěvkem Ellen Whiteové ke vzdělání je právě její koncept holistického vzdělání, který zahrnuje všechny aspekty naší existence. Vzdělání se většinou chápe jako především intelektuální či praktický úkol: příprava na úspěšný život. Ellen Whiteová rozšířila toto chápání tak, že plnohodnotná výchova je komplexní a zahrnuje sekulární prvek vzdělání v oblasti fyzické, psychické, sociální, umělecké i duchovní. Vedla k rozvoji tohoto druhu vzdělání, a proto velmi aktivně podporovala zakládání základních a středních škol i univerzit. Bez jejího důrazu na vysokou kvalitu vzdělání by byla naše církev dnes pouze obyčejnou sektou v řadě dalších.

Ellen Whiteová toho napsala o výchově hodně. Je možné to nějak stručně shrnout?

V knize *Výchova* na straně 9 píše: „Pravé vzdělání znamená víc než jen vystudovat určitý obor, více než se připravit jen pro tento život. Týká se totiž celé lidské bytosti a celé její dosažitelné existence. Je to harmonický rozvoj fyzických, duchovních a duševních sil. Připravuje člověka pro radost ze služby v tomto světě i pro vyšší radost z rozsáhlejší služby ve světě budoucím.“

Je něco, co by se dalo nazvat jako adventistické specifikum ve výchově dětí?

Nemyslím si, že máme něco „specifického“ – kromě našeho adventistického „kosmického přesahu“. Avšak právě toto celostní chápání světa dělá adventistickou výchovu a vzdělání (pokud se dobře provádí) zcela jedinečnou. Výhodou je prorocké vedení, které jsme obdrželi v životě a díle Ellen Whiteové. Nemáme žádné konkrétní metodologie, věříme však, že je třeba „zkoumat vše, a držet se toho, co je dobré“ (1Te 5,20.21). Viditelné aspekty adventistického vzdělání (v domovech i v našich školách) zahrnují důraz na studium Bible, na zdraví a na hudbu při našich bohoslužbách.

Ježíš Kristus říká, ať dětem nebráníme k němu přicházet. Čím podle tebe můžeme překážet dětem v cestě za Kristem?

Na základě zkušeností jsem zjistil, že to, co nejvíce brání našim dětem přicházet ke Kristu, je

naš důraz na „skutky“ (požadavky na to, co musíme či nesmíme dělat), na zákonické aspekty, které v křesťanském životě kladou důraz na neustálé úsilí získávat „zásluhy“, aby nás Bůh mohl přijmout. To je špatný přístup k výchově a vzdělání, ve které je nejdůležitější následování Krista na základě milosti. Pokud jako křesťané děláme určité záležitosti, pak je děláme jen proto, že jsou pro nás dobré (například zdravé stravování). Pokud budeme našim dětem říkat, že určité věci nemají dělat (například kouřit), důvod by měl být naprosto stejný – je to proto, že pro jejich dlouhodobé štěstí nejsou dobré.

Ježíš říká, že kdo nebude jako dítě, nemůže vejít do Božího království. Jak je možné tomuto textu rozumět?

Já tento text chápu tak, že proto, abychom mohli žít blízko Boha a vejít do jeho království (což znamená umožnit Bohu, aby byl Králem našich životů už nyní, abychom pak mohli jednoho dne vstoupit do jeho království slávy), potřebujeme si osvojit základní postoje dětí. Aby děti mohly růst, přirozeně se zajímají o učení. Učí se všechno, protože jsou zvědavé, a přijímají to, co potřebují, od těch, kdo to vědí. Základní postoj křesťana je, podle mne, naprosto stejný: musí přijmout skutečnost, že vzdělávací proces trvá po celý život. Po celý náš život se musíme učit více (o Bohu, o životě, o sobě atd.) a duchovně růst jako lidské bytosti. Vzdělání v Kristově škole nebude nikdy končit promocií...

ROBERTO BADENAS získal doktorát teologie na Andrews University v USA. Je odborníkem v oblasti biblického výzkumu a profesorem Nového zákona. Od roku 1990 do roku 1999 byl děkanem teologického semináře na Adventist University of France (Collonges-sous-Saleve) a od roku 1999 do roku 2010 pracoval jako ředitel Biblického badatelského institutu a vedoucí oddělení výchovy a služby rodinám (EUD Bern).

Příběh vojevůdce Naamána

Lukáš Jureček

Na první pohled se Bible soustřeďuje na dospělé, ale při tom druhém v ní můžeme objevit i řadu dětských hrdinů, kteří nás překvapí svým často až neuvěřitelným vztahem k Bohu. Jeden, či spíše jedna z těchto hrdinek se objevuje i v příběhu vojevůdce Naamána. A i když jde o příběh velmi známý, rád bych vás pozval do 5. kapitoly 2. knihy Královské k jeho novému promýšlení.

Naamán, velitel armády aramejského krále, byl před svým pánem významným a vznešeným mužem, neboť skrze něj dal Hospodin Aramejcům záchranu. Ten muž byl udatný hrdina, ale byl postižen malomocenstvím.

Už první verš tohoto příběhu nás musí zarazit – a to hned ze dvou důvodů. Tím prvním je otázka: Jak to, že Hospodin dává vítězství vyznavači boha Rimona a vůbec národu, který se tolikrát profiloval jako nepřítel Božího lidu? Tím druhým je pak samotná struktura tohoto textu. Naamán je zde postupně vychvalován jako snad nikdo v Božím slově. Je zde představen jako muž, který má moc, schopnosti, slávu, známosti, uznání, úspěch a zcela jistě i bohatství. Nabízí se tak otázka, zda lze na této zemi získat ještě něco víc? A pak se jedna věc objevuje: zdraví. Když Naamán procházel ulicemi hlavního města, byl zvyklý na to, že lidé z úcty ustupovali. Ale najednou lidé ustupují ze strachu. Jediný výrok lékaře a známosti, bohatství, moc i vše ostatní,

čeho Naamán dosáhl, ztrácelo tváří v tvář nevyléčitelné nemoci svou hodnotu. A tak je zoufalý Naamán a dokonce i král ochoten uposlechnout mladou otrokyni a vydat se k slabému národu a z pohledu tehdejších představ i za slabým bohem. A nyní se konečně dostáváme k hrdince našeho příběhu.

Když jednou Aramejci vytáhli na loupežnou výpravu, odvedli z izraelské země mladé děvče. Sloužilo pak Naamánové ženě. Řeklo své paní: „Kéž by se můj pán dostal před proroka, který je v Samarii. Potom by ho zbavil malomocenství.“ Naamán šel a oznámil svému pánu: „To děvče z izraelské země povídalo to a to.“ Na to aramejský král řekl: „Nuže, jdi, pošlu izraelskému králi dopis.“ Šel tedy a vzal s sebou deset talentů stříbra, šest tisíc šekelů zlata a deset proměnných rouch. Přinesl dopis izraelskému králi. V něm stálo toto: „Až se k tobě dostane tento dopis, viz, že jsem k tobě poslal svého otroka Naamána, abys ho zbavil malomocenství.“ I stalo se, když izraelský král přečetl ten dopis, že roztrhl své roucho a řekl: „Což jsem Bůh, abych usmrcoval či zachovával při životě, že tento posílá ke mně, abych zbavil člověka malomocenství? Rozvažte a pohleďte, že proti mně hledá záminku.“ I stalo se, když Eliša, muž Boží, uslyšel, že izraelský král roztrhl své roucho, vzkázal králi: „Proč jsi

roztrhl své roucho? Jen ať přijde ke mně, aby poznal, že je v Izraelské prorok.“

Fascinující, ne? Jak to, že otrokyně přeje uzdravení svému Pánu, vždyť přece jde o příběh z doby, kdy platí Boží nařízení „oko za oko, zub za zub“? A i když Bible nepopisuje, jak vypadala loupežná výprava Aramejců, dokážeme si ji snadno představit. To, čeho byla nucena být tato dívka svědkem, muselo být strašné. Možná viděla dokonce smrt svých rodičů, ale i kdyby ne, rabování a brutalita, které se jí dotýkaly, se musely zapsat do její mysli stejně jako nové postavení otrokyně. Jak se asi musela cítit na tržišti, kde se z ní stalo zboží. Ukazují její zuby a krásu, aby získali co nejvíc. A paradoxem jsou i zprávy, že nezřídka bylo v nabídce tolik otroků, že i kráva byla dražší. Asi být na jejím místě, běžel bych do svého pokoje a děkoval Hospodinu, že se konečně projevila jeho spravedlnost...

Zajímavé je i srovnání dívky s izraelským králem. Mužem, který musel proroka dobře znát. Nebo alespoň být dobře informován o jeho činech. A tak o to víc bije do očí, že si na něj, na rozdíl od dívky, ani nevzpomene. Sám prorok se musí připomenout. I když, ani se králi nedivím. Žádost mnohem mocnějšího panovníka o vyléčení jeho nejlepšího vojévůdce a vojenského stratéga z nevléčitelné nemoci je něco, co snad nemůžete pochopit jinak než jako provokaci. Neúspěch by šel lehce vyložit jako záměr – a už je tu záminka k porobení sousední země. A co mohli Aramejci udělat s poraženým nepřátelským králem? To si raději ten izraelský král nechtěl ani představit.

Ale ani pro dívku to nemuselo být tak jednoduché rozhodování. Jen si představte, že u vašich dveří zazvoní uplakaná a zoufalá sousedka. Právě se dozvěděla, že její muž má zhoubný nádor v pokročilém stadiu a lékaři už nedoporučují ani operaci. Usmějte se na ni a pošlete ke kazateli, který jejího manžela určitě uzdraví? Možná namítnete, že jsou jiné časy, ale já jsem přesvědčen, že i v dobách biblických bylo zázračné uzdravení něčím ojedinělým, zvláštním a vyvolávalo jak nadšení, tak pochybnosti, podobně jako dnes. Proč by to jinak nikoho na izraelském královském dvoře nenapadlo? A na-

víc, dívka svým doporučením neriskovala jen zlehčení či zesměšnění své až neuvěřitelné víry, ale i nelibost Naamána, který se v případě neúspěšné cesty mohl vrátit podrážděný a vybit si na ní svůj hněv. Vždyť jak málo stačilo, a příběh mohl dopadnout jinak – smrtí uraženého a zaohřklého vojévůdce.

Když přišel Naamán se svými koňmi a s vozem, zastavil u vchodu do Elišova domu. Eliša k němu poslal posla se slovy: „Jdi a umyj se sedmkrát v Jordánu; tvé tělo se obnoví a budeš čistý.“ Naamán se rozhněval, odešel a řekl: „Hle, říkal jsem si: „Jistě vyjde, postaví se, bude vzývat jméno Hospodina, svého Boha, mávat rukou k místu a zbaví mě malomocnosti.“ Což nejsou damašské řeky Abána a Parpar lepší nežli všechny vody izraelské? Cožpak jsem se nemohl umýt v nich, abych byl čistý?“ Obrátil se a v hněvu odcházal.

Přistoupili jeho otroci a přemlouvali ho. Říkali: „Můj otče, kdyby ti prorok pověděl nějakou velkou věc, cožpak bys to neudělal? Tím spíše, když ti řekl: Umyj se a budeš čistý.“ Sestoupil tedy, ponořil se sedmkrát do Jordánu podle slova muže Božího a jeho tělo se obnovilo a bylo jako tělo malého chlapce – byl čist. Pak se vrátil k muži Božímu, on a celý jeho doprovod. Přišel, postavil se před ním a řekl: „Hle, nyní vím, že na celé zemi není Bůh, jenom v Izraeli.“

Je opravdu až neuvěřitelné, jak málo někdy dělí člověka od štěstí či neštěstí, a Naamánův příběh je toho důkazem. Jedno rozhodnutí – vstoupit do řeky, nebo pohoršeně odjet, znamenalo v Naamánově životě smrt, nebo zázrak. I když – budeme-li důslední, nešlo jen o jedno rozhodnutí, ale o sérii mnohdy nelehkých vnitřních zápasů. Začalo to silou bojovat o uzdravení, přestože šance byly mizivé. Následuje ochota uposlechnout radu otrokyně, schopnost nechat se přemluvit dalšími otroky, odložit pýchu, logiku i své představy. Vždyť to neodpovídalo „správným“ a „biblickým“ zvyklostem. Prorok

neprojeví ani nejmenší slušnost a společenský takt a jednoho z nejvýznamnějších lidí té doby ani nepozdraví. Místo vzkládání rukou, modliteb vysílaných směrem k Jeruzalému vzkazuje po poslovi, aby se umyl v dost kalném Jordánu. To proto odkaz na čisté horské řeky poblíž Damašku, vždyť i bez znalostí mikrobiologie muselo být všem jasné, že s nemocnou kůží nejspíš ještě něco chytne. A nakonec nestačilo ani do řeky jen vstoupit. Kdyby po šestém ponoření Naamán plácl rukou o hladinu a s dojmem bláhovosti to vzdal, nic by se nestalo. Až po sedmém ponoření se jeho kůže mění v kůži mladého chlapce.

Ano, Naamán nebyl jen uzdraven. Tento vojevůdce, který prošel řadou bitev i cvičných soubojů, muž, který dle tehdejších zvyklostí stál mnohdy v první linii a jehož tělo neslo kromě šrámů jistě i známky věku, se nyní nevěřicně dívá na své ruce, ohmatává obličej a jeho srdce je naplněno vděčností a vírou. Přichází k proroku nejen proto, aby poděkoval, ale aby v první řadě vyznal, že není Bůh kromě Hospodina. Není to ohromné? Naamán, jeden z nejváženějších mužů aramejského království, nazývá Hospodina pravým Bohem a navíc se sám stává živým důkazem Boží moci a velikosti. Jen stěží si můžeme představit, že jeho uzdravení nezbudilo úžas a zvědavost všech, kdo jej znali či o něm slyšeli. Nádherný příběh o Boží milosti a lásce dokonce i k těm, kteří jej nehledali a možná jím i jako poraženým a slabým bohem pohrdali.

A tak mi dovolu položít na závěr klíčovou otázku: A kdo za to může? Kdo stál první v soukolí tohoto až neuvěřitelného příběhu? Koho si Pán Bůh vybral pro svůj mimořádný plán k oslovení aramejského královského dvora? Chtělo by se vám říci: „dívenku“. Pak musím nesouhlasit. Dovolím si napsat, že o největších hrdinech tohoto příběhu není v Bibli ani zmínka, a přesto všichni víme, že tam byli. Ano, jsou to rodiče, možná prarodiče či levita z dívčina rodiště. Prostě ti, kdo v hledajícím se národě v době krevní msty a spravedlnosti postavené na odplatě poznali Boha natolik, že do srdce mladé dívenky dokázali vštípit lásku i k nepříteli. Takovou, o které bude za několik set let mluvit sám Ježíš – ale ani tehdy s ním nebudou všichni souhlasit.

Jako malý kluk jsem se těšil do Božího království hlavně na Davida a tajně jsem doufal, že mne tam naučí střílet z praku. Dnes mám tři děti a první, koho bych chtěl z lidí v nebi potkat, jsou rodiče této dívky. Chtěl bych je poprosit, aby mi vyprávěli o její výchově, o tom, jak dokázali navzdory prostředí pochopit a přiblížit Boha takového, jak nám jej představil Pán Ježíš svými postoji i životem. Přál bych si dnes jít v jejich stopách a příkladu, abychom navzdory všemu negativnímu kolem nás i našim vlastním chybám dokázali díky Boží milosti a moci představit našim dětem Pána Boha takového, jaký skutečně je – Boha, který z lásky zemřel i za své nepřátele, aby nám dal šanci stát se opět jeho dětmi.

Chci pro své dítě to nejlepší?

David Čančík

Vzpomínám si na barevný nástěnný kalendář z dětství. Podzim byl na něm vyobrazen na žlutém pozadí a měsíci září dominovaly děti se školními brašňami na zádech. Datum prvního září je pro všechny děti a rodiče jednoznačně spojeno se začátkem školního roku. Děti jeho blížící se příchod tuší s ubíhajícími letními prázdninami a rodiče na něj myslí už několik týdnů před tím, než přijde. Již v předstihu nakupují školní tašky, sešity, pravítka, tužky, pastelky, přezůvky, oblečení pro různé školní aktivity apod. Jsou však roky, kdy všechna ta příprava na září začíná už daleko dříve. To když vaše dítě má jít poprvé do školy, mění školu nebo se chystá pokračovat ve studiu na střední či vysoké škole. Tehdy rodiče řadu měsíců i let před tím shánějí informace, dotazují se přátel, pročítají internetové stránky a bezpochyby některé školy osobně navštěvují. Často po výběru školy následuje investice do různých doučování a individuální přípravy, aby byl potomek co nejlépe připraven na přijímací zkoušky. Když pak přijde onen den zkoušek, drží jim palce a jsou velmi nervózní, protože dnes se hraje o hodně. Dnes jde o budoucnost mého dítěte. Poté se dny vlečou velice pomalu, protože někdy trvá, než škola zveřejní výsledky přijímacího řízení. Jestliže očekávaná obálka obsahuje kladnou odpověď, vybuchují spolu s novým studentem emocemi radosti a štěstí. K tomu všemu doposud popsanému

je nutné ještě připočíst nemalou angažovanost rodičů v oblasti neformálního vzdělávání nebo sportu. Nejednen rodič tak pomáhá svým potomkům vybrat kroužky, sportovní oddíly anebo zvolit nějaký hudební nástroj a dobrého učitele. Namnoze pak přísně dohlíží, aby jeho potomek ve všem tom dobře prospíval a zodpovědně se připravoval.

Proč to všechno rodiče dělají? Promiňte, i mezi vámi je jistě celá řada rodičů, ať už těch současných, nebo těch, kteří své děti již vychovali, nebo takových, kteří na tu první cestu svých ratolestí ke škole ještě čekají. Proč to tedy všechno děláte? Jednoduchá otázka? Rozumím, téměř každý rodič chce pro své dítě to nejlepší. Skoro každý rodič chce své dítě co nejlépe připravit na budoucnost. Dát mu perspektivu. To, co děláme pro své děti dnes, má důsledky v budoucnosti. Dobrým rodičům jde o budoucnost svých dětí. Proč? Věřím, že důvodem je rodičovská láska.

Dovolte, abych byl v této chvíli osobní: Chceš pro své dítě to nejlepší? Záleží ti na budoucnosti tvého dítěte? Jestliže ti Bůh svěřil dar rodičovství a ty máš potomka, věřím, že nyní přikyvuješ. Záleží ti na budoucnosti tvého dítěte. Nelituješ času ani peněz, aby ses o ni přičinil. Co tedy pro to děláš?

Je smutné, že biblická zpráva je téměř v protikladu s většinovým názorem lidí. A toto

přesvědčení se nevyhýbá ani nám křesťanům. Dobrá budoucnost? To je předně dobré vzdělání na prestižní škole. Následně pak získání zaměstnání v nějaké stabilní a úspěšné firmě na pozici manažera nebo právníka. Nebo je to kariéra plastického chirurga, počítačového experta, finančního analytika nebo snad politika. Je samozřejmě důležité se dobře oženit nebo vdát. Manželka musí být předně krásná a inteligentní, manžel bohatý a dobře postavený. Hned poté následuje investice do nemovitostí a dalšího majetku. Dům by měl být na dobré adrese, prostorný a pohodlný. Mnozí rodiče ani tehdy nezůstávají stranou a snaží se svým dětem podle svých sil a finančních možností pomoci s dobrou budoucností. A kdyby se přece jen něco porouchalo? Pak je důležité mít k dispozici toho nejlepšího právníka nebo jiné důležité kontakty. Chceš také toto pro svého potomka?

Fp 2,2–10

Ježíš byl roven Bohu. Byl schopen jedním slovem stvořit novou Zemi i s člověkem. Mohl být kdekoli, přesto se rozhodl být zde na planetě Zemi a vzdát se veškerého postavení a možností. Mohl přijít s autoritou a mocí, ale přišel jako ten, který slouží potřebným. Mohl přijít v krásném těle a upoutat tím pozornost lidí. Začteme-li se do textu Iz 53,2.3, tak zjistíme, že to nebyla ta hodnota, jež měla oslovit svět. Mohl mít bohatství jako Šalomoun, narodil se však ve chlévě. Jeho jediným majetkem byly jedny kvalitní šaty. Zní to paradoxně až naivně, kdyby za tím vším nebyla pointa.

O co tedy Bohu šlo? Čeho chtěl Ježíš dosáhnout životem, ve kterém to dotáhl bez majetku a bez rodiny pouze k potupné smrti na kříži? Určitě ne o první příčky v časopisu Forbes. Šlo mu o důvěru, která se projeví následováním cesty postavené na jiných hodnotách. Paradoxem je, že to nebyl Bůh, kdo by svou nevěrou podemlel pevný břeh důvěry v sebe, ale člověk sám svou nevěrou v sobě nastartoval proces, který už není v jeho moci zastavit. Člověk sám o sobě není schopen důvěřovat Bohu, dokonce neumí věřit ani člověku, snad už jen sám sobě. Člověk se nedokáže o Boha

takto opřít jako o zdroj svého života, na jeho místo umístil sebe. Svou budoucnost proto spojil se svým vzděláním, se svými schopnostmi, postavením, krásou, výší konta. Tento přístup je však krátkozraký a už vůbec ne věčný. Ježíš přišel také právě proto, aby toto sebespasitelské prokletí člověka zlomil. Aby nám dal šanci získat důvěru k Bohu. Ta se však nedá vysvětlit ani nařídit. Je vám k ničemu autorita i peníze. Důvěra vzniká na základě zkušenosti.

Iz 49,15.16

Bůh ústy proroka v tomto textu představuje svoji lásku k člověku, respektive zde k Izraeli, jako vyšší stupeň lásky, než kterou má matka ke svému dítěti. Jestliže se rodič snaží udělat pro své dítě to nejlepší, Bůh o to víc! Ježíš při svém pobytu na zemi trásl bezcenným hodnotovým žebříčkem svých současníků a nevsímal si toho, že mnohé to rozčílilo do červena. Věděl, že nesmí uhnout, má-li jim (chcete-li nám) dát šanci na budoucnost. Urážky, bičování, plivání do tváře komentoval slovy: „Nevědí, co činí.“ Neuhnul ani před smrtí, ačkoli s ní neměl žádné zkušenosti a znamenala vzdát se i toho posledního – trvalého kontaktu s Bohem (zdrojem života). To vše udělal ne proto, že by se neuměl prosadit a zjednat pořádek, ale proto, že mu velmi záleží na naší budoucnosti.

Bůh přece již v ráji velmi dobře věděl, za kterým keřem se skrývají Adam s Evou. Přesto zvolil otázku: „Adame, kde jsi?“ A tím otevřel člověku možnost vylézt a říct Bohu: „Tady jsem, neumím se vrátit...“ Přesto však od těch dob až dodnes smutně mnoho lidí nepochopilo, že je nesmysl sedět za keřem a svou budoucnost vidět v co nejlépe poskládaném oblečení z fíkových listů. Bůh vždy dělal a dělá všechno pro to, aby pro nás bylo možné vylézt a začít mu věřit, přijmout ho za zdroj své věčné budoucnosti.

Ruku na srdce. Co děláš pro to, aby i tvoje dítě tohle pochopilo? Co děláš pro to, aby i tvoje dítě mělo budoucnost? Myslím budoucnost nejen na několik desítek let, ale věčně. Co děláš konkrétního pro to, aby se tvůj potomek nenechal zmást většinou snahou získat co nejlepší oděv z fíkových listů? Chceš pro své dítě to nejlepší?

Dovolte mi předložit malý příklad. Co má větší hodnotu – litr benzínu, nebo litr vody? Kdybych ti měl teď vypsát poukázku na 100 litrů benzínu, nebo 100 litrů vody, kterou bys zvolil? Tuším, že bys sáhl po té, co by ti slibovala benzin. Dobrá, mohu tedy benzinem zalít tvoji oblíbenou květinu? Že ne? Ty do ní nechceš investovat to nejhodnotnější, co máš? Víš, bylo by absurdní zalévat květinu benzinem. To nejlepší pro ni je jediné voda. Bůh to tak určil, protože ji stvořil. Ale On stvořil i člověka, On stojí za životem tvým, mým i našich potomků. Jestliže toto víš, po-

lož si otázku: „Co je z Božího pohledu pro mé dítě to nejlepší?“

Jestliže se tak jako většina rodičů kolem tebe snažíš zajistit svým dětem co nejlepších příštích 50 let, snažíš se, alespoň se stejným nasazením, připravit je na věčnou budoucnost? Kolik času a úsilí tomu věnuješ za týden? Dá se to porovnat s přípravou do školy? Usilujeme o toto jako církve? Máme to na mysli, když ve svém středu hledáme lidi, kteří budou pracovat s dětmi? Jde nám o to, aby to byli lidé s živým vztahem k Bohu a se schopností rozumět světu dětí?

Chceme pro své děti to nejlepší?

Tři oříšky

Kázání pro děti

Roman Buchtel

Milé děti, chtěl bych společně s vámi přemýšlet o jednom podobenství, ale než se k němu dostaneme, tak mám pro vás takovouto rekvizitu (velký plný pytel). Zkuste uhodnout, co je uvnitř. Za malou chvíli se to dozvíte. Chci vám vyprávět jednu bajku. Víte, co je to bajka? Bajka je krátký, většinou poučný příběh, ve kterém nevystupují lidé, ale zvířata, která umějí mluvit a dělat stejné věci jako lidé.

V jednom lese žil velký, hnědý, silný medvěd. Byl ze všech zvířátek nejmoudřejší a nejsilnější, k tomu všemu vlastnil velkou spoustu vzácných oříšků. Ty oříšky byly cennější než zlato, vlastně byly tím nejcennějším, co mohla zvířátka v tom lese mít. Medvěd jich vlastnil možná tolik, že by se mu nevešly ani do tohoto velkého pytle. Jednou za medvědem přišla liška a povídá: „Víš, medvěde, poslední dobou se mi moc nedaří, a tak by mi velmi pomohlo, kdybys mi pár oříšků půjčil. Máš jich plný pytel. Zasadím je, budu se o ně starat a za nějaký čas ti je vrátím a přidám ti i úroky za celou dobu. A protože medvěd byl starý dobrák, říká: „Tak dobře, liško, půjčím ti půl pytle oříšků, ať se ti také může dařit lépe.“ V tom stejném lese žil zajíc. Také se mu nedařilo zrovna dobře. A tak se rozhodl, že poprosí lišku, aby mu půjčila tři oříšky. „Liško, poslední dobou se mi moc nedaří, a tak by mi moc po-

mohlo, kdybys mi půjčila tři oříšky. Zasadím je, budu se o ně starat a za nějaký čas ti je vrátím a přidám ti i úroky za celou dobu. Když se liška podívala na ten velký pytel oříšků, který si před chvílí přinesla, řekla si, že se bez těch tří oříšků klidně obejde, a zajícovi je půjčila. Zajíc pelášil domů a měl radost, že mu je liška půjčila.

Po nějaké době si medvěd říká: „Už je to dlouho, co jsem lišce půjčil půl pytle oříšků. Už je čas, kdy by měla svůj dluh vrátit.“ A tak si nechal milou lišku zavolat a povídá: „Tak, liško, je čas, abys splatila svůj oříškový dluh.“ Liška byla moc nešťastná, a tak se začala lísat a plazit po zemi a prosila medvěda: „Medvěde, moc mne to mrzí, opravdu moc, ale nedařilo se mi tak dobře, jak jsem myslela, já ti ty oříšky nemohu vrátit. Prosím tě, odpusť mi to.“ Vtom se medvěd rozzlobil. „Tak jsme se nedomluvili, je čas, abys mi to vše vrátila.“ Ale liška byla ještě smutnější a ještě víc prosila za odpuštění dluhu. Nakonec se medvěd slitoval a říká: „Víš co, ty jedna liško? Nemusíš mi vracet ani úroky, ani to, co sis půjčila, já ti celý dluh odpouštím. Od této chvíle budeme dělat, jako by se nic nestalo, už mi nic nedlužíš.“ A tak liška měla obrovskou radost, že je vše smazáno a že nemusí do lesního vězení. Radostně se vracela domů, když spatřila, jak proti ní jde po cestě skleslý zajíc. A liška říká: „Ahoj zajíci, to jsem ráda, že tě po dlouhé době

vidím, je čas, abys mi vrátil ty tři oříšky, které jsem ti půjčila. „Liško, moc mne to mrzí, opravdu moc, ale nedařilo se mi tak dobře, jak jsem si myslel, a já ti ty oříšky nemohu vrátit. Prosím tě, odpusť mi to.“ Ale liška se rozzlobila a nechala zajíce zavřít do lesního vězení. A že jej nenechá propustit, dokud jí celý ten dluh nesplatí.

Když to viděla ostatní lesní zvířata, utíkala za medvědem a všechno mu vyprávěla. O tom, jak je liška zlá, že nechala zajíce pro tři oříšky zavřít, a přitom jí bylo odpuštěno půl pytle oříšků.

Medvěd se rozzlobil a nechal si zavolat lišku: „Liško, já jsem ti odpustil půl pytle oříšků, a ty

jsi zajícovi nemohla odpustit tři oříšky? Za to, že ses takto nehezky zachovala, půjdeš sama do lesního vězení, a dokud mi dluh do posledního oříšku nesplatíš, ven se nedostaneš.“ A jak to dopadlo se zajícem? Zajíc byl díky medvědově milosti z vězení propuštěn. To bylo radosti, že zase může volně běhat po lese!

Už víte, co mám v tomto velkém pytli? Ano, jsou to oříšky. Každý z vás si může vzít tři oříšky. A bude na vás, co s nimi uděláte. Jestli je sníte nebo je někam zasadíte a za nějaký čas sklídíte mnohem více oříšků. Vracet mi je nemusíte.

Vedení dětí k Bohu

Milena Mikulková

---

*„Víra se nedá vnucovat. Nedá se ani nabízet.
Není možné nic víc než pozvání.
Setkání člověka s Bohem nemůžeme zorganizovat,
můžeme pouze vytvořit otevřený prostor,
připravit setkání, uvést do jeho blízkosti.“
(W. Bless)*

Stovky věřících rodičů hledají recept, jak předat svým dětem to nejdůležitější, co je alfou a omegou jejich životních hodnot a životního směřování. Chtějí své děti vést k Pánu Bohu. Touží, aby i z jejich dětí byli zodpovědní věřící, křesťané. Aby i ony patřily nejlépe do stejného církevního společenství. Aby se aktivně účastnily náboženského života. Usilují o to, aby se víra stala nedílnou součástí života jejich dětí.

Generace dnešních rodičů je možná zaskočena, možná zklamána, možná vystrašena odklonem vlastních dětí od víry. Od předávané náboženské zkušenosti. Mnozí rodiče hledají viníky. V dětech samotných, v církvi, v duchovních, v kamarádech. Jindy v nedostatečné duchovní úrovni druhého rodiče. Možná nakonec sami v sobě. Někdy se skrytou výčitkou až zoufalstvím neváhají obvinít Pána Boha za jeho liknavost a nedostatečnou moc. Pátrají, kde se stala chyba, co se stalo, že jejich děti odmítly *jejich víru*.

Existuje nějaká cesta, jak děti přivést k Pánu Bohu? Pokud ano, tak kdy a jak? Pokud ne, co se pak od rodičů očekává v náboženské výchově?

Nebudete-li jako děti...

Ježíš zavolal dítě, postavil je doprostřed, a řekl: „Amen, pravím vám, jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevezdete do království nebeského.“ (Mt 18,2,3)

Hledáme-li recept na vedení dětí k Bohu, zkusme se na tento úkol podívat z jiné perspektivy. Pokud Ježíš dává za příklad pravé zbožnosti dítě, co tím sděluje rodičům? Jak porozumět zodpovědnosti za vedení člověka k Bohu, pokud je příkladem tohoto přístupu dítě?

Jak uvádí Říčan, touhou rodičů je nabídnout dítěti víc než jen dobré vychování, spokojenost, úspěch, péči o zdraví a pohodlí. Nejvyšší touhou rodičů, zejména těch, kteří oblast spirituality vní-

mají jako podstatnou část svého života, je nabídnout dětem smysl, odvahu k hledání životního poslání, hodnot a přesahu. (Říčan, 2016)

V první části se věnujeme specifickým dětské spirituality, která se může stát inspirací jak pro rodiče, tak pro ostatní hledající. V druhé části příspěvku nabídneme praktické kroky při doprovázení dětí na cestě k Bohu. Co znamená osobní zbožnost? Lze ji získat? Lze ji předat? Kdo koho vlastně vede?

1. Chci, aby byl?

To první a zásadní koresponduje s titulem knihy Tomáše Halíka, který na zásadní otázku víry v Boží existenci odpovídá protiotázkou: Chci, aby Bůh byl? (Halík, 2012)

Stěžejní směřování prožívání víry v rodině je shrnuto do této krátké otázky: Chci, aby Bůh byl? Jestliže odpovím ANO, čím mne tato touha vybavuje? Odvahou, nebo strachem? Jistotou, nebo pochybností? Nadějí, nebo úzkostí? Radostí, nebo nejistotou? Důvěrou, nebo pochybností? Toto vše se totiž odráží v prožívání víry. V osobní zbožnosti. Ve vlastním směřování i ve vedení druhých k Bohu.

Kladná odpověď je nejhlubším vyjádřením vztahu. Vztahu lásky a důvěry. A chceme-li vést děti ke zbožnosti, k osobnímu vztahu k Bohu, k budování věrnosti a oddanosti životnímu smyslu, pak to vše je naplněním té nejnvtirnějši lidské touhy, jak ji vyjádřil ve svých Vyznáních před mnoha staletími jeden z významných církevních otců Augustin, vášnivý hledač pravdy: „*Stvořil jsi nás pro sebe, Bože, a neklidně je naše srdce, dokud nespočine v Tobě.*“ (Augustin, 1992)

Děti jsou pozvány k Bohu skrze touhu svých rodičů, kteří chtějí, aby Bůh byl.

2. Důvěra plodící jistotu

Přirozeností dětí je důvěra. Ony nepochybují. Mají jistotu. Nehledají, co by, kdyby... Nestarají se o hledání důkazů a jejich prověřování. Ony svoji jistotu zkrátka žijí. Koncept dětské spirituality odráží jejich vidění světa jako prostoru pro otázky, hledání, objevování a úžas.

V zájmu, péči, výchovném přístupu rodičů v raném dětství dítěte se vytváří podklad pro rozvíjení této spirituální složky dítěte. **Jeho zkušenost důvěry se přetaví v jistotu.** Může zažívat pocit bezpečí, který mu umožní poznávat svět a seznamovat se s jeho zákonitostmi.

Máme-li využít uvedený biblický verš pro směřování rodičů k odpovědnému vedení dětí k Bohu, pak je zde představen základní princip zdravého vývoje dítěte. Rodiče, zpočátku zejména mateřská osoba, svojí bezprostřední reakcí na podněty ze strany dítěte vytváří **bazální důvěru**. Dítě se umí oddat, protože důvěruje. Nestresuje se, protože má důvěru, že ti velcí to zvládnou. Klidně spí, protože je v bezpečí. Tím vším rodiče poskytují kladnou odpověď na otázku dítěte: *Jsem tady správně?* Laskavá a plná přítomnost, zájem, péče a vřelost ukotvená v pravdivé stabilitě rodiče je pro dítě prvním předobrazem Boha. Takového, o němž nepochybuje. Takového, o kterém může říct: *Chci, aby byl.*

V první etapě života se děti dívají na svět skrze své rodiče. Skrze jejich prožívání. Přináší jim tento život radost, nebo bolest? Libost, nebo nelibost? Zrovna tak i ve spirituální výchově dětí jsou zpočátku jen svědky duchovního života svých rodičů. Děti skenují důvěru v Boha u svých rodičů. Když jsou přizvány k náboženským úkonům a obřadům, pozorují, jaký význam mají pro samotné rodiče. Doprovázejí je na jejich cestě víry a pozorují, jak se tato cesta promítá do jejich života. Zda je pravdivou součástí jejich celistvosti nebo jen kulturním zážitkem, přídatkem v určité situaci či prostředí.

Děti dostávají prvotní obraz o Bohu prostřednictvím vlastní zkušenosti s rodiči.

3. Vášnivé hledání

„Člověk se k Bohu pozvedá přes otázky, které mu klade.“

Ať chceme nebo ne, děti poznávají svět prostřednictvím otázek. Mají odvahu ptát se, protože chtějí vědět. Je možné sledovat vývoj jejich otázek.

Začínají nevinným: **Co to je?** Děti pozorují svět kolem sebe a hledají pojmenování pro to, co vidí. Následuje otázka: **Co to dělá?** Když už se seznámí s tím, co je, zkoumají projevy a činnost. Další období nekonečných otázek zahrnutých pod jedním drobným slůvkem **Proč?** se ptá po účelu. *Proč svítí sluníčko? Proč auto stojí? Proč kytička zvadne? Proč mám smrkat?* Sami rodiče vědí, kolik záludných otázek od svých dětí v období raného dětství dostanou.

Po pojmenování, projevech a zodpovězení účelu hledají děti často už samy odpověď na otázku: **Jak to funguje?** Otázky jsou v tomto období propojené s akcí, s činností, s badatelským nadšením. Nespokojí se s vysvětlením či popisem, ale potřebují si samy sáhnout, rozmontovat, přijít věcem na kloub, zažít tu objevitelskou euforii a vítězné AHA! – jako výsledek jejich výzkumu světa.

Pak přichází neméně důležitá etapa, kdy už se ke slovu hlásí osobní prospěch, využití, přivlastnění: **Jak to mohu využít já?**, případně **Jak tím mohu posloužit druhým?** Všechny předcházející stupně poznávání světa dávají základ k nalézání širších souvislostí, k otevírání prostoru, který je neohraničený.

Jedna z posledních otázek, která však otevírá spirálu dalších otázek, zní: **Co je smyslem?** Vede k transcendentní úrovni lidského bytí. A zde se znovu objevují tytéž otázky. Je to, jako bychom stáli znovu na začátku. Přesto s jistou dávkou poznání, zkušeností i odpovědí. Velmi výmluvně se k této životní cestě vyjadřuje Jób na konci svých útrap při polemice s Bohem: „*Ano, hlásal jsem, čemu jsem nerozuměl. Jsou to věci pro mě příliš divuplné, které neznám. Rač mě vyslyšet a nech mě mluvit; budu se tě ptát a poučíš mě. Jen z doslechu o tobě jsem slyšel, teď však jsem tě spatřil vlastním okem*“ (Jb 42,3–5).

Děti poznávají Boha díky odvaze ptát se.

4. Celostní nevinnost a pravdivost

To, nač Kristus poukazuje při příkladu dětské spirituality, je **pravdivost a celistvost dětí**. Milují, hledají, prověřují, důvěřují celou svojí bytostí. Své prožívání vyjadřují celým svým tělem, celou svou bytostí. Neumějí oddělit vnitřní a vnější svět. Neumějí vypreparovat, co si myslí, a co chce být slyšeno. Jsou nevinné. Pravdivé bez záměru. Jsou celistvé. Nedělitelné. Neumějí přistoupit na hru polopравd. Dokonce naplno věří i své fantazii a představám. Jejich dětská mysl zatím nepodléhá konvencím, obezřetnosti či společenským klišé.

Nádhernou ilustraci dětské spirituality, celostního přístupu k tajemstvím života vyjádřil Flynn ve své knize *Pane Bůh, tady Anna*. S neuvěřitelnou lehkostí, a přitom s nejhlubší hloubkou otázek lidské existence a smyslu bytí seznamuje čtenáře s opravdovostí dětského přístupu k tajemstvím života.

Děti přistupují k Bohu s nevinnou pravdivostí a celostí.

5. Věrnost

Pokud zkoumáme, jak vést děti k Bohu, z úvodního verše, který nabízí návod na směřování k Bohu, vyplývá, že děti jsou věrné. Ježíš zde upozorňuje na proces obrácení. Pokud přijmeme tento model, pak obrácení či znovuzrození představuje **hlubokou oddanost. Věrnost. Závislost**. Ani krátká epizoda, ani dlouhotrvající nepochopení či útrapy nezabavují děti jejich věrnosti rodičům. Věrnost

je jejich bytostnou součástí. Přes různou zkušenost se svých rodičů nevzdávají. Jsou věrny svým *tvůrcům*. Patří k sobě a jsou jejich součástí. Jinak to nejde.

Možná až příliš často podléháme jako věřící našim vykonstruovaným představám o Bohu. Jsme mu věrni do doby, dokud se jeho působení shoduje s naší představou. Jakmile dojde k rozporu, jsme náchylnější vzdát se Boha než naší představy o něm. I v tomto ohledu lze sáhnout po zkušenosti zaznamenané v knize Jób: „*I kdyby mě zabil a já už neměl co očekávat, přece bych chtěl před ním obhájit své cesty. Vždyť on je má spása*“ (Jb 13,15.16).

Děti jsou Bohu věrné, nezávisle na jeho zacházení.

6. Lehkost

Na jiném místě se Kristus obrací k dospělým a nabádá je, aby nebránili dětem v jejich zvědavosti, zvědavosti a lehkosti. V jejich přirozenosti v přístupu k němu (Mt 19,14). Možná to, co děti ve víře svých rodičů nejčastěji postrádají, je právě lehkost. Spontaneita. Jako by byli v trvalé konfrontaci mezi životem v civilu a náboženským prožíváním. Už výše bylo uvedeno, že děti žijí celistvě, neděleně. Pokud se setkávají s náboženskostí svých rodičů spíše v rovině strádání, askeze či věčného pocitu viny z nedostatečnosti, je pravděpodobnější, že takový život si nejspíše nevyberou. Proč? Kdo se dobrovolně vydá do života v těžkostech, v utrpení? Na mnoha dalších místech Bible najdeme pravdivý popis reality, která, ač ne vždy je snadná, nabízí úlevu a lehkost v důvěře v Boží vedení (Mt 11,30). Stane-li se z víry náboženskost, z důvěry obava, z doporučení kontrola, z lásky strach, ze setkání vyhýbání se a z radosti úzkost, pak zákonitě s tím víra ztrácí svoji přitažlivost.

Možná si často klademe otázku, jak dětem nabídnout přijatelným způsobem potřebu duchovního života. Až příliš často se v dnešní době snažíme nahradit tuto lehkost víry přitažlivou zábavností. Přitom nejde o totéž. V mnoha ohledech je možná právě dnešní tendence vytvořit přitažlivé náboženství příčinou odklonu lidí od církve. Zážitkové náboženství nemá nic společného s duchovní kotvou, s důvěrou k Bohu, s něčím, co nepodléhá módním trendům, co trvá navzdory všem změnám. Zážitky mají prchavý charakter a jen lehce pošimrají. Naproti tomu lehkost ve víře přináší úlevu díky důvěře v Boží moudrost. Lehkost ve víře staví na spolehlivých jistotách, které byly, jsou a budou.

Děti chtějí zažívat bezpečné ukotvení, které umožní lehkost.

7. Radost

Radost je produktem všech předchozích prvků, které nám děti svým přístupem k životu ukazují. Radost vyvěrá z důvěry a bezpečí. Radost doprovází jak hledání, tak nalézání. Radost je cítit v lehkosti, ve věrnosti. Radost nelze nepostřehnout. Radost inspiruje. Radost je nakažlivá. Radost láká a motivuje. Že by radost byla stěžejním programem duchovního života? „*Za všech okolností se radujte*“, stojí v Listu Filipským (Fp 4,4).

K dětem patří radost, která je nefalšovaná, radost, která vyvěrá z nehlubšího postoje ohromení, zduaru, naplnění očekávání a potřeb.

Radostná zvěst – evangelium – vede k radosti. Život víry bez radosti je popřením evangelia. Radost má tisíce forem, ale jednu podstatu. Radost je produktem úžasu a důsledkem vděčnosti.

Pro děti je radost přirozenou potřebou a touží se o svou radost dělit s druhými.

8. Hodnota

Podstatou víry, spirituality je navrácení hodnoty. Bible je svědectvím o tom, co všechno byl Stvořitel schopen pro člověka vykonat. Pro člověka, který si Boha ztvárnil do mnoha falešných obrazů. Pro člověka, který ztratil hodnotu, protože se ztratil z Boží blízkosti. Proto v každém člověku dří- má potřeba otevřené budoucnosti, touha po věčnosti. (Matějček, 2001)

Je-li něco ústředním tématem spirituálních potřeb, pak je to naplnění životního smyslu a poslání člověka – **nalézt svoji hodnotu**. Protože člověk je především spirituální bytost, která nese pečeť Stvořitele. Hodnota, která v Ježíši Kristu byla povýšena na nejvyšší zájem Tvůrce.

Člověk v sobě nosí touhu náležet. A tato potřeba se projevuje v několika oblastech – být vnímaný, být důležitý, být aktivní a zároveň mít odvalu k nedokonalosti. (Adler, 2007) Na těchto potřebách stojí křesťanství. Na popření těchto potřeb stojí mnohé moderní náboženské i nenáboženské směry. Protože nedokonalost je součástí lidství. A člověku není vyčítána nedokonalost, ale spíše nedostatek odvahy tuto nedokonalost přiznat a přijmout. Protože pouze tehdy lze nedokonalost člověka doplnit dokonalostí Pána Ježíše Krista.

Hodnota se buduje zájmem a obětí. Zájmem, který je nepředstíraný. Zájmem, který vede k poznání, ke vztahu. Zájmem, který vytváří prostor pro sdílení a doprovázení. Zájmem, který je po čase zpečetěný oddaností.

Tou druhou devizou, která nabízí posílení hodnoty, je oběť. Schopnost upřednostnit zájem druhého nad vlastní. Ať už se jedná o čas nebo pozornost. Ať se jedná o vlastní ztráty v zájmu získání výhod druhého.

Pokud se zaměříme na spasitelský plán, odpovídá právě těmto dvěma proudům navrácení hodnoty člověku. Na pravdivý zájem Boha Tvůrce o člověka a na oběť Boha Spasitele, který obnovuje šanci získat zpět ztracenou hodnotu Božího dítěte.

Děti touží poznat svoji hodnotu skrze rodiče, ve společenství i u Boha.

Vedení dětí k Bohu je podmíněno osobní spiritualitou rodičů. Jde o pozvání do osobního prožívání vlastní víry, do pravdivé a otevřené prezentace zodpovědnosti za směřování projevené v modlitbě, zájmu, důvěře.

Dítě personifikuje Boha podle zkušenosti s rodiči. Přesah a majestátnost Boží a principy jeho vlády představuje otec a jeho fungování. Boží blízkost, zájem a péči nabízí svým pojetím spirituality matka. Vyvážený růst ve víře čerpá z obou zdrojů a je sycen doprovázením rodičů, vlivem společenství a vzorů.

Děti a jejich potřeby v souvislostech

Druhá část tohoto příspěvku se zaměřuje na stručné představení základních teoretických východisek, které umožní vhled pro práci s dětmi v rodině, v církevním společenství či v zájmových sdruženích. Vedení dětí k Bohu zůstává v rovině pozvání, doprovázení a inspirace. Rodiče jsou zodpovědní za autentické prožívání vlastní víry.

Co umožňuje práci s dětmi a jejich doprovázení?

1. Porozumění fázím psychosociálního vývoje

Pro duchovní vedení dětí se nabízí i stručná exkurze do jednotlivých období psychosociálního vývoje dětí. Podle E. H. Eriksona se každé životní období vyznačuje určitým vývojovým konfliktem, kterému je jedinec vystaven a který musí překonat.

věk	psychosociální krize		podpůrné a rizikové faktory	
1. rok	důvěra	nedůvěra	naděje	beznaděj
2. rok	autonomie	nejistota a stud	vůle, síla chtění	závislost
3.–5.rok	iniciativa	vina	záměr, cíl	bezcílnost
5. rok – puberta	přile	méněcennost	kompetence	rezignace
adolescence	identita	zmatek	věrnost a poctivost	nejistota
mladší dospělost	intimita	izolace	láska	sebesycení

1. rok života: DŮVĚRA × NEDŮVĚRA vůči okolnímu světu.

Díky péči matky (resp. mateřské osoby) získává dítě základní pocit důvěry v životě. Dítě je vystaveno vývojovému konfliktu, kdy proti sobě stojí důvěra a nedůvěra. Zdravým doplňkem důvěry je i nedůvěra. Pomáhá rozlišovat. Přispívá k ochraně a péči o vlastní bezpečí. Není jednoznačně negativní. Komplikací a zátěží se stává, pokud převáží nad důvěrou. Ctností získanou v tomto období je **NADĚJE**. Pokud dojde k nezvládnutí vývojové krize a převládne nedůvěra, základním životním přístupem je beznaděj.

2. až 3. rok života: SEBEDŮVĚRA A SAMOSTATNOST × POCIT STUDU A NEJISTOTA z vlastních schopností. Rozvíjenou ctností je VŮLE.

V tomto období se dítě poprvé osamostatňuje a hledá míru svého uplatnění. Samostatně se pohybuje. Učí se rozhodovat a zjišťuje, co může ovlivnit. Objevuje své JÁ. Jako protipól svého vlivu může dítě zakoušet zahanbení, nejistotu a stud. Zejména když rodiče trestají jeho samostatné pokusy, urputnost a zaměňují ji za naschvály či charakterovou vadu. Stud vychází z pocitu selhání, že jsme nesplnili požadavky a očekávání okolí. Když nerozumíme tomu, proč se v dané etapě dítě chová, jak se chová, co se učí, pak můžeme zcela nezáměrně dítě poškodit v jeho rozvoji. Pokud však převáží zahanbená nejistota až stud, dítě je ochromeno ve vlastní svébytnosti a nezávislosti. Nedovolí si projevit svou vůli. Vyhýbá se kontaktu s jinými dětmi, protože netuší, jak s nimi zdravě vycházet. Stydí se. Podléhá pocitu méněcennosti. Nedovolí si odpoutat se. Nedovolí si spontánnost. Neporozumí svobodě. Zmiňované období je protkáno budováním hranic a limitů. Podkladem sebeúcty a respektu. Se zdravou mírou závislosti – pro spolupráci, pro vzájemnost, pro soužití. Všeho tak akorát. Prosté a jednoduché, laskavé a pevné NE je pro dítě darem. Je to trénink svobody, ale i vůle. Podřízení se pravidlům a řádu, ale i sebezprosažení a volnosti. Rodiče potřebují správně vyhodnotit, kdy použít ANO, a kdy NE. Obojí je v pořádku, obojí je potřeba. Poskytují tím dítěti bezpečí.

3. až 5. rok života: INICIATIVA × POCIT VINY podle reakce rodičů na aktivitu dítěte. Vyvíjí se SVĚDOMÍ, ZÁMĚR A CÍL.

Hlavním úkolem tohoto vývojového období je probuzení vlastní tvořivosti, vlastních schopností a možností i sebemotivace. Mezi třetím a pátým rokem je již dítě dostatečně mrštné, komunikativní a relativně samostatné. Dítě chce uspět. Chce být přijato. Potřebuje zažívat příležitosti k zapojení. Potřebuje ukázat, že má záměr a dokonce i schopnost svého cíle dosáhnout. Trénuje svoji houževnatost. Dítě v tomto věku je skutečně nastaveno na iniciativu, na spolupráci při všech důležitých činnostech rodičů. Umí to ale po svém. Chybou je, když máme tendenci očekávat od dítěte bezchybnost nebo když neváháme vytrhávat ho z jeho aktivit. Pokud se takové chování rodiče stane běžným, pak dítě upustí od svého záměru. Důsledkem je bezcílné těkání, letmé kontakty s hračkami, nedůslednost. Nechuť až neposlušnost. Vzдорování a urputné obhajování potřeby dokončit. Někdy až zlostné zmaření dosavadního díla. Přinutit dítě k poslušnosti, přimět ho ke slušnému chování slouží jako motiv pro výchovné snahy rodičů. S vyvoláváním pocitů viny, které jsou pro dítě v tomto období zvlášť zničující. Začíná se probouzet svědomí. A výčitky, odmítání nebo

podmiňování přízně jsou v tomto období vývoje dítěte velmi často rodiči používané a zneužívané. Proč? Protože právě teď docela fungují! Dítě si pak vytváří sebeobraz, který je hodně ovlivněný jak výchovným stylem a přístupem rodičů, tak hodnocením od okolí, od jiných lidí. Ve věku tří až pěti let se vytváří základ svědomí, které se postupně proměňuje do zvnitřněné morálky, svědomí, které je jakýmsi vlastním kompasem – zatím se vyhnout trestu nebo si zajistit přízeň svých lidí. Svědomí bez pocitů viny by bylo ploché. Ovšem zaplavení tímto pocitem okrádá děti i dospělé o hodnotu. O radost. Brání rozvinutí tvořivých sil.

6. až 14. rok života: PÍLE A AKTIVITA × PASIVITA A MĚNĚCENNOST. Ctností je **KOMPE-TENCE**.

Dítě poporostlo, objevilo svět uvnitř vlastní rodiny a svůj zájem přesouvá stále více mimo rodinu. Dominantou závěrečného předškolního období a téměř celého školního období je téma snaživosti a píle. Do jeho života vstoupí kromě hry i povinnost. Dítě se zaměřuje na otázku: co už zvládnu sám? Zpočátku ještě dá na hodnocení autorit, zejména rodičů a učitelů. A přibližně od deseti let se dostává na přední místo hodnocení od vrstevníků. Podaří-li se u dětí podporovat jejich zájem, snahu i úsilí, vhodně propojit s tím, co jde méně obratně či lehce, děti získají ze své činnosti radost, uspokojení a hrdost. Probouzí se v nich vlastnosti, jako je píle, zdravá ctižádost, soustředěnost a houževnatost. Jsou schopny jít za svým cílem. Snaživost musí být odpovídajícím způsobem oceněna. Přízní a uznáním okolí. Už ani tak ne dospělých, ale zejména vrstevníků. Když se v tomto citlivém období dítě setkává převážně s neúspěchem, roste v něm komplex méněcennosti a výsledkem je životní postoj rezignace. Závěrečnou částí této vývojové fáze je puberta. Děti čeká třetí porod. Pokud před dvanácti až čtrnácti lety zažily fyzický tělesný porod, rok poté psychický porod s uvědoměním si oddělení od matky, přichází sociální porod. Už není dítětem, ale ještě není ani dospělým. Jakési vakuum, ve kterém okolí může podržet, nebo potopit. Ať dospělí, nebo vrstevníci. V tomto období je pubertální dítě zvláště citlivé na výroky typu: ty jsi..., ty nejsi..., ty nikdy... ty vždycky... Poskytují obraz o hodnotě. Přesto ani rodiče v tomto pro děti významném a hormonálně náročném období, kdy už jenom samotný růst dá velkou práci, nejsou mimo dění. Děti je potřebují jako kotvy, jako zázemí, jako podporovatele, ale i jako usměrňovatele. Bez potřeby znejistování, znevažování a hodnocení.

14. až 21. rok života: NALEZENÍ IDENTITY × NEJISTOTA A ZMATENÍ ROLÍ, DIFÚZNOST ROLÍ. Ctností je **VĚRNOST A POCTIVOST**.

Děti v dospívání potřebují v pomyslném ringu života vybojovat sami sebe, svoji vlastní identitu, vzbouřit se proti starým pořádkům, které patří k etapě závislosti na rodičích a dalších dospělých autoritách. Hledají, prověřují, srovnávají a vstupují postupně do poslední fáze, jejímž cílem je rozdělení, osamostatnění. Dítě v dospívání potřebuje vyvzdorovat samostatnost. Vlastní cestu a vlastní směr. V tom prostředí, které důvěrně a nejdéle zná, v rodině, si vytvoří tréninkové pole. Na konfrontaci názorů a sebezprosažení. Na obhájení své existence i svébytnosti. Na testování své nově zrozené a křehké identity. Dokonce je možné zorientovat se v paradoxech dospívání. Dospívající touží po jedinečnosti, ale běda, jakmile díky své odlišnosti nezapadnou. Chtějí nezávislost, ale mnohdy neustojí nezájem a rezignaci rodičů. Nestojí o projevy rodičovské lásky, ale bez nich se cítí odmítnuti a ztraceni. Chtějí obstát mezi vrstevníky, ale zároveň potřebují mít vzory, ke kterým směřují. Mají potřebu vyšší míry rizika, ale stojí o bezpečí a jistoty. Usilují o sblížení se s druhým pohlavím a touží po blízkosti, zároveň se bojí zranitelnosti a zrady. Chtějí působit neohroženě a nad věcí, ale přitom stojí o uznání osob stejného pohlaví. Potřebují zažít úspěch a ocenění, i když dávají najevo pohrdání a znehodnocování projevů přízně a zájmu. Dávají na odiv lehkovážnost a nevázanost, ale přitom touží po pevném bodě a orientaci. Co mohou rodiče pro své dospívající udělat? Vyjadřovat dítěti respekt i zájem, neznevažovat ho. Představovat svá stanoviska (kotvy), zajímat se o názory

děti. Uplatňovat logické důsledky. Jasně definovat, v čí kompetenci je daný problém nebo situace. Projevovat náklonnost, přízeň a přijetí přiměřeným způsobem. I v tomto období rodiče často šlápnu vedle. Když nepřipustí, že období jejich výhradního vlivu je pryč. Když je zaskočí, že dítě popře, pošlape nebo znehodnotí to, co dosud považovali za priority a hodnoty svého vlastního života. Když se budou cítit zrazeni, že o tyto hodnoty jejich dítě nestojí nebo si vybralo jiné. Období dospívání spočívá ve vzájemném vymezování, informování o proměnách. Dokonce i v ostrých slovních výměnách plných kritiky až neurvalosti. Pokud se dospívající v této situaci ztratí, pokud rodiče i vrstevníci negativním způsobem zlomí hledání vlastní identity, vyústí celé úsilí do zmatku. Dospívání jako období sociálního bungee-jumpingu spočívá v testování hraničních možností dospívajícím a ve stabilitě a ukotvenosti rodičů a jiných dospělých. Role rodiče spočívá v pevnosti a téměř nehnutelnosti v hodnotách a prioritách, které jsou pro dospívající jako boxovací pytel. Potřebují se proti něčemu vymezovat. Možná se po složitých cestách vrátí k tomu, co kdysi dávno poznali, pak na čas zahodili a znovu oprášili.

Jak lze definovat, popsat dítě, které se dobře vyvíjí? Oblasti, ve kterých hledáme optimální individuální úroveň rozvoje dítěte, jsou následující:

- **Vztahy:** vytvářet vztahy s druhými, vyjadřování úcty, respektu, navazování vztahů a jejich udržování nebo také ukončení vztahů, které ubližují a škodí, navazovat a udržovat dětská přátelství.
- **Komunikace:** iniciovat nebo komunikovat s druhými lidmi (dětmi i dospělými, vlastními i cizími), ovládat přiměřené formy komunikace, zvládání mlčení, neskákat do řeči, vyjadřovat a sdělovat pozitivní i negativní sdělení kultivovanou formou, odmítnout komunikaci, která je mu nepříjemná.
- **Hranice:** dodržovat dohodnutá pravidla vzájemného soužití; respektovat potřeby jiného dítěte, dělit se; přiměřeně se bránit projevům násilí jiného dítěte, zvládat zodpovědnost za vlastní věci.
- **Emoce:** dovolit si prožívat emoce (společensky přijatelné i ty nepřijatelné), vyznat se v nich, pojmenovat je, kultivovaně je projevit, ale také rozumět projevům emocí u druhých a zvládat je.
- **Spolupráce:** zvládat odlišnost, přispívat ke společnému úkolu, umět rozlišit, kdy být samostatný a kdy spolupracovat, umět čekat, případně zapojit se.
- **Nezdar a selhání:** uznat svoji chybu, přijmout zodpovědnost a omluvit se, případně napravit selhání, kultivovanou formou vyjadřovat svá zranění, výhrady, potřeby a přání; nebát se neúspěchu, selhání, chyby a omylu – umět unést vítězství i prohru.

2. Porozumění potřebám dětí

V úvodní stati jsme uvedli vedení dětí k Bohu v kontextu paradoxu, který vyplývá ze stručné výzvy Ježíše Krista: *Nebudete-li jako děti...* Jako by byl úkol nastaven v opačném pořadí, ne rodiče dětí, ale děti rodiče vedou k Bohu.

Děti ve svém dětství se učí nikoli věřit v Boha, ale věřit Bohu. Děti neřeší vědomé či nevědomé přitakání Boží existenci. On zkrátka je. Stačí jeho jméno: Já Jsem. Nepotřebují další důkazy a nehledají argumenty. To, co se však učí prostřednictvím rodičů, je důvěřovat mu.

Děti, stejně jako ostatní lidé, mají své potřeby. Neopomíjme tuto pravdu, protože nám poskytnou mnohem větší prostor pro porozumění potřebám dětí jak v duchovním doprovázení, tak v běžném životě.

Existuje mnoho různých teorií potřeb. Jedna z nich představovaná A. Pessesem je shrnuta do pěti slov. V nich se odkrývá mnoho významů, které přispívají ke spokojenosti a naplněnosti člověka. Děti jsou hladové v potřebě **místa, sycení, podpory, ochrany a limitů**.

Jak konkrétně se mohou tyto potřeby naplňovat v duchovním doprovázení dětí?

Potřebují **hmatatelné fyzické místo**. Pokud se rodina naučí věnovat čas duchovnímu sdílení okolo stolu, budou mít děti spojené, že stůl představuje společenství, sdílení hodnot, sycení – a to nejenom všedním jídlem, ale i duchovním sycením. Četbou z Bible, modlitbou, vyprávěním příběhů, sdílením zkušeností. Ne nadarmo je na mnoha místech Bible stůl považován za bohoslužebné místo a duchovní sycení zhmotněné do jídla. Po celý život budou zváni ke stolu Páně a k památce večere Páně.

Fyzické místo potřebují mít spojené i s církevním společenstvím. To znamená, že znají místo, kde věřící realizují veřejně svoji oddanost Bohu spolu s dalšími věřícími. Ať je to modlitebna, kaple, kostel. Že je to posvěcené místo, kde se setkávají s Bohem. Že toto místo je oddělené a výrazem úcty k Pánu Bohu je i dodržování určitých pravidel, které podtrhují význam tohoto místa.

Kromě fyzického místa děti **potřebují zažívat, že někam patří, že jsou součástí společenství**. Zpočátku jako nedílná součást rodičů, s přibývajícimi roky už i samy hledají své vlastní místo ve společenství. Potřebují vědět, že jsou přijímané. A to společenstvím rodiny i věřících. Na církevních společenstvích je pozoruhodné, že prožitek víry a bohoslužebné obřady prožívají společně lidé napříč různým společenským i profesním postavením, nezávisle na věku a zkušenosti. Zkušenost praví, že děti potřebují společnost vrstevníků i ve sborovém společenství. Je to pro ně přirozené a přibližně od 6 let věku se více a více orientují na společenství vrstevníků. Sebelepší organizace bohoslužby, kvalitní duchovní program, přátelské vztahy spoluvěřících jen stěží nahradí potřebu dětí být ve skupině jiných dětí. Rodiče by měli pamatovat na tuto potřebu a dětem umožnit kontakt s jinými dětmi např. z jiného sborového společenství, pokud možno pravidelně, byť třeba jednou za měsíc.

Další potřebou je **potřeba sycení**. V běžném životě se jedná jak o přísun vody, potravy, vzduchu či živin, tak o nabídku podnětů. Sycení na psychologické úrovni probíhá skrze projevy přízně, náklonnosti a přijetí. Každé dítě (a nejen to) touží po blízkosti. Vytváření a prohlubování vztahu se uskutečňuje prostřednictvím slov, činů, pozornosti, doteků nebo obdarování. Do oblasti sycení patří modlitba, zpěv, sdílení, společenství, čtení z Bible, ale pro děti především vyprávění příběhů. Tato metoda je stará jako lidstvo samo. Už ve Starém zákoně sledujeme předávání nejhlubší zkušenosti s Bohem prostřednictvím sdílení a svědectví z generace na generaci. „*Víra přichází skrze slyšení, a slyšení skrze slovo Boží*“ (Ř 10,17).

I v této oblasti lze uvést několik příběhů z Bible, které svědčí o jedinečnosti každého člověka. Například Zacheus hladověl po přijetí, toužil být potřebný. Nebo žena, která dlouhou dobu trpěla vysilující nemocí, potřebovala dotek, Boží uzdravující dotek, který ji nasytil, uzdravil. Nebo Marie, Lazarova sestra, hltala každé slovo, které Kristus pronesl při své návštěvě v jejich domě. A obdarování lze pozorovat u lidí, které nasytil chlebem a rybami. Právě příběhy otevírají dětskou mysl od nejtůlejšího věku a představují Boha jako činného a pečujícího. Jako toho, kdo má zájem a umí jej projevit.

Pokud pracujeme s **potřebou ochrany**, tak je zodpovědností rodičů vytvářet pro dítě prostředí bezpečí, zastat se ho, ochránit, aby zažívalo tuto zkušenost a postupně vnímalo, že i odevzdanost jeho rodičů pod ochranu Nejvyššího není slabostí, ale silou.

S tím úzce souvisí **potřeba podpory**. Proces duchovního doprovázení je aktem podpory. Rodiče dětem poskytují možnost nahlížet na jejich vlastní cestu. V raném dětství ho učí a připravují na samostatnou existenci. Nabízejí mu podporu v mnoha oblastech života, tu duchovní nevyjímaje. Jak konkrétně vypadá duchovní podpora? Dítě potřebuje vědět, že je Bohem přijímané. Potřebuje podržet v situacích, kdy je nejisté nebo zmatené. Potřebuje doprovodit v situacích, kdy vyjadřuje

lítost, ale i když vyjadřuje bolest a křivdu. Potřebuje ukázat, jakou podpůrnou moc má modlitba. Potřebuje si někdy vyzkoušet stav bez podpory, aby poznalo, kdy a v čem podporu potřebuje a uvítá.

Posledním slovem, které popisuje potřeby člověka, jsou **limity**. Jakoby Pán Bůh předjímal ve svém stvořitelském aktu to, na co my teprve přicházíme a pojmenováváme to. Člověk potřebuje hranice, meze, limity. Potřebuje se naučit rozlišovat, co je dobré, a co je zlé. Co je jeho, a co je někoho jiného. Co smí, a co nesmí. Co se sluší, a co se nesluší. Co prospívá, a co ubližuje. **Díky limitům se učí žít v bezpečné svobodě.** Právě Desatero je chápáno jako návod pro dobrý vztah k Bohu, k sobě a k druhým lidem. Jako podklad pro hodnotový systém, jako osobní etický kodex.

3. Vytváření dobrozvyků

Děti se učí vytrvalým opakováním. Potřebují zaujetí, čas a bezpečí. Potřebují inspirativní vzory, které se na vytváření dobrozvyků podílejí. Stejně jako dobrozvykům se děti učí zlozvykům. Těm však v této části pozornost nevěnujme.

Co patří k dobrozvykům? Kromě běžných činností souvisejících s každodenním provozem a organizací dne chceme vyzvednout ty, které vytvářejí ustálené, někdy až automatizované úkony.

Už od malička lze děti vybídnout k sepnutí rukou při modlitbě. Vždy stejně, stejným pokynem. Pak první modlitbičky, které děti doplňují, opakují. Posléze modlitby, které jsou jejich vlastním vyjádřením duchovní zkušenosti a osobního prožívání. Při ukládání ke spánku nabídnout večerní rituál, který přináší skrze vděčnost, svěření do Boží ochrany i rekapitulaci dne.

Ranní, večerní, sváteční rituály, které pro děti a s dětmi vytvoříme, představují jedinečnou kotvu pro jejich samostatný život. Je dobře, když se některé činnosti stanou zvyky, dobrozvyky. Stanou se nedílnou součástí života. Poskytnou svoji stálost zejména v době, kdy se děti ocitnou v nejistotě, zmatku. Přispějí k pocitu sounáležitosti.

Stejně hodnotným dobrozvykem je docházení do shromáždění k bohoslužbě. Děti zpočátku neřeší, zda na bohoslužbě chtějí být nebo ne. Jsou součástí rodičů. Není neobvyklé, že účast na bohoslužbě někdy zamění za společenství s vrstevníky ve shromáždění. Dopřejte svým dětem i tento rozměr dobrozvyku – setkávání a sdílení. Už víte proč, a podle možností hledejte jak. K dobrozvykům patří také přivítání a rozloučení. Sborové společenství je jedinečnou societou, skupinou, kde se dítě učí žít s různými lidmi. Obvykle se učí nápodobou, to znamená, že napodobuje chování a projevy rodičů.

K potřebě člověka patří možnost aktivity, možnost zapojení a využití – potřebuji, abys mě potřeboval. Dobrozvykem se může stát i přizvání dítěte k aktivitám pro jiné lidi.

Neméně důležitým dobrozvykem je představení dítěti, jak vypadá proces omluvy, vyznání provinění, projev lítosti či odčinění. Jak se pracuje s odpuštěním a smířením.

Pracujeme-li s vytvářením dobrozvyků, je vhodné vědět, že děti postupně vrůstají do morálního vědomí. Od dvouletého dítěte nelze požadovat stejnou úroveň morálního vědomí jako u osmiletého, u patnáctiletého dospívajícího nelze předpokládat obdobné morální vědomí jako u zralého dospělého. Kohlberg definoval šest hlavních stadií vývoje morálky. Zabýval se především schopností lidí uvažovat mravně v abstraktních situacích, nikoliv jejich odvahou využívat vlastní mravní potenciál v reálných situacích. Odvaha chovat se mravně je závislá na mnoha okolnostech.

Dle této teorie dítě jedná zpočátku na *prekonvenční úrovni morálky*. Své chování podřizuje vnější morálce. Chová se tak, aby se vyhnulo trestu nebo aby si zasloužilo odměnu. Vše posuzuje podle výsledku, nikoli podle úmyslu. V tomto období je u dítěte vhodný terén pro vytváření dobrozvyků – posilováním toho dobrého, za co dítě získá odměnu, tzv. zpevňováním. Dítě zná sankce a snaží se jim vyhnout.

V dalším období *konvenční úrovně morálky* nastupuje morálka posuzovaná jeho vztažnou skupinou – co ona považuje za morální. Dítě se orientuje na to, být hodným dítětem. Vystihuje to prohlášení – „správné je to, co za správné považují ostatní“. Tím nejdůležitějším měřítkem jsou

vztahy. Dítě potřebuje u svých lidí obstát a podle toho posuzuje i své činy. V další etapě se objevuje i orientace na řád a zákon – jako psaná i nepsaná pravidla morálky, která má člověk plnit, a i když s nimi nesouhlasí, je jim podřízen. V těchto fázích vývoje morálky je základním vztažným bodem osobní prospěch jedince.

Postkonvenční úroveň morálky předpokládá osobní zralost jedince, který je schopen předjímat možná morální dilemata a v nich se rozhodovat s ohledem na prospěch celku. Do tohoto a dalšího stadia dospěje jen několik procent jedinců. Při vedení dětí k Bohu nezřídka apelujeme na morální vědomí dětí bez náhledu na jejich vývojovou úroveň. (Vacek, 2008)

4. Vyprovázení na vlastní cestu

J. Fowler popsal i stadia spirituálního vývoje. Ve své teorii poukazuje na vztah mezi vírou a zdravou sebedůvěrou a z toho vyplývající schopnost jít za svými cíly a realizovat je. Tvrdí, že spiritualitu nelze rozvíjet rychleji než duševní schopnosti, a bere v potaz i komplexnost rozvoje osobnosti.

V první fázi ve věku přibližně čtyř let víra dítěte a jeho představa Boha splývá s jeho fantazijním světem, tajemnem. Jedná se o fázi **intuitivně projektivní víry**.

V období pěti až šesti let nastupuje potřeba dítěte ověřovat si předkládané skutečnosti. Víra je v tomto období sycena především příběhy. Autoritou, která rozhoduje o pravdivosti či nepravdivosti poznávaného, je okolí, zejména rodiče, učitelé. Knihy a tradice. Druhé stadium je označováno jako **myticko-věcná fáze**.

Okolo třináctého roku dochází k nástupu **poeticko-konvenční víry**. Dítě se stále výrazněji vymaňuje z vlivu rodičů a snaží se hledat. Objevuje se symbolické myšlení a nabízí se více možností pohledů na pochopení pravdy. Objevuje se důvěra ve vlastní hodnocení, poznání a také výběr autorit se odvíjí od vlastních měřítek důvěryhodnosti.

Okolo devatenáctého roku věku se objevuje další fáze vývoje víry, a to **individualizačně-reflexivní víra**. Mladý dospívající se začíná orientovat na volbu vlastního životního stylu, na výběr vlastního hodnotového systému, na osobní zodpovědnost za postoje, závazky či víru. Akcentuje stále výrazněji vlastní zkušenost. Přes přetrvávající závislost na vnější autoritě dochází k vyhledávání radikálních proudů jak ve víře, tak v životních názorech a postojích.

Další etapa **paradoxně-konsolidační víry** je zpravidla již mimo vliv rodičů. Okolo třicátého roku věku se mladý dospělý výrazněji fixuje na identifikaci s určitým lidským společenstvím, důkladněji promyslí složky víry, osobní přesvědčení, symboly a rituály.

Do stadia **univerzalizační víry** údajně dospěje málokdo. Vyznačuje se minimalizací vlivu okolí na osobní prožívání víry. Uznává vzájemnou souvztažnost a sounáležitost mezi lidmi bez ohledu na míru poznání a subjektivní atributy pravdy. Věřící v této etapě povýšili víru na životní podstatu a jsou schopni věřit navzdory těžkostem. (Melgosa, 2003)

Závěr

Základním východiskem pro vedení dětí k Bohu je pěstování osobní zbožnosti. Ta vychází z odevzdanosti a touhy: Chci, abys byl, Bože.

Děti se u rodičů učí písmenka víry. Rodiče se od dětí učí na své cestě víry pravdivosti, věrnosti, vášnivému hledání, lehkosti, radosti, důvěře, nevinnosti a celistvosti.

Vybavení dětí na cestu spočívá v představení vlastní spirituality a vytváření dobrozvyků, které tvoří praktickou rovinu spirituální výchovy.

Nejvyšším cílem vedení dětí k Bohu je nalezení vlastní hodnoty jako Božího dítěte.

Porozumění potřebám dětí, fázím psychosociálního vývoje, fázím vývoje víry přispívá k citlivému vedení dětí v jejich cestě k Bohu.

Použitá literatura

- AUGUSTINUS, A. Vyznání. Praha: Kalich, 1992.
Bible
FLYN. Pane Bůh, tady Anna. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000
HALÍK, T. Chci, abys byl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012
MELGOSA, J.; POSSE, R. Umění výchovy dítěte. Praha: Advent-Orion, 2003
MIKULKOVÁ, M. Hlavu vzhůru, rodiče! Na výchovu selským rozumem. Praha: Grada publishing, 2015
PONSARDOVÁ, CH. Víra v rodině. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008
ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. Spirituální výchova v rodině. Co radí psychologové? Praha: Portál, 2016.
VACEK, P. Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál, 2008

Abstrakt

Vedení dětí k Bohu je podmíněno osobní spiritualitou rodičů. Jde o pozvání do osobního prožívání vlastní víry, do pravdivé a otevřené prezentace zodpovědnosti za směřování projevené v modlitbě, zájmu, důvěře. Dítě personifikuje Boha podle zkušenosti s rodiči. Přesah, majestátnost Boží a principy jeho vlády představuje otec a jeho fungování. Boží blízkost, zájem a péči nabízí svým pojetím spirituality matka. Vyvážený růst ve víře čerpá z obou zdrojů a je syceno doprovázením rodičů, vlivem společenství a vzorů.

Klíčová slova

děti, víra, zbožnost, rodina, vedení k Bohu, vývoj víry, fáze psychosociálního vývoje

Milena Mikulková, vztahové a výchovné poradenství: www.vztahove-poradenstvi.cz

---

Vliv primární rodiny a širší komunity na předávání víry

Radomír Jonczy

Je víra hodnotou, která se dá předávat z generace na generaci? Vezmeme-li v potaz, že víra (důvěra, řecky „pistis“) je v biblickém slova smyslu **vztahovým pojmem**, musíme připustit, že předávání víry nepřichází v úvahu. Můžeme jen asistovat při probouzení, růstu a zrání víry.

Dětem můžeme předávat znalosti Bible, náboženské doktríny a církevní tradice, můžeme je seznámit s křesťanským morálním kodexem a vycvičit je k jejich dodržování, víru coby důvěrný vztah k Bohu jim však nepředáme. Láska se totiž nedá naučit, nacvičit ani přikázat. Pro vztah k Bohu můžeme své děti jediné inspirovat.

Je pochopitelné, že duchovní vývoj dítěte může nejvíce ovlivnit **primární společenská skupina**, v níž dítě vyrůstá, tedy rodina. V první řadě **rodina malá**, zahrnující rodiče a sourozence, považmo také **rodina rozšířená** o prarodiče, strýce a tety, bratrance a další blízké příbuzné. Základní funkcí primární rodiny je totiž přenos hodnot a vzorců chování. Dítě se v primární rodině socializuje a přivlastňuje si vzorce chování, které jsou v dané skupině považovány za normální. Z toho vyplývá, že primární rodina může výrazným způsobem ovlivnit také víru těch, kteří v ní vyrůstají.

1. Vliv malé rodiny na formování víry dítěte

1.1. Osobní vztah rodičů k Bohu

Poslední výzkumy potvrzují to, co už kdysi dávno věděl J. A. Komenský. Vztah člověka k Bohu se formuje už v jeho prenatálním věku. Už v těle matky dítě cítí harmonii, či disharmonii prostředí, do kterého se má narodit, a tento proces pokračuje i po narození dítěte. Atmosféra křesťanského domova děti inspiruje k víře víc než pravidelné návštěvy bohoslužeb či informace nabyté v dětské sobotní školce.

Jelikož je malá rodina neformální, rozhodující vliv na formování dítěte má tzv. výchova nezáměrná. Prof. Tomáš Halík při setkání skautských vůdců krátce po sametové revoluci v roce 1990 řekl:

„Věnujte se výchově a pamatujte, že výchova není jen „výchovou záměrnou“. Existuje i „výchova nezáměrná“ a ta je ještě důležitější. Děje se tehdy, když si vychovatel vůbec není vědom toho, že vychovává. Vychovává totiž stále. Tím, jak se chová, dává výchovný příklad. Vychovává tím, jaký je, tím, co neustále vyzařuje z jeho osobnosti. Proto má neustále pracovat sám na sobě a vychovávat sám sebe.“ (Skautský seminář o výchově mládeže a formaci vůdců; str. 34)

Z řečeného vyplývá, že děti můžeme pro vztah k Bohu inspirovat především svým osobním vztahem k němu. Přitom o něm ani moc nemusíme mluvit, stačí, když v tom vztahu žijeme. Dítěti to určitě neunikne a náš osobní příklad v něm zanechá nesmazatelnou stopu.

Křesťanští rodiče odpovědnost za formování víry často přenášejí na církve. Předpokládají, že se jejich děti stanou věřícími, když do sebe v rámci sobotní školky budou vstřebávat biblické a věroučné minimum, když se s nimi budou pravidelně zúčastňovat bohoslužeb, když absolvují církevní školu a když se o ně v jejich volném čase postarají zbožní vedoucí Klubu Pathfinder. Na akcích oddělení Křesťanského domova od kazatele čekají, že se jejich dětem postará o kvalitní duchovní program, sami však podobnými aktivitami nechtějí být obtěžováni.

Děti přitom ani tak nezajímá, že patříme k nějaké církvi, ani to, čemu věříme, jen je podvědomě ovlivňuje to, co naše víra dělá s námi. Inspiruje je, když nás vidí se modlit a číst Bibli, když se těšíme na bohoslužby a když nám není lhostejný život sborového společenství a církve. Je pro ně velkou inspirací, když nás naše víra baví a naplňuje.

Můj skvělý a bohabojný děda zemřel, když mi bylo pouhých šest let. Přesto se na mém duchovním zraní podepsal víc, než by se dalo čekat. Když mne ukládal k spánku, zpíval mi svou oblíbenou křesťanskou píseň: „Ó zůstaň se mnou“ a pak se za mne vždy krátce a s láskou modlil. Nejdůležitější pro mne však vždy byla a je vzpomínka na to, že jsem jej jednou uprostřed noci uviděl, že u mé postele klečí dál a modlí se. Teprve později mi došlo, že se nemodlil jen kvůli mně, ale jednoduše proto, že to naplňovalo jej samotného.

1.2. Rodinné pobožnosti

Děti vnímají náš osobní vztah k Bohu, ale protože jsou jako opičky, potřebují, abychom pro ně vytvořili platformu, na které by nás mohly napodobovat. Potřebují rituály. K judaismu od pradávna patří rituály v rodinném kruhu. Jedním z nich je známá velikonoční večeře. Židovským otcům těsně před útekem z egyptského otroctví Hospodin řekl:

„Až se vás vaši synové budou ptát, co pro vás tato služba znamená, odpovíte: Je to velikonoční obětní hod Hospodinův. On v Egyptě pomínil domy synů Izraele. Když udeřil na Egypt, naše domy vysvobodil.“ (Ex 12,26.27)

Ta slova obvykle vnímáme jako liturgickou instrukci. Součástí liturgického řádu (sederu) se však otázky dětí staly až daleko později. Původně to bylo míněno takto: „Ty, milý otče, budeš v rodinném kruhu slavít velikonoční svátky a tvůj syn bude u toho. Jednou však přijde den, kdy se tě zeptá, o čem to vlastně je, a ty mu to pak vysvětlíš.“

Stojí za úvahu, že „Sederová večeře“ byla koncipována tak, aby zaujala i přítomné děti. Byla plná viditelných symbolů, nápaditá a akční. Zpěvy střídaly modlitby, biblické texty o vysvobození Izraele z Egypta byly plně vzrušení a nechybělo ani dobré jídlo. Děti byly do liturgie aktivně vtahovány již zmíněnými otázkami, tím, že v průběhu hostiny hledaly nekvašený chléb, který vedoucí hostiny na jejím začátku někam ukryl, a podobně.

Židovské rodinné rituály inspirovaly už před léty adventisty k tzv. rodinným pobožnostem. Katolický termín pobožnost (veřejný nebo soukromý úkon, který není součástí oficiální liturgie) by možná stálo za to inovovat, ale jinak jsem přesvědčen o tom, že by tuto tradici stálo za to zachovat.

1.2.1. Každodenní pobožnosti

Naše rodinné pobožnosti by měly být, stejně jako ta „Sederová“ – akční, nápadité a neformální. Uspěchaná doba vyžaduje, aby byly stručné, věcné a jasné. Stačí chvilka před usnutím, kdy rodiče uloží děti k spánku. Krátké sdílení zážitků z uplynulého dne může ukončit příběh, kterým rodič ilustruje, že i on kdysi řešil podobné problémy. Hodit se může i biblický příběh či pohádka s vhodným ponaučením. Modlitba rodičů za děti bývá vhodnou tečkou za uplynulým dnem. Může se pomodlit i dítě, nemělo by však k tomu být nuceno.

Když moje dcera před několika léty maturovala, přišel jsem se před spaním ještě na chvíli posadit na okraj její postele. Když jsem jí řekl, že by už měla jít spát, s děsem v očích zvolala: „Záhořovo lože! Neumím ještě Záhořovo lože!“ Navrhl jsem, že jí tu Erbenovu baladu ještě přečtu. Četbu jsme uzavřeli menší diskuzí nad přečteným textem. Krátce jsem se pak za ni pomodlil a držel ji za ruku tak dlouho, dokud neusnula. Další den příběhla ze školy a už zdálky volala: „Vytáhla jsem si ‚Záhořovo lože‘ a učitelé tvrdili, že po mém rozboru poprvé v životě pochopili, o čem to vlastně je.“ ☺

Rodinné pobožnosti mohou být hezkým a užitečným zvykem, neměly by se ovšem stát svěrací kazajkou. Naším dětem neprospěje, když se kvůli pobožnosti nebudou moct dívat na finálový zápas mistrovství světa v ledním hokeji nebo na zajímavý film, o kterém si další den budou povídat všichni jejich spolužáci. Chceme-li zabít dětskou spiritualitu, dávejme dětem duchovní věci příkazem.

Ve všech oblastech výchovy je nutné dětem vysvětlit, proč to či ono od nich vyžadujeme, a důsledně pak na tom trvat. Jen oblast náboženská je na autoritativní rozkazy příliš citlivá.

1.2.2. Pobožnosti k zahájení šabatu

Dalším rodinným rituálem, který adventisté převzali z judaistické tradice, je zahájení šabatu.

Můj táta měl fantazii a nápady. S námi dětmi to uměl báječně. V pátek přijel z práce dřív než obvykle a jako zkušený gurmán cestou nakoupil různé pochutiny. Doma pak chystal chlebičky nebo pekl buchtu, uměl i výtečnou domácí čokoládu. Když se začalo stmívat, rozsvítili jsme s bráchou na stole dvě šabatové svíce a přečetli krátký žalm. Následovala tátova modlitba a refrén chvalozpěvu „Haleluja, budiž chválen“, při jehož zpívání jsme se všichni v kruhu drželi za ruce. Po večeri následovalo společné zpívání při kytarě a tátovo vyprávění poutavých zážitků z nucených prací v Německu nebo z plaveb na válečné lodi v době války. Táta nás s bráchou čas od času pověřil, abychom si vybrali a přečetli nějaký verš z Bible a něco k němu řekli. Dodnes mám schované malé lístečky s dispozicemi, ze kterých jsem kázal svá první „kázání“. Rituál obvykle vyvrcholil sdílením zážitků z uplynulého týdne a kontrolou žákovské knížky. Když v ní celý týden byly jedničky, odemkl táta skříňku a z ní vytáhl krabičku s angličákem značky „Matchbox“. Bylo z Tuzexu a stálo dva a půl bonu. Dodnes doma pečlivě schovávám sbírku čtyřiceti autíček, na kterou dosud nikdo z dětí nesměl ani sáhnout. Jsem zvědav, jestli ji uhájím před vnukem, který nedávno oslavil své první narozeniny ☺.

Je mi jasné, že od té doby uplynula řada let a mnohé z těchto podnětů už nejsou použitelné, přesto si myslím, že podobná aktivita může v jistých obměnách i dnes přispívat ke stmelování rodin a k formování víry našich dětí. Štědrý večer prostě nemusí být jen jednou v roce.

1.2.3. Pobožnosti sváteční

Zvláštní pozornost si určitě zaslouží i rodinné pobožnosti u příležitosti narozenin nebo jiných významných rodinných výročí. Děti by prostě měly vědět, že není samozřejmostí to, když jsou tady. Rodiče by jim měli vyprávět, za jakých okolností se narodily a vyrůstaly. Oslava narozenin je vhodnou příležitostí k tomu, aby spolu za vše pak Pánu Bohu děkovali.

Za oslavu stojí i výročí svatby rodičů, spojené s vyprávěním o tom, kterak se táta s mámou seznámili a jak probíhala jejich svatba. Fotografie, videa a sváteční atmosféra podtržena slavnostně

prostřeným stolem přispívají k tomu, že děti jen tak nezapomenou na to, odkud vyšli. Snáze pak pochopí i to, kde se právě nacházejí a kam vlastně jdou.

1.3. Rozvíjení nenáboženské spirituality našich dětí

Před nedávnem vyšla v nakladatelství Portál publikace s názvem „Spirituruální výchova v rodině“. Její autoři Pavel Řičan s Pavlínou Janošovou zde od sebe odlišují náboženskou a nenáboženskou spiritualitu. Upozorňují na to, že náboženská spiritualita je jen jedním z důležitých faktorů, které přispívají k formování spirituality dítěte.

„Spiritualita není jen nějakou sváteční záležitostí nebo oddělenou životní sférou, ale skutečností, která prostupuje veškerým životem, svátečním i všedním, **prolíná kulturou, etikou, sexualitou, sebeovládáním i všemi dalšími složkami života**. Spiritualita v tomto pojetí nepředstavuje jen nějakou zvláštní náboženskou rodičovskou aktivitu. Jde o celé rodinné soužití – sváteční i to nejvšednější. Většinou přitom ani nemyslíme na výchovu, prostě s dětmi žijeme a sdílíme, co život přináší...“ (Spirituruální výchova v rodině, str. 2)

Zbavíme-li náboženskou spiritualitu jejího nenáboženského kontextu, může se stát, že se v době dospívání z našich dětí stanou ateisté nebo nepříjemní a možná i nebezpeční náboženští fanatici.

2. Vliv rozšířené rodiny na formování víry dítěte

2.1. Vliv prarodičů na formování víry dítěte

Značný vliv na formování víry malých dětí mohou mít i jejich prarodiče. Ve vztahu k vnoučeti představují jakousi psychosociální pojistku, která by mohla kompenzovat nebo alespoň doplňovat rodičovské působení. Někteří sociologové tvrdí, že mezigenerační porozumění může být „ob generaci“ větší.

Duševně zralí prarodiče bývají více emocionální a dětem tak poskytují jiný typ stimulace. Ve vztahu k dětem bývají méně kritičtí. Nekladou už tak velký důraz na výkon a profesní úspěšnost, a mohou tak kompenzovat tlak, který na děti vyvíjejí jejich rodiče. Prarodiče v důchodovém věku už často disponují větším množstvím volného času, bývají proto trpělivější a klidnější než rodiče. Přinášejí stabilitu a nadhled.

Mají velké množství zkušeností. Ve vzpomínkách se rádi vracejí do dětských let a o tom, co kdy prožili, dokážou poutavě vyprávět. Podporují tak fantazie a sny vnoučat a rádi s nimi vstupují do světa her.

K formování víry potomků jsou tím vším jako stvoření. Měli by proto na sobě pracovat a své přirozené dispozice ve vztahu k vnoučům maximálně využít. I v jejich případě by však mělo jít o sdílení prožitku víry, ne o moralizování a udílení nevyžádaných rad.

2.2. Vliv rodiny církve na formování víry dítěte

2.2.1. Vliv církevního společenství na formování víry dítěte

Ne vždy jsou dědeček s babičkou k mání. Jejich role se však může ujmout i někdo jiný z rodiny – oblíbený strýc, teta nebo rodinný přítel. V katolické církvi plní tuto roli kmotrové. Dle mého soudu by ji však mohlo plnit i celé společenství křesťanského sboru, ten by totiž pro děti měl být primární společenskou skupinou.

Raná křesťanská církev takovou skupinou byla, ta současná církev se však pod vlivem individualizující společnosti stále více proměňuje ve skupinu sekundární, tedy ve společenství s méně

osobními vztahy. Hlavním cílem sekundární skupiny totiž není člověk, ale naplňování pravidel a sankce za jejich nedodržování.

V rozšířené rodině sboru bývají děti dospělými přijímáni jako vlastní. Není proto divu, že pak děti dospěle oslovují jako strýce a tety. Při obřadu „Požehnání pro novorozence“ coby pastor s oblibou používám slib, do něhož mimo rodičů zahrnuji i sborové společenství:

„Táži se i vás, vážené shromáždění, zda na sebe přijímáte závazek podpořit naše milé rodiče v jejich náročném poslání otce a matky? Chcete se za ně i za jejich děti modlit a podporovat je přátelskou a vstřícnou atmosférou vzájemného sborového soužití? Pokud tento závazek přijímáte, potvrďte své rozhodnutí hlasitým ano.“

Už od malička mne rodiče přinášeli do společenství věřících, které pochopilo, že by nám dětem mělo být rodinou. Ne, že by se nikdy nedokázali pohádat, byli si však schopni odpouštět a společně tak naplňovat myšlenku církve. V době dospívání jsem se jim sice na nějakou dobu ztratil z dohledu, do rodinného prostředí sboru jsem se však nakonec rád vrátil a nechal se pokřtít.

2.2.2. Vliv kazatelů na formování víry dítěte

Mohl bych dlouze vyprávět o tom, co pro mne v době mého dětství znamenali kazatelé, kteří si uvědomovali, že by církev měla fungovat jako rodina (Adame, Raszka, Staněk, Kloda). Ti starší byli našimi druhými otci a mladší staršími sourozenci a přáteli.

Na mém návratu zpět do církve se velkou měrou podílel mladý kazatel Jaroslav Šlosárek. Potkali jsme se na tramské slavnosti zvané „potlach“. Ležel u ohně, pospával a v ústech žmoulal slámu. Kamarádi říkali: „To je farář.“ Myslel jsem, že přezdívkou, on to však byl skutečný farář. Později se dokonce ukázalo, že je kazatelem sboru, ve kterém jsem vyrůstal. Sprátelili jsme se a jezdili spolu na vandry, vedli dlouhé debaty o smyslu života a promýšleli mé otazníky nad dogmatikou církve. Byl pro mne prvním kazatelem, který neměl na vše odpověď a bral mé pochybnosti vážně. Snad právě proto jsem se rozhodl stát se kazatelem.

Pastor, který rozumí teologii a sdílí ji se svými svěřenci nejen z kazatelny, ale i při aktivitách jednotlivých generací sboru, může silně ovlivnit duchovní směřování svých svěřenců. Jeho aktivní účast na dětských aktivitách má pro formování víry nastupující generace nezastupitelný význam. Kazatel, který s dětmi vyrazí na tábor (buť jen v roli zásobovače), zvolil tu nejlepší strategii.

2.2.3 Vliv „Dětské sobotní školky“ na formování víry dítěte

Neméně důležitou roli při formování víry dětí vyrůstajících v církevním prostředí hrají i dobrovolní učitelé instituce zvané „Dětská sobotní školka“ (dále jen DSŠ). Jde o lidi, kteří při svém civilním zaměstnání zůstávají otevřeni dalšímu teologickému a pedagogickému vzdělávání a své poznání i zkušenosti předávají dětem.

Koncepce výuky v DSŠ vychází z možností daných vývojovými stadii dětského věku. Své místo ve výuce by zde, stejně jako kdysi v judaismu, mělo mít memorování. Moderní pedagogika jej sice dnes už zpochybňuje, přesto jsem přesvědčen, že se mechanická znalost biblických textů a dějepřevy může dětem v dospělosti docela hodit. Reflektovat totiž můžeme jen to, co známe. Velký význam může mít i osvojení morálního kodexu zakotveného v desateru Božích přikázání.

Děti by však neměly být indoktrinovány a manipulovány k předčasnému křtu. Už jsme řekli, že židovský otec měl svému synovi vysvětlovat, o čem víra je, teprve tenkrát, když se jej na to zeptal. Ani dospívajícím dětem by však neměly být k věření předkládány hotové prefabrikáty.

Rodiče a duchovní učitelé, kteří jsou si příliš jisti svou věroukou, se stavějí mezi své dítě a Boha a svému potomku tak brání ve vytvoření vlastní náboženské identity. Výsledným efektem takového působení může být útek mladého člověka vyrostlého v církvi k ateismu. Může také dojít

k rozštěpení jeho osobnosti na část věřící a světskou. Výsledkem takové výchovy může být i rutinní nebo provinilá zbožnost či rigidní identifikace s náboženstvím agresivně a nespokojenost se sebou i s okolním světem.

2.2.4. Vliv „Klubů Pathfinder“ na formování víry dítěte

Primární vliv na psychosociální vývoj dítěte může mít i jeho vrstevnická skupina. Během různých aktivit se děti mezi sebou poznávají, navazují svá první přátelství, učí se, jak spolupracovat a dělat kompromisy. Už na pískovišti se však musí vyrovnávat s tím, že jim někdo z kamarádů zboří jejich bábovičky...

Na potřebu vrstevnické skupiny dětí reaguje skauting. Naše církve dětem už mnoho let nabízí vyžití ve skautské organizaci „Klub Pathfinder“ (dále jen KP). DSS dětem o víře nabízí informace, při aktivitách KP se děti učí, jak ony informace v životě používat.

Ne vždy rodičům v církvi dochází, jak KP vytváří skvělý prostor pro socializaci jejich dětí. To žádné kroužky či jazykové kurzy a hudební školy nabídnout nemohou. Ne náhodou o skautingu prof. Tomáš Halík před časem řekl:

„Skauting dítěti zprostředkovává soubor mravních hodnot, které lidská osobnost i lidská společnost potřebují ke svému přežití a zdravé existenci. Učí člověka solidaritě, kázni, odvaze a cti. Ne-najdou-li mladí lidé něco takového, je to leckdy krok k sociální patologii.“

Před necelými padesáti léty jsem se stal členem ilegální skautské organizace, která v dobách komunistické totality pod názvem „Stezka písmáka“ rozvíjela svou činnost na půdě církve. V mém sboru se vedení oddílů ujal Zdenek Kukla, charismatický mladý muž, křesťan s vyvinutým smyslem pro náboženskou i nenáboženskou spiritualitu, a obětavě se nám věnoval. Organizoval pravidelné schůzky, výpravy i letní tábory plné dobrodružství. Byl pro nás živým dokladem toho, že i přemýšlivý mladý člověk se smyslem pro humor, sport a dobrodružství může být oddaným následovníkem Ježíše Krista. I díky němu se mnozí z nás stali kazateli a tahouny nejednoho z adventistických sborů v Česku i v zahraničí.

2.2.5. Vliv církevního školství na formování víry dítěte

Jsem přesvědčen o tom, že pozitivní vliv na zdárné formování víry dítěte může mít i adventistické školství. Těší mne, že se už několik let v našem hlavním městě zdárně rozvíjí projekt církevní školy „Elijáš“. Každodenní kontakt dětí s věřícími učiteli, výuka náboženství v rámci učebních osnov, ochrana před vlivy dnes už veskrze zkaženého světa, to vše a mnohé další může mít pro děti, které školu navštěvují, nedocenitelný význam. Možná by proto stálo za to přemýšlet, jak podobný projekt přenést i do jiných oblastí naší republiky.

Přesto se nemohu zbavit některých otazníků. Nejsou děti vytržením z reality světa do jisté míry ochuzeny? Nezraje víra mimo jiné i v dialogu s nevěrou? Nepřimlouval se Ježíš ve své velekněžské modlitbě za své následovníky slovy: „Neprosím, abys je vzal ze světa, ale abys je zachoval od zlého“ (J 17,15)?

2.2.6. Vliv bohoslužeb na formování víry dítěte

Nemalý vliv na formování dětské víry mohou mít i vhodně pojaté bohoslužby ve sboru.

Jako děti jsme byli aktivně zapojováni do bohoslužeb. Maminky nás učily recitovat básně, zpívat písně s duchovní tematikou a v rámci liturgie jsme pravidelně dostávali svůj prostor. Byly to i naše bohoslužby. Během kázání jsme si mohli psát poznámky a ti, kterým se podařilo vystihnout, o čem to vlastně bylo, získali další vzácné body do bodování „Stezky písmáka“. Náš vedoucí bez

velkých psychologických znalostí dokázal vystihnout náš dětský smysl pro soutěživost a napřímít jej správným směrem. Kázání obvykle trvalo hodinu, přesto jsme ho díky vhodnému metodickému vedení dokázali přežít ☺.

V řadě našich sborů jsou dnes s úspěchem organizovány dětské a rodinné bohoslužby. V danou sobotu dospělí přenechávají prostor dětem. Ty pak zpívají, recitují, hrají na hudební nástroje, předvádějí scénky s biblickou tematikou, čtou biblické texty, modlí se a někdy bohoslužbu také sami uvádějí. Kazatel formuluje své kázání tak, aby bylo dětem srozumitelné, a písně, které se při té příležitosti zpívají, jsou svěží, melodické a více se podobají těm, které děti znají z každodenní reality.

Následující sobotu však opět vítězí dětem na hony vzdálená rutina. Radostný dětský smích a štěbetání vystřídá syčení ochránců tradice a důstojného uctívání. Ptám se: Nedožrál čas k tomu, abychom znovu zvážili, jaký je smysl naší liturgie, zda vůbec nějakou máme a jak by mohla vypadat bohoslužba, která by do jisté míry mohla inspirovat i naše děti?

Možná by stačilo, kdybychom zvážili délku kázání. Hraniční míra soustředění se neustále zkračuje. Při fungování v mediálním centru naší církve jsem si ověřil, že se za patnáct až dvacet minut dá při troše snahy posluchačům sdělit totéž, co ve čtyřiceti pěti minutách.

V době mého působení ve sboru církve adventistů na Vinohradech pravidelně kázal „homiletický král“, prof. Pavel Filipi. Starý pán, teolog „par excellence“, jehož kázání byla hluboká, přitom jednoduchá, krátká a úderná. Starší děti bývaly „v obraze“ a mladším to rychle uteklo.

Zkrátíme-li délku kázání, zbude nám více prostoru na jiné důležité bohoslužebné úkony, jako je společný zpěv či hudební příspěvky těch, které Pán Bůh obdaroval darem hudby. Více prostoru pak může být věnováno čtení biblických textů a společným modlitbám, třeba „Modlitbě Páně“, kterou jsme z našich bohoslužeb už takřka vypustili.

Když to vše tematicky propojíme s hlavní myšlenkou kázání, vytvoříme ucelenou, smysluplnou liturgii, která může být inspirativní pro nás i naše děti. Dětský příběh je výzvou pro kazatele, který jednu z tematických ilustrací svého kázání může použít jako námět ke krátkému kázání pro děti.

V reformačním zápalu jsme ze svých bohoslužeb odbourali řadu promyšlených prvků, které po dlouhá tisíciletí měly v židovské i křesťanské liturgii své nezastupitelné místo. Klekání, vstávání a symbolická gesta pomáhala velkým i malým účastníkům bohoslužby k zapojení většího množství smyslů do uctívání Boha a dospělým i dětem k lepšímu soustředění a hlubšímu prožitku bohoslužeb.

3. Vliv sekundární církve na formování víry dítěte

3. 1. Výchova rodičů k náboženské spiritualitě

Řekli jsme, že největší díl odpovědnosti za formování víry našich dětí spočívá na primární biologické rodině. Jen duchovně smýšlející rodič může své děti inspirovat pro cestu víry. Církev by proto měla klást důraz na výchovu členů k náboženské spiritualitě.

Možná bychom se neměli tolik soustředit na senzační výklady prorocství, ale položit důraz na každodenní život našich členů s Kristem. Kniha Ellen Whiteové „Cesta ke Kristu“ nám v tom může být vydatnou pomocí.

Víkendy spirituality se samostatným programem pro děti by našim rodičům, potažmo pak i jejich dětem, mohly pomoci k obnovení vztahu s Bohem. Prorok Malachiáš právem tvrdí, že by příprava na Mesiášův příchod měla spočívat v „*naklonění srdce otců k synům a srdce synů k otcům*“ (Mal 3,23.24).

3.2. Výchova rodičů k nenáboženské spiritualitě

Církev by měla rodiče vychovávat i k nenáboženské spiritualitě, která je, jak už jsme řekli, nepostradatelným kontextem spirituality náboženské. Ve škole nás neučili spolu žít a vycházet. Někdo nás dnes prostě musí učit to, co kdysi v křesťanské společnosti lidé znali a praktikovali jaksi samozřejmě: Jak najít vhodného partnera, jak se připravit na manželství a ve zdraví ho přežít, co Pán Bůh očekává od mužů a co od žen, jak vést a vychovávat děti, jak být dobrým prarodičem... Takový program už církev několik let úspěšně realizuje. Jen je třeba zvážit, jak pro účast na akcích Křesťanského domova nadchnout také mladší generaci.

3.3. Doškolení kazatelů

Církev by pro kazatele měla organizovat doškolení v oblasti manželského a rodičovského poradenství. Bez něj se už jen stěží dokážou orientovat v džungli mezilidských vztahů. Teologické vzdělání samo o sobě dnes už neopravňuje kazatele k tomu, aby se pouštěl do řešení složitých partnerských a jiných problémů.

3.4. Podpora a zapojení křesťanských psychologů

Oddělení „Křesťanského domova“ by pro naše členy i veřejnost mělo pořádat kvalitní vzdělávací akce a angažovat do jejich příprav a realizace křesťansky smýšlející odborníky. Do svých služeb by měla povolávat i fundované psychology. Bylo by vhodné, kdyby byl pro každý okrsek vytypován vhodný psycholog ochotný věnovat se našim členům a jejich přátelům. Ke studiu psychologie bychom měli inspirovat mladé členy církve, už v době studia je inspirovat ke spolupráci s církví a podporovat je.

3.5. Vzdělávání a podpora učitelů DSŠ a vedoucích Klubu Pathfinder

Oddělení DSŠ už léta organizuje kvalitní doškolení učitelů DSŠ. Pro ně i pro jejich žáky připravuje inspirativní materiály. Vedení Klubu Pathfinder za dvacet let své existence vybuodovalo státem akreditovaný a vysoce ceněný spolek pro práci s dětmi.

Kazatelé a vedoucí DSŠ ve sborech by však měli více dbát na to, aby produkty tohoto úsilí nacházely patřičnou odezvu u těch, pro které jsou připravovány. Rodiče by měli být systematicky vedeni k tomu, aby s učiteli a vedoucími KP úzce spolupracovali a jejich náročnou práci dokázali patřičně ocenit.

3.6. Publikační a mediální činnost ve prospěch rodin

Církev už mnoho let vzdělává své členy prostřednictvím knih a internetu. Oddělení Křesťanského domova ve spolupráci s nakladatelstvím Advent-Orion každým rokem vydává dotovaný knižní titul ke vzdělávání manželských dvojic a rodičů. Věřím, že i sborník vydaný u příležitosti této konference bude dalším vhodným podnětem k promýšlení tematiky „Jak vést děti k Bohu“.

Ve spolupráci s HopeTV oddělení Křesťanského domova natáčí přednášky předních českých psychologů, které se na YouTube těší velké sledovanosti. Členové církve by významným dílem mohli přispět k šíření těchto pořadů, kdyby je byli ochotni sdílet na svých sociálních sítích.

3.7. Aktualizace teologického výkladu biblických textů o rodině

V čase, ve kterém žijeme, se duchovní a sociální krize stává pastorační výzvou. V tomto kontextu je víc než naléhavé lidem uvnitř i vně církve předkládat přítomnou pravdu o rodině.

Církev je dnes nucena řešit to, čím se donedávna zabývat nemusela. Problematika rozvodů, dvojic žijících v nemanželském svazku, manželství lidí stejného pohlaví a jejich úsilí o možnost adopce dětí, neochota manželů přivádět na svět děti, problematika rodin s jedním rodičem, polygamie, rozšiřující se fenomén náhradních matek (pronájem dělohy) a další ožehavá témata...

Zneklidňuje mne, když vidím, že celosvětová církev před těmito ožehavými tématy „strká hlavu do písku“. Evangelium by mělo být interpretováno v aktuálním kontextu doby. Církev by se za každou cenu neměla soustředit na obhajobu starých tradic, ale vnímat člověka s jeho problémy, potřebami a také možnostmi.

Místo abychom se snažili podpořit dnes už umírající instituci manželství, diskutujeme stále ještě o tom, zda oddávat adventisty s neadventisty, a ještě máme pocit, že tím ochráníme bezúhonnost církve.

Naši teologové by měli znovu zvážit fundovanost interpretace biblických textů o rodině v naší tradici a posoudit její aktuálnost. Může se nám totiž stát, že v církvi s falešným pocitem vlastní dokonalosti zůstaneme nakonec sami (pokud ještě vůbec bude existovat). Bůh nám v tom pomáhej.

Jak vést své dítě k Bohu

Larry Fowler

Žádné mapy, žádné GPS, málo značení. To jsou tři důležité důvody, proč nejedím v rozvojových zemích. Nenašel bych cestu. Výchova našich dětí, aby následovaly Krista, se dost podobá hledání cesty v rozvojové zemi – neexistují žádné rodičovské mapy, žádná duchovní GPS. Jedeme proto směrem, který se zdá být nejlepší, a snažíme se najít cestu metodou pokusu a omylu.

Ale nemusíme se cítit ztracení. V průběhu naší cesty, v každé fázi vývoje našich dětí, je můžeme nasměrovat k duchovním značkám, které jim pomohou získat pravou víru – aby opravdově následovaly Krista.

Duchovní značka pro předškolní věk: respekt

Cesta výchovy malých dětí v Kristovy následovníky pro rodiče začíná úkolem vštěpovat jim úctu k Bohu a k jeho autoritě. Žalmista napsal: „Počátek moudrosti je bát se Hospodina“ (Ž 111,10).

I když většina z nás vypráví nejmenším dětem zábavné biblické příběhy, nemůžeme u toho skončit. Příběhy v nejranějším dětství mají za cíl dětem vštípit, že Ježíš je jejich přítel. Hřejivé a příjemné pocity budují lásku k Ježíši, ale nevytvářejí základ pro duchovní moudrost. Tento základ vytváří bázeň, údiv a úcta k Bohu.

Jak tedy dětem vštípit tento respekt? Učte své malé děti tyto pravdy:

- Bůh je silný, dokáže udělat cokoliv.
- Bůh vždy dodrží své sliby.
- Bůh nám dává pravidla, která musíme respektovat.
- I když maminka nebo tatínek nemůže vidět, co dělají, Bůh to vidí.
- Bůh nás vychovává a vyžaduje od nás kázeň, protože nás miluje.

Duchovní značka pro první část mladšího školního věku: moudrost

Moudrost je schopnost používat Boží slovo v životních situacích. Děti se musejí nejprve naučit Boží slovo, aby mohly růst v moudrosti. Ve věku od 5 do 8 roků přidávejte do rozvrhu každodenního života biblické učení. V tomto věku se vaše děti pravděpodobně rády učí. Dbejte na to, ať kladete důraz na čtyři následující oblasti:

Kdo je Bůh? Je to ten rozzlobený obr připravený nás uhodit, když neposlechneme? Je netečný pozorovatel, který všechno toleruje? Je Bůh tím, koho my vytváříme? Nebo je tím spravedlivým, mocným a milujícím Stvořitelem, kterého nám popisuje Bible?

Používejme biblické příběhy, abychom děti učili o Bohu. Vezměme například příběh o Davidovi a Goliášovi. Co se z něj můžeme naučit o Bohu? Mnoho dětských materiálů tento příběh uzavírá: „Když je Bůh na vaší straně, pak dokážete udělat cokoli.“ Je to však naopak. Poučení z příběhu by mělo znít: „Ujistěte se a mějte jistotu, že vy jste na Boží straně.“

Co je to pravda? Vaše děti budou po celý život bombardovány tvrzením, že pravdu mají média, učitelé nebo přátelé. Pokud je úspěšně nenaučíme, že pravda a moudrost pocházejí z Bible, budou později hodně bojovat s různými výzvami víry.

To znamená, že naše rozhovory musíme pravidelně prokládat výroky jako: „Vždycky můžeme důvěřovat tomu, co říká Bůh.“ „Boží slovo má vždycky pravdu.“ „Poslechni, co říká Bible, a nikdy nebudeš litovat.“

Kdo je člověk? Naše humanistická kultura tvrdí, že člověk je v podstatě dobrý. Proto děti častokrát zápasí s tvrzením Bible, že člověk je hříšný. Pokud děti nezažily zneužívání, opuštění, závislosti nebo jiná bolestná zranění (a doufám, že ne a ani je nezažijí), pravděpodobně lidi kolem sebe vnímají jako dobré. Vaše děti nebudou vnímat a nedocení potřebu Zachránce, dokud nepochopí, že ony samy i ostatní lidé jsou hříšníci.

Kdo je Ježíš? Vyrůstání ve společnosti, která vyznává hodnotu tolerance, bude výzvou pro dětskou víru. Pro své přesvědčení, že Ježíš je jedinou cestou k Bohu, je mohou ostatní považovat za „netolerantní“ či „nenávislné“. Udrží si svoji víru v Ježíše, když budou sedět ve třídě s hinduisty, buddhisty, muslimy nebo ateisty? Aby vydržely tento tlak, vaše děti potřebují dostatečné znalosti o tom, kdo je Ježíš a proč je jedinou cestou k Bohu.

Duchovní značka pro druhou část mladšího školního věku: milost

Základním cílem pro děti ve věku 9 až 11 let je naučit je přijímat Boží milost. Většina lidí, kteří důvěřují Kristu jako Spasiteli, se to naučí dříve, než začnou dospívat. Když to řeknu jinak, pokud vaše děti neuvěří Ježíši Kristu do doby, než začnou dospívat, začne rychle klesat pravděpodobnost, že to udělají.

To znamená, že je potřeba udělat dvě věci: Za prvé, přesvědčte se, že vaše děti plně pochopily evangelium. Za druhé, prostě Boha, aby vám pomohl poznat, jestli je jejich rozhodnutí opravdové. Spousta dětí „zareaguje“ na evangelium jen kvůli tlaku ze strany rodičů nebo učitelů dětské školy v církvi, avšak v srdci se zdráhají Kristu podrobit.

Abyste pochopili víru vašich dětí, dávejte jim otázky jako například: „Můžeš mi vysvětlit, proč Ježíš zemřel na kříži?“ „Co má člověk dělat pro to, aby mohl přijít do nebe?“ „Proč myslíš, že jsi opravdu křesťanem?“ Jejich odpovědi jako třeba: „Modlil/a jsem se modlitbu“ nebo „Učitel mi řekl, že jsem křesťan/ka“, může naznačovat, že věří nesprávně.

Kromě pochopení a přijetí Boží milosti se vaše děti také potřebují naučit, jak projevovat milost vůči druhým. Nejčastější stížnost dětí vyššího školního věku může být: „To není fér!“ Ať se jedná o sourozenecký spor o kousek koláče, nebo o to, kdo si sedne na jaké sedadlo v autě, či se jedná o to, kdo umyje nádoby. V této věkové kategorii se děti zajímají zvláště o to, aby dostaly, co jim patří. Avšak projev milosti, která zapomíná na to, co je fér, a dává ostatním víc, než si zaslouží, je nejlepším způsobem, jak se podobat Ježíši.

Učit svoje děti milosti je těžký úkol. Bude proti tomu bojovat jejich sobecká povaha. Kamarádi toho budou zneužívat. Pokud jim tedy chcete dávat příklad, jak projevovat milost, potřebují vidět, že sami milost také projevujete.

Duchovní značka pro starší školní věk (pubescenci): důvěra

Mladí adolescenti si začínají klást otázku, jak ve svém životě obstojí. Tyto roky jsou klíčové pro diskuzi o významu důvěry Bohu pro jejich budoucnost. Existuje jeden způsob, jak začít tento rozhovor: Diskutujte s dětmi o textu v Př 3,5.6. Mluvte opatrně o těchto otázkách: Co vůbec znamená „důvěřovat Pánu Bohu“? Co znamená důvěřovat celým srdcem? Proč je Boží pochopení a moudrost o mnoho lepší než ta naše? Co znamená, že „napřímí tvé stezky“?

Pověsme jim do pokoje hezky výtvarně udělaný tento text, ať se ho naučí z paměti. Ať si ho zahrnou ve své Bibli. Zaměřujme se na něj ve svých rozhovorech.

Když mi bylo třináct, řekl jsem Bohu, že si přeji, aby převzal plnou kontrolu nad mým životem. Jsem přesvědčen, že toto rozhodnutí mne uchránilo od mnoha různých problémů během mého dospívání. Stejným způsobem může Bůh využít adolescentní věk dětí, aby je provedl nadcházejícími roky jejich života.

Duchovní značka pro adolescenci: perspektiva

Mladí lidé v adolescenci si poprvé začínají dávat obtížné otázky jako: Proč na světě existuje zlo? Proč nejedná můj učitel férově? Proč Bůh dovolil, aby můj nejlepší kamarád zemřel při autonehodě? Nedostatek přiměřených odpovědí může otrást jejich vírou.

Proto jim zkusme poskytnout a představit perspektivu, že Bůh je ve všem naprosto svrchovaný. Vaše děti potřebují slyšet vaše příběhy o tom, kdy špatné okolnosti ve vašem životě proměnil v dobré. Děti potřebují vidět, že vy věříte Bohu. Vždy jim dejte příležitost klást otázky, a to i v případě, že není snadné odpovědět. Pokud nemáte odpověď, přiznejte to a pak ji hledejte společně.

Spolu s tím, jak vaše děti porostou, tak si budou uvědomovat své životní fáze. Proto je potřeba jejich věku přizpůsobit naše rodičovské duchovní vzdělání. Modlím se za to, aby z vašich dětí vyrostly „nezlomní následovníci Ježíše Krista, kteří přijímají Bibli jako pravdu, žijí podle jejích principů, hledají cesty, jak ovlivnit svět, a neustále prohlubují svůj vztah s Bohem“ (George Barna).

Larry Fowler je spisovatel a bývalý výkonný ředitel globálního vzdělávání pro Mezinárodní Awana kluby. (<http://www.focusonthefamily.com>)

Získej dítě, oslovíš svět

<https://children.adventist.org>

Snažíme se oslovit děti dobrou zprávou o spasení. Tisíce dětí po celém světě potřebují slyšet o Ježíšově lásce. Je potřeba oslovit děti ve městech. Je potřeba přiblížit se k dětem se speciálními potřebami, aby dokázaly používat své dary a sloužily církvi i komunitě. Je potřeba získat děti v naší církvi, aby získaly celoživotní lásku, která jim umožní prožívat vztah s Ježíšem. Chceme vyzvát všechny děti, aby:

Budovaly vztah s Bohem

- Dělejte si denní osobní pobožnosti, čtete Písmo a ztište se k modlitbě.
- Prostudujte si lekce dětské sobotní školy.
- Pište si modlitební deník.
- Podílejte se na rodinných bohoslužbách a sobotních bohoslužbách hudbou, zpěvem a vyprávěním příběhů.
- Dodržujte principy zdravého životního stylu.

Spolupracovaly s Bohem v církvi

- Podílejte se se sborem na pravidelných veřejně prospěšných projektech.
- Objevte své duchovní dary a používejte je.
- Podílejte se na duchovní službě v církvi: zpěvem, čtením Písma, svědectvím.
- Účastněte se vzdělávání v církvi, abyste mohli vést různé služby v církvi.
- Přemýšlejte o tom, zda by nebylo možné chodit do školy zřízené církvi.

Sloužily světu s Bohem

- Spolupracujte se svými rodiči a dalšími členy církve na misijních programech církve.
  - Vyprávějte o své víře svým spolužákům a přátelům jiného vyznání.
  - Přiveďte někoho k Ježíši.
  - Zaměřte se na lidi v nouzi a na ty, kteří mají speciální potřeby.
-

Proč kázat dětem

Roman Buchtel

Občas slyším názor, že bychom dětem neměli o Pánu Bohu nic moc říkat, že až jednou budou velké, tak se rozhodnou, jestli budou, nebo nebudou Pána Boha brát ve svém životě vážně. Domnívám se, že je to velký omyl. Dětská mysl je jako houba, která do sebe nasává vše, co je v její blízkosti. Pokud my nebudeme přinášet do dětské blízkosti dobré věci a myšlenky, postarají se o to kamarádi a média za nás. V dětství se rozdávají karty, se kterými se pak celý život hraje, a my máme možnost ty karty ovlivnit. Proto je velmi důležité, jak k dětem v čase rozdávání životních karet budeme přistupovat a co jim svým životem a slovy budeme předávat.

Jak kázat dětem

Nejvíce kážeme, když o tom ani nevíme. Největším kázáním je pro děti to, jak žiji, jak se chovám ke své ženě, jak jedním s lidmi kolem sebe. Jak mluvím o druhých lidech, když jsem doma. Nejvíce toho předám tím, jak žiji v každodenních maličkostech. Jak reaguji, když řídím auto, jak mluvím, když mě někdo nebo něco rozzlobí, jakým způsobem se zachovám, když někdo potřebuje moji pomoc. Pokud v těchto zdánlivých maličkostech selhávám, je zbytečné dětem kázat slovy.

Příklad ze života: Před kázáním mám příběh pro děti, jehož pointou je, že o druhých lidech máme mluvit tak, jako kdyby stáli vedle nás. O několik týdnů později prohlásím při snídani o jedné sestře, že je „praštěná“. A vzápětí slyším, ale tatínku, ty jsi říkal...

V rodině

Mnohokrát jsme slyšeli, že muž má být knězem rodiny. Když si sáhneme my muži do svědomí, kdo je opravdu knězem rodiny, kdo má – tedy spíše si udělá – čas, aby této roli dostal? Kdo je tím, kdo dává impuls k duchovním zastavením, k rituálům, k modlitbám? Kdo je tím, kdo směřuje sebe, svoji ženu a své děti k Pánu Bohu? Ne vždy se nám to daří. V potu tváře dobýváme obživu ze země a tak se lehce stane, že na kněžskou úlohu nezbude čas. Díky Pánu Bohu je zde žena, která leckdy tuto roli převezme za svého muže. Není jednoduché kázat vlastním dětem. Nejednou se mi stalo, že mi děti řekly, že je to nebvá, že by chtěly dělat něco jiného než si číst Bibli, vždyť sledování pohádek na Youtube je mnohem zábavnější. Za co jsou však vždy vděčné, je čas, který společně můžeme trávit při večerním čtení, které poslední dobou zanedbávám, za modlitby na dobrou noc, kdy si udělám čas a přijdu za nimi rozloučit se před tmavou nocí.

Již několikrát jsem přemýšlel nad tím, proč před jídlem děkujeme. Má to smysl, několikrát za den děkovat Pánu Bohu, většinou velmi podobnými slovy? A vždy jsem dospěl k názoru, že má. Jednak to zajistí, že se jako rodina sejdem kolem jednoho stolu v jednu chvíli, ale také si uvědo-

míme svoji závislost a vděčnost za to, že žijeme v zemi, kde jsme opravdový hlad nezažili, že jsme zdraví a můžeme pracovat. Pokud chceme kázat v rodině, nenechme si sebrat každodenní rituály, jako je modlitba a čtení jitřenky ráno, děkování před každým jídlem, oddělení začátku a konce soboty nebo večerní ukládání dětí.

Příklad ze života: Tatínku, ještě jsme se nemodlili. Za chvíli přijdu, ještě něco musím dodělat...

Ve sboru

Dětských kázání během roku nebývá mnoho. Ale když jsou, bývají jiná než běžná kázání. Když jsem jako dítě seděl na kázáních trvajících i více než hodinu, nevěděl jsem, co dělat, abych to vydržel. Bylo to nesrozumitelné a dlouhé. Ale občas i v kázání byly světlé chvíle, a to bylo tehdy, když strýček kazatel vložil do kázání nějaký příběh. Silný příběh – to je to, co může i dnešní děti odkojené na mobilech a tabletech zaujmout. Pokud jsme kázajícími, nezapomeňme na ilustrace ze života. Další důležitý moment je, aby z dětí při bohoslužbě nebyli jen diváci, ti, co konzumují, ale aby se mohly stát součástí. Pro ty nejmenší je zajímavé, když mohou pomoci se sbírkou, ti starší mohou obsluhovat techniku nebo číst texty či se zapojovat do hudebních doprovodů. V některých sborech děti představují to, co se ten den naučily ve svých školkách. Dejme dětem prostor být aktivními účastníky. Pokud jsou ve sboru děti, nemělo by se zapomenout na dětský příběh. Někdy slyším, že se to do liturgie nehodí. Pokud nechceme mít děti a mladé lidi ve svých sborech, nedávejme jim prostor, nedávejme jim najevo, že mají ve sboru své místo.

Příklad ze života: Sborová oznámení v nejmenovaném sboru: Příští sobotu bude dětská bohoslužba. Reakce některých členů: Tak to raději půjdu do jiného sboru...

Na táborech a dětských akcích

Jako dítě jsem zažil mnoho sobot a sobotních kázání na táborech. Sobota jako taková bývá oříškem pro vedoucí, protože řeší otázku, jak nejlépe naplnit smysl soboty, když jsme v přírodě. Věřím, že na táborech nebo výpravách může být i zamyšlení – kázání – něčím výjimečným. Kulisy přírody se dají využít k mnoha ilustracím. Je zde prostor pro zapojení všech smyslů, nejen sluchu a zraku jako ve sboru. Chrám přírody je dokonalým prostorem, kde spolu s dětmi můžeme přemýšlet o stvoření a o tom, kdo to vše stvořil. Vždy jsem měl rád, když jsme na sobotní dopoledne šli někam na nové místo. Děti se mohou věci dotýkat, mohou cítit vůně lesa, mohou věci ochutnat. Nemusejí při kázání vydržet sedět na židli po dobu několika desítek minut, ale mohou se pohodlně posadit nebo si lehnout, ruce nemusejí mít v klidu, ale mohou si hrát s tím, co mají po ruce. Využijeme kulisy, které nám příroda nabízí, pro dokreslení a podtržení toho, o čem v kázání mluvíme. Zkusme se vžít do dětí a vidět věci kolem sebe dětskýma očima.

Příklad ze života: Snad nejsilnější kázání jsem zažíval u dohasínajícího táborového ohně, kde byl prostor otevřeně mluvit o věcech, které nás přesahují. Tam byla ta pravá atmosféra pro hluboké teologické rozpravy.

Závěr

V dětství se rozdávají karty, se kterými se pak celý život hraje, a my máme možnost ty karty ovlivnit. Využijme této jedinečné a neopakovatelné příležitosti k představení toho, jaký Pán Bůh je.

Generační předávání hodnot (víry) v Tanachu

Jiří Beneš

Téma „Jak vést děti k Bohu“ se pokusíme nahlédnout v historické perspektivě na příkladu ustanovení o formování nové generace ve starověkém Izraeli, jak je popsáno v Tanachu¹ (zejména v Tóře a v Žalmech) s přihlédnutím k významnému raně židovskému spisu intertestamentálního období známému jako Sírachovec právě proto, že tato kniha má sloužit k výchově katechúmenů² a formování nastupujícího pokolení je v ní bohatě rozvíjeno. Jak v Tanachu, tak u Sírachovce (který je v jistém smyslu obdobou knihy Přísloví) je z nové generace předmětem formování jen syn³ (dcera jen v Ž 45,11–15) a spíše jedinec než komunita (synové), ovšem aniž by bylo blíže určeno, jak je syn starý. Leccos lze usuzovat z obsahu přímých řečí: syn musí být schopen samostatné korekce vlastního jednání (seberegulace), takže jde zhruba o syny starší deseti let. Předávání hodnot se děje slovem, a sice jednostrannou přímou řečí, v níž syn je příjemcem, který naslouchá („víra je ze slyšení“ viz Ř 10,17). Formování nové generace se tedy děje akusticky, přes sluch (syn je formován jen jako ten, kdo slyší), a není nařízeno. Předpokládá se však, že se děje přirozeně. Zato obsah toho, co má být předáváno, co je nezbytně třeba předávat, nařízen je, a sice v Tóře, kde má podobu buď Mojžíšových pokynů otci, nebo výpovědí o svědectví otce vlastnímu synovi (jedinci).

Přímé řeči u Sírachovce (a v knize Přísloví) jsou na jedné straně příkladem k instruování (zasvěcování) syna (ke vtahování jej do tradice). Na straně druhé je soubor těchto lekcí představujících kontinuitu paměti svědectvím (a možná i instruktáží) o konkrétní podobě ústní tradice⁴ v poexilní době. Tento hodnotový kánon judské exilní komunity je svědectvím o formě předávání nosných hodnot nové generaci, o důrazech (dědictví) odcházející generace a profilu následující generace,

¹ Tanach je dnes stále více užívaný výraz nahrazující nevhovující název Starý zákon. Je to akronym vzniklý z počátečních písmen hebrejských označení třech částí Tanachu: *Tóra* (Pět knih Mojžíšových), *N-bíim* (Proroci) a *K-túbim* (Spisy).

² Konvertitů. To a její název je uvedeno v předmluvě k této knize, v Starý zákon. Překlad s výkladem. Dodatek: Apokryfy. Praha 1985, str. 137. V závěru Sírachovce je tato kniha nazvána Moudrost Jěšuy, syna Sírachova (242, Sír 51,30). Jinak je kniha nazývána Moudrost Sírachovcova, ve Vulgátě *Ecclesiasticus*. Autor je Jěšúa (řecky Jěsús). Spojitost lekcí v knize Přísloví a u Sírachovce popisuje (srovnává) RAD Gerhard von: *Wisdom in Israel*. London 1978, str. 25–45.263–283. „Výchova syna formou rady otce náleží k literární formě *mudrosloví* a objevuje se i v egyptském a babilónském *mudrosloví*“. RINGGREN H., ZIMMERLI W.: *Sprüche / Prediger*. Das Alte Testament Deutsch (dále jen ATD) 16/1. Göttingen 1980, str. 15.

³ Tak i v knize Přísloví. Oslovení syna v knize Přísloví je na těchto místech: 1,8.10.15; 2,1; 3,1.11.21; 4,10.20; 5,1.20; 6,1.3.20; 7,1; 19,27; 23,15.19.26; 24,13.20; 27,11; 31,2. Oslovení syna v Sírachovcově knize je na těchto místech: Sír 2,1; 3,12.17; 4,1; 6,18.23.32; 7,3; 10,28; 11,10; 14,11; 16,24; 18,15; 21,1; 31,22; 32,7; 37,27; 38,9.16; 40,28.

⁴ Jinou podobu ústní tradice představují např. přímé řeči k synovi v Novém zákoně, tzv. Janovy lekce dětem, mládežníkům (nové generaci) – viz 1J 2,1.12–14.18; 3,1.7.18; 4,4.

resp. o nárocích na ni. Přímými řečmi tedy prezentují svůj apriorní hodnotový systém, který ve společnosti funguje, zástupci odcházející generace (otec, mudrc, případně moudrost), protože právě tyto hodnoty chtějí zachovat (uchránit je před zapomenutím), aby zde mohly v následující generaci zůstat živé. Proto mohou přímé řeči mít povahu posledního poručení, závěti, kšaftu či poslední vůle, což jejich význam zesiluje. V tomto typu řeči totiž blízkost smrti eliminuje nepodstatné informace, aby zbyly jen ty zásadní, jež je třeba uchovávat (srov. 5Moj 4,9).

Schopnost předávat složité vzorce chování dalším generacím, která je příznačná pro strukturovaná a rozvinutá společenství, zajišťuje přežití komunity (i ve zvířecí říši). Kánon ústní tradice neboli katalog přímých řečí, jak se s ním setkáváme u Sírachovce (a v knize Přísloví), představuje nejen (společenské) normy chování (jak platí v Božím lidu), ale i osobní zkušenosti a uvedení do principů, jež si má jedinec osvojit, aby jimi mohl ovlivňovat své postoje neboli upravovat své chování.

První a nejrozšířenější typ sdělení nové generaci představují přímé řeči k jedinci. Řeči k synovi jsou osobní (soukromé) sdělení konkrétnímu, patrně vlastnímu (svému) synovi⁵. V katalogích je lze dělit podle různých kritérií: podle délky, pořadí v textu knihy, podle témat (důrazů), podle naléhavosti (imperativů). My je zde budeme členit na řeči k synovi a řeči k synům podle místa, kde se v Tanachu nacházejí, a jejich analýzou budeme postupně odpovídat na otázku, jak vést děti k Bohu. Přímé řeči k synovi jsou výrazem péče o syna, důrazu na jeho výchovu a dokladem oblíbenosti tohoto způsobu jeho formování. Vykládané texty jsou označeny tučně⁶.

Promluvy k synovi

Lekce k synovi vycházejí z instrukcí v Tóře, z nichž první o tom, co je třeba říkat synovi, je v Mojžíšově řeči týkající se slavení svátku *Pesach*. Mojžíš nikoho konkrétního neoslovuje. Mluví k jedinci a konstatuje (tj. nepřikazuje), co tento oslovený muž (z uvozovací věty patrně otec) svému synovi „v onen den“ (tj. při svátku *Pesach*) dosl. vypráví: „pro toto jedná Hospodin pro mě, při mém vycházení z Egypta“. Mojžíš konstatuje tři skutečnosti:

- a) otec mluví k synovi, aniž by se na to syn ptal;
- b) otec tak jedná spontánně;

c) jakým způsobem otec vysvětluje synovi, proč se při svátku *Pesach* nejí kvas (**2Moj 13,8**). Je to esteticky působivou neboli krásnou řečí – vyprávěním (tj. zajímavě a hlavně kauzativně). Jakkoli to na první pohled vypadá jen jako zdůvodnění nepřítomnosti kvasu v domě (2Moj 13,7), tak otcova věta obsahuje vyznání víry, konkrétně výpověď o propojenosti Hospodinova a otcova jednání: Hospodin reaguje na jednání otce. Hospodin jedná ve prospěch otce, který jedná v souladu s pokyny Hospodinovými (viz 2Moj 13,1–7). Hospodin zajišťuje otci živou zkušenost víry, na základě které pak k synovi mluví.

Následující sdělení o poznamenání „na ruce a mezi tvýma očima“, o „Tóře Hospodinově v ústech tvých“ (2Moj 13,9), o „střežení těchto nařízení“ (2Moj 13,10) a o odevzdávání prvorozených Bohu podle jeho instrukcí (2Moj 13,12.13) je zřejmě pokračováním formování syna. Z hebrejského textu totiž nelze poznat, zda je to součást vyprávění otce synovi⁷, nebo zda v **2Moj 13,9–13** jen pokračuje Mojžíšova řeč otci⁸. První přímá řeč k synovi v Tóře tedy konfrontuje syna s jednáním

⁵ A to buď jakémukoli, nebo prvorozenému (není to výslovně uvedeno), nebo synovi v postavení žáka či kralovice. Konkrétní řeči otců ke konkrétnímu synovi jsou např. v 1Moj 22,7.8; 27,18–29; 43,1–13; 1Moj 48.49.

⁶ A jde o tyto pasáže: 2Moj 12,26.27; 13,8–16; 5Moj 4,9.10; 5,29; 6,4–9.20–25; 11,18–20; 31,12.13.19.21.22; 32,46.47; Joz 4,6.7.21–24; Ž 2,7–9; 4,3–6; 34,12–15; 45,4–15; 78,3–8; 90,3; Kaz 12,12–14.

⁷ To naznačuje ve svém překladu SIDON K.: *Pět knih Mojžíšových*. Sefer, Praha 2012, str. 28.29 tím, že řeč k synovi nevymezuje uvozovkami (ani v 2Moj 13,14nn).

⁸ Tak ČEP i Jeruzalémská bible, které řeč k synovi vymezují uvozovkami do 2Moj 13,8 (a také 2Moj 13,14.15). Činí tak zřejmě na základě jiných Mojžíšových řečí k otci o stejném tématu v 5Moj 6,5–9; 11,18–20.

Hospodina a s jeho nároky. Nic po něm nepožaduje, k ničemu jej nenutí. Jen mu oznamuje, že je Hospodinovým působením poznamenán a tím k Bohu připoután.

Druhá instrukce se také vztahuje ke svátku *Pesach* a je to znovu Mojžíšův výrok. Mojžíš nyní předpokládá synův zájem možná probuzený předchozím otcovým vyprávěním. Syn svůj zájem o otcovo svědectví projevuje otázkou (nastává dialog mezi otcem a synem). To znamená, že další otcovo působení na syna je podmíněno synovou žádostí (stejně i v Dějinném krédu): „*a stane se, že (když) se tě zeptá tvůj syn zítra řka*“ (2Moj 13,14). Pak je třeba reagovat a Mojžíš konstatuje (opět otci nepřikazuje), že otec spontánně reaguje, tj. odpovídá. Odpověď je sice otcova, ale je předem známá – není tvořena otcem ad hoc. Přesněji: je předem určená neboli Mojžíš otci nadiktuje, co má tázající se syn slyšet. To ví a určuje Mojžíš. Není na otci, aby synovi říkal, co mu chce říci. Je na otci, aby synovi říkal, co je třeba (co je určeno mu říkat), a to je sdělení, které je stanovené a říká se každému synovi.

Synova otázka je krátká. Tvoří ji dvě slova „*co toto?*“ (2Moj 13,14; ČEP: „*co to znamená*“; Sidon: „*Proč to?*“). Vzhledem k tomu, co otec odpovídá, se syn patrně ptá na vykoupění syna, o němž je řeč v předchozí instrukci (2Moj 13,13) a která se tedy syna bezprostředně a existenciálně týká (zasahuje mu do života). Předchozí otcova řeč tedy neměla povahu nezávazných zvuků, které by ze syna činily nezúčastněného pozorovatele, konzumenta informací. Byla to řeč, která syna vtáhla do dění.

Druhá otcova řeč k synovi (2Moj 13,14–16) již nemá nařízenou formu vyprávění (ani v Dějinném krédu – viz 5Moj 6,21), ale přesto otec synovi odpovídá vyprávěním příběhu. V něm hlavní roli hraje Hospodin a řeč se týká vyvedení z Egypta, které je zmíněno na počátku i konci otcovy odpovědi (do toho je otcova odpověď zasazena – tím je ohrámována). To znamená, že otec vyprávěním příběhu vystavuje syna působení Hospodinova činu, byť jen ve formě zprávy, tj. autentického svědectví přímého účastníka, jemuž jediná Bůh poznamenal život. Přesto je to vyprávění silné a velmi drsné, které má potenciál destabilizovat, tj. vyvézt syna z míry a tím jej nutit zaujmout vlastní postoj neboli vytvořit si svůj názor. Syn se totiž o Hospodinu z otcových úst dozvídá, že Bůh otce s jeho komunitou sice vytáhl z průšvihů, ale současně „*prvorozené*“ v jiné komunitě zavraždil⁹. Touto výpovědí dává otec najevo, že svého syna nijak nešetří a že mu výpověď o Bohu nepřizpůsobuje, nepřikrašluje ani neupravuje, aby vytvářel umělý (vykonstruovaný) obraz ochočeného, tj. popsateľného a ve prospěch člověka fungujícího Boha.

Současně otec synovi umožňuje vidět, jak to zapůsobilo na něj (na otce), co to s ním udělalo a jak to ovlivnilo jeho chování (poznámalo jeho praktický život), neboli jak otec jako člen vyznávající komunity na Hospodinův čin reaguje, jak jej to k tomuto Bohu připoutalo: „*proto já obětuji Hospodinu všechny samce, kteří otevírají lůno, a každého prvorozeného svého syna vykupují*“ (2Moj 13,15). To znamená, že svým jednáním v souladu s Bohem se pokouší své syny zachránit nikoli před nevyzpytatelným Bohem, ale spíše zachránit pro Boha, který má vysoké nároky a jehož uctívání není snadné. Když otec svým vyznáním víry sděluje synovi, že jej zkušenost s Hospodinem přenastavila, pak jej tím zasvěcuje do toho, jaký potenciál Hospodinovo jednání má, a současně jej svým příkladem orientuje (strhává). Tím, co Bůh dělá nebo co otec říká, resp. praxí otcovou nebo svou vlastní kultickou praxí je pak syn poznamenán, tj. nevratně určen. Otec to vyjadřuje opakováním sdělení o synově „*znamení na ruce a mezi očima*“¹⁰. Formování syna, resp. předávání hodnot je tedy velmi intenzivní a má i nějaké viditelné následky.

Několik přímých řečí pravděpodobně určených synovi je také v knize Kazatel¹¹. Jen v jediné z nich, a to v samotném závěru knihy, je však jejich adresát osloven termínem „*můj synu*“ (Kaz 12,12–14). Na syna jsou vznášeny tyto nároky: „*dej na výstrahu ... boj se Boha ... střež jeho*

⁹ Hebr. je to vyjádřeno velmi expresivním slovesem h-r-g v 2Moj 13,15.

¹⁰ 2Moj 13,16, viz 2Moj 13,9; také výklad k 5Moj 6,8; 11,18.

¹¹ Kaz 5,1.3–7; 7,9.10.13.14.16–18.21.22.27.29; 8,2.3; 9,7–10; 10,4.20; 11,1.2.5.6.9.10; 12,1–12.

příkazy!“¹². Prvním vede autor (kazatel, tj. patrně moudrý, ale není vyloučeno, že je to otec) syna k pozornosti vůči svému sdělení (podobně v knize Přísloví), dalšími dvěma pak ke vztahu s Hospodinem. Nárok na bázeň je formulován i v lekcích synovi v knize Přísloví¹². Nároky uvedené rozkazovacím způsobem jsou ještě zesíleny tím, že jsou v Kaz 12,13,14 dvakrát zdůvodněny (vysvětleny): „*protože tím se stáváš člověkem, protože všechny činy přivede Bůh na soud*“¹³. Syn je v závěru různých praktických rad do života v knize Kazatel konfrontován s perspektivou, kterou všechno dění má a kterou by si měl osvojit: „*protože všechny činy přivede Bůh na soud*“¹⁴. Zřetel na Boží jednání (střežení jeho příkazů) z něj vytváří člověka.

V podobném duchu, ale mnohem později, je syn veden k víře Bohu v knize Sírachovcově, z níž uvedeme několik příkladů: „*Synu, v tichosti konej své práce a budou tě chválit lidé Bohu milí. Čím větší jsi, tím více se pokořuj a najdeš milost před Hospodinem. Neboť mnozí jsou vznešení a slavní, ale Hospodin zjevuje svá tajemství pokorným. Neboť Hospodinova moc je veliká; pokornými je oslavována*“ (Sír 3,17–20). „*Synu, nesej do brázd nespravedlnosti, abys toho nesklidil sedmkrát. Nehledej si u Hospodina vedoucí postavení, ani u krále čestné křeslo. Před Hospodinem se neprohláším za spravedlivého ...*“ (Sír 7,3–5). „*Synu, když něco máš, využij to k vlastnímu dobru, přitom však Hospodinu přinášej oběti, jak se sluší*“ (Sír 14,11). „*Synu, svou nemoc nepodceňuj, ale pros Hospodina a on tě uzdraví*“ (Sír 38,9).

Dějinné krédo

V pořadí třetí instrukci v Tóře o tom, co je třeba říkat synovi, představuje Mojžíšova řeč k otci v Dějinném krédu (5Moj 6,20–25). Dějinné krédo je velmi závažný starozákonní text. Má podobnou strukturu jako 2Moj 13,14–16: stejná uvozovací věta avizující synovu otázku, formulace této otázky podmiňující otcovu odpověď a pak samotná, dopředu známá (a rozsáhlá) odpověď otce (přímá řeč k synovi) založená na svědectví o Hospodinově jednání.

Obsahem se však synova otázka na otce v Dějinném krédu liší od otázky uvedené v 2Moj 13,14. Syn se sice také ptá na otcovu praxi, ale nikoli na praxi kultickou, nýbrž na praxi společensko-právní, zakládající určitý přístup, postoje a chování: „*Co ta svědectví, nařízení a práva, která přikazuje Hospodin Bůh nás vám?*“ (5Moj 6,20). Z té otázky vyplývá, že syn považuje Hospodina za svého Boha a cítí se být součástí společenství Božího lidu spolu s otcem (to v 2Moj 13 ještě nelze předpokládat), takže Dějinné krédo představuje další vývojovou fázi předávání hodnot. Ale syn se neidentifikuje se systémem komunitou sdílených hodnot. Neakceptuje úpravu chování Izraele¹³. To znamená, že se necítí být Hospodinovým příkazováním vázán. To je vážný problém a otec mu bude právě důležitost vazby na Hospodinova příkázání zprostředkovávat. Otec bude tedy odpovídat na to, proč (čím) jsou Hospodinova příkázání pro syna závazná. Jinými slovy, v Dějinném krédu bude formovat synův názor, ovlivňovat jeho způsob přemýšlení.

Podle hebrejského textu Mojžíš konstatuje, že otec na synovu otázku po základních hodnotách izraelské komunity (5Moj 6,20) reaguje spontánně¹⁴, byť mu sděluje předem známou, Mojžíšem formulovanou a každému synovi určenou odpověď. Obsahem otcovy odpovědi (působení na syna) je reference o (připomínka) kolektivní zkušenosti komunity s Hospodinovým jednáním. Božím činům, tj. jeho aktivně projevovanému zájmu o své vyznavače, věnuje otec ve své odpovědi synovi největší pozornost. Tentýž důraz slyšíme i ze Sírachovce: „*Budu připomínat skutky Hospodinovy a budu vypravovat, co jsem viděl*“ (Sír 42,15). Otec však mluví zástupně za celou komunitu – nikoli jen sám za sebe.

¹² Př 3,7; 24,21. Podobně i nárok „*střež!*“, který se ovšem v knize Přísloví netýká příkázání Božích (Př 4,4,21; 7,1,2).

¹³ Možná proto, že příkazy obvykle konstatují jednání, které na sobě syn nerozpoznává, a proto ani neví, jak jim rozumět.

¹⁴ SIDON zde ovšem oznámení překládá jako nárok imperativem „*řekni*“ (19; podobně i v 2Moj 13,14; str. 29).

Otec vychází ze své zkušenosti. V Dějinném krédu to však není tak zcela jeho autentická zkušenost. Text Páté knihy Mojžíšovy je totiž koncipován jako závěrečná Mojžíšova řeč k Izraelcům shromážděným na Moábských pláních před vstupem do Zaslíbené země, tj. ke druhé generaci Božího lidu. Otec, který zde synovi zprostředkovává svou zkušenost s vyvedením z Egypta (5Moj 6,21–23), ji tedy v podstatě vůbec neprožil (patří do generace narozené na poušti). Přesto svou zkušenost formuluje jako svou vlastní. Dává tím synovi najevo, že se se zkušeností své komunity zcela identifikuje. Ale také to může znamenat, že zkušenost Hospodinova vyvedení z Egypta vnímá metaforicky (hebrejské označení Egypta jako země dvojího sevření mu to umožňuje), a sám tedy zkušenost s tímto typem intervence Božího jednání do života sebe a své komunity (nemluví totiž sám za sebe, ale zástupně za celý Boží lid) také má. Vyplývá to z toho, že na synovu otázku po významu Božích přikázání odpovídá popisem Božího působení vůči komunitě, se kterou se otec (i syn) ztotožňuje. Přikázání tedy mají svůj základ v Božích činech, resp. závaznost Božích přikázání je dána zkušeností s těmito činy.

Ale ještě o něčem otcova řeč svědčí. Otec může formovat svého syna, představovat ústní tradici a vést jej k Bohu jen kvůli své osobní zkušenosti s Božím jednáním (proto, co s Bohem sám zažil; tak i Joz 4,21–24) a pak i díky svému osobnímu nasazení při realizaci Hospodinových přikázání („*střežíme, abychom činili*“ 5Moj 6,25). Z toho vyplývá, že ten, kdo mluví, musí jednat v souladu s tím, co říká (jít synovi příkladem). Díky této kultivaci je pak jeho řeč k synovi autentická – je to řeč člověka Bohem zformovaného, nikoli jen předávání nezávazných informací¹⁵.

Teprve v závěru Dějinného krédu (5Moj 6,24.25) se syn dozvídá to, nač se ptá (na přikazování Hospodinovo). Otec totiž říká synovi, že Bůh svému lidu přikazuje až poté, co tento lid zachránil z Egypta, co pro Izrael něco udělal. Otec tím pro syna rozkrývá charakter Hospodinových přikázání, která jsou založena na Božích činech. Syn má vědět, že Bůh nejprve jedná a pak mluví. Jeho sdělení nazývá otec přikazováním, které je určeno konkrétním adresátům („*nám*“), tj. z Egypta zachráněné komunitě Božího lidu. Otcí záleží na tom, aby si syn uvědomil, že Boží přikázání není pro každého. Platí jen pro zasvěcené (Bohem vyvolené), tj. pro ty, kdo Boží činy znají ze své zkušenosti (které vyvedl z Egypta).

Pak otec synovi o Hospodinových přikázáních sděluje, že nemají pouze informativní význam. Nejde o evidenci přikázání, o jejich znalost, ale o praxi. Přikázání představuje nárok na konkrétní chování, na určitý způsob života. Dvakrát otec synovi řekne, že Hospodinova přikázání chtějí ovlivňovat praktický život celé komunity (i syna): „*A přikázal nám Hospodin, abychom uskutečňovali všechna tato nařízení, abychom se báli Hospodina, Boha našeho, aby nám bylo dobře po všechny dny, abychom žili tak jako dnes. Spravedlnost je to pro nás, protože střežíme, abychom činili každý tento příkaz před Hospodinem Bohem naším, tak jak nám to přikázal*“ (5Moj 6,24.25). Syn má pochopit, že sdělená přikázání mají vyústit v jednání, tj. v uskutečňování těchto přikázání.

To je však pouze první ze série na sebe navazující poslušnosti následků tohoto Božího jednání. V tomto smyslu otec synovi umožňuje porozumět principu přikázání, resp. dává mu nahlédnout záměry Hospodinova přikazování. Realizace Hospodinových přikázání totiž ústí do „*bázně Hospodinovy*“. Jednání podle Hospodinových přikázání neboli život v silovém poli Božího projevování se formuje synovo postavení před Bohem, přesněji synův stav, který otec nazývá „*bázeň Hospodinova*“ (5Moj 6,24), a jeho efekt hodnotí dvěma slovy představujícími tu nejvyšší kvalitu: „*dobro a spravedlnost*“ (5Moj 6,24.25). Žít v bázni Hospodinově, tj. jednat v souladu s Božími výroky, je život. Skoro se zdá, jako by otec synovi říkal: jen toto je „*náš život*“. Vždyť Hospodin nám přikazuje proto, „*abychom žili*“, „*abychom živi byli jako dnes*“ (Sidon). To je autentický život. Tak vlastně otec učí svého syna tomu, co znamená žít (jak žít; podobně Kaz 12,13).

¹⁵ Podobný důraz již v 5Moj 4,9.10; 6,6.7; 32,46.

Závěr otcovy řeči k synovi v Dějinném krédu (5Moj 6,25) přináší shrnutí a rekapitulaci celého sdělení. Uskutečňování Hospodinových přikázání, které ústí do bázně Hospodinovy, představuje „spravedlnost“. To otec vyjadřuje příčinným spojením obou skutečností: „*spravedlnost je pro nás proto, že se soustředíme na to, abychom realizovali všechna tato přikázání před Hospodinem, Bohem naším*“. „Spravedlnost“ je tedy život v souladu s Hospodinovými příkazy a současně život „před Hospodinem“, tj. v jeho zorném a silovém poli. Je to život uspořádaný Hospodinem, jeho příkazy a současně život v jeho blízkosti – jemu na očích. A do tohoto způsobu života otec svého syna uvádí. Ba tento způsob života otec ve své řeči u svého syna již předjímá a v něm probouzí. Otcovo používání přivlastňovacího zájmena „nás, nás“ totiž zahrnuje i syna. Otec svého syna již považuje za součást své komunity (jsou v tom spolu). Počítá se synem jako s tím, komu Hospodin příkazuje, kdo již střeží „*všechna tato přikázání, aby je činil*“.

Formování syna je podle 2Moj 13,14–16 a 5Moj 6,20–25 výsledek synova zájmu a reakcí na synovu aktivitu. Naproti tomu není v přímých řečech otce v knize Sírachovcově (či v Přísloví) synův zájem zmíněn a aktivita přivádění syna k Bohu a dobrému životu je (stejně jako v 2Moj 13,8 a 5Moj 6,7) spojena pouze s otcem. K tomu je třeba připomenout, že otcovo působení na syna v Tóře je pouze nepřímé: je jen na Hospodinův čin upozorňován, ale (na rozdíl od přímých řečí k synovi v knize Přísloví) není k (určité) aktivitě vyzván. Přesto lze přistupovat k motivu formování syna řečí otce v knize Sírachovcově (či v Přísloví) jako k reakci na podněty Tóry a jako k rozvedení (aktualizaci a ilustraci) těchto podnětů.

Přímé řeči k jedinci v knize Žalmů

Váha slov určených synovi/synům je zvýšena tím, že zaznějí od Boha. S tím se setkáváme v Páté knize Mojžíšově (viz níže) a v knize Žalmů (Ž 2,7; 90,3).

V knize Žalmů jsou dvě přímé řeči k synovi (jedinci). První z nich je formulována jako Hospodinova řeč k žalmistovi v Ž 2,7–9¹⁶. Formuluje ji syn¹⁷ a sděluje, že Bůh se k němu jako ke svému synovi hlásí. Oslovuje jej „*můj synu*“ a tím demonstuje postavení (stav) syna a nadstandardní vztahy (privilegia), jaké se synem má (jsou spolu spřízněni). Příkazem „*požádej!*“ (Ž 2,8) vyzývá Bůh syna ke specifické komunikaci, k uplatňování určitých nároků. Syn je zplozen Bohem, a proto má právo po Bohu žádat. Díky tomuto základu má syn určité postavení (převahu nad nepřáteli), které je pevné (Ž 2,9). Tak Hospodinova řeč k synovi nastavuje pro lekce k synovi určitou optiku, v níž syn může oslovení vnímat jako Hospodinovo a sám sebe vnímat jako Božího syna s velkými, Bohem danými privilegii, pravomocemi a perspektivou.

Druhá přímá řeč k synovi v knize Žalmů patří také synovi v privilegovaném postavení jako v Ž 2. Není však pronesena Bohem jako autorem řeči a není osobní. Poměrně rozsáhlá řeč k synovi člověka v Ž 45,3–10.17.18 přechází v řeč k dceři a o dceři (Ž 45,11–16). Adresát je jako syn osloven jen nepřímo: „*ty jsi nejkrásnější ze synů lidských*“ a je to patrně král (Ž 45,2.6–8). Nejde však o běžného krále, neboť má zcela mimořádný úkol, schopnosti a navíc je v textu dvakrát označen jako Bůh (hebr. *elohím* v Ž 45,7.8). Syn je spíše předobrazem mesiáše, tedy eschatologické postavy krále žijícího v souladu s Hospodinem. Je Bohu tak blízko, že skrze něj Hospodin vládne. Jeho postavení je založeno na tom, že mu Bůh žehná a „*pomaže*“ ho (Ž 45,3.8). Bůh má k tomuto synovi zvláštní vztah, což v hebrejštině zesiluje spojka „*proto*“ (hebr. *al ken*). Z ní vyplývá, že Hospodinova aktivita je následek postavení (stavu) syna.

Promluva k synovi v Ž 45,4–10 je mezi přímými řečmi formujícími novou generaci zajímavá tím, že pomáhá synovi uvědomovat si svou hodnotu mnohem více, než tomu bylo ve všech předchozích

¹⁶ Pokračuje jako žalmistova řeč králům o tomto synovi v Ž 2,10–12.

¹⁷ Což poskytuje zajímavé svědectví o předávání hodnot z druhé strany, tj. od recipienta. I v knize Přísloví tato zpětná vazba o efektivitě ústní tradice ze slov syna zaznívá (Př 3,28; 4,3.4a; 5,12–14; 7,4; 20,22; 23,35; 24,12.29; Př 30).

řečech k „synům“ v této studii. To syn potřebuje slyšet. A tuto svou hodnotu se dozvídá i z nároků, jimiž je synovi dáвано najevo dvojí: a) něco se od něj čeká a co se od něj čeká (nároky je mu projevována důvěra); b) to požadované zatím nedělá: „opásej se ... měj zdar ... vyjed!“¹⁸.

Druhý způsob, jímž tato řeč synovi pomáhá vědomí jeho vlastní hodnoty budovat, je jeho hodnocení. Syn je charakterizován jako zcela ojedinělá a vysoce kvalitní postava (viz Ž 45,18) nejprve slovesem „*jsi krásný*“. To je následně rozvíjeno popisem jeho oděvu, vůně a příbýtku v Ž 45,9.10 a slovy: „*v jeho rtech je milost*“ (Ž 45,3.8). Syn je krásný (projevuje se) milostí, zní (je slyšet) od něj milost. „*Milost ve rtech*“ syna je tak výrazný znak, že je příčinou žehnání Hospodinova.

Dále syn slyší, že je ušlechtilý (dvakrát v Ž 45,4.5) a „*bohatýr*“ neboli schopný, vznešený a silný muž (hrdina), který přesahuje ostatní (Ž 45,8). Má autoritu (moc, vliv): neotřesitelně vládne nad národy¹⁹. To je umocněno sdělením, že „*miluje spravedlnost a nenávidí svévolníka*“ (Ž 45,8), což opět vyvolává Hospodinovu aktivitu (Ž 45,8). Syn je uspořádaný tak, že rád, právo a spravedlnost reprezentuje, ztělesňuje, zastupuje a produkuje. Kultivuje své okolí. To vyjadřují i věty: „*způsobuje ukazování bázně svou pravici*“²⁰, „*královské dcery se skvějí ve tvých skvostech*“ (Ž 45,10) a „*syny učiníš velmoži po celé zemi*“ (Ž 45,17). Jeho synové tedy budou stejně kvalitní jako jeho předkové (otcové). Jinými slovy: syn se stane kvalitním otcem a jeho formování nové generace bude provázet zdar.

Promluvy k dceři/dcerám

Přímá řeč k dceři (Ž 45,11–15) je v Tanachu ojedinělá. Oslovena je patrně princezna, nevěsta krále (viz svatební obřad v Ž 45,14–16), jímž je pravděpodobně Bůh (viz Ž 45,7.8). Od dcery je také něco očekáváno a je jí to sděleno pěti nároky na určité jednání: „*naslouchej ... hled' ... nakloň ucho své ... zapomeň ... klaněj se*“. Naslouchání je zesíleno tím, že je požadováno dvakrát²¹. Požadavek zapomenout na svůj lid je v Ž 45,12 zdůvodněný a je součástí výzvy k naprostému oddání se králi (nenech se lidem určovat), jemuž je třeba se klanět. Tato promluva zřejmě modeluje spirituální chování vůči Bohu.

Další přímé řeči, které jsou adresovány dceři, jsou zvláštní. Užívají výraz „*dcera*“ v metaforickém významu a oslovují tak vlastně Izrael. Konstatuje se v nich stav a perspektiva lidu. Hospodin v Mi 4,10 volá sijónskou dceru, aby se svíjela v křečích proto, že bude odvedena do exilu. Tím projde, bude z něj vysvobozena a tato skutečnost ji posílí. Pak je vyzvána (Mi 4,13), aby se dala do mlácení, protože přemůže své nepřátele. V Pláči Jeremjášově jsou osloveni obyvatelé Jeruzaléma a Sijónu otázkou, z níž vyplývá, jak je na tom lid judský špatně a proč je na tom tak špatně (viz Pl 2,14). Druhé oslovení je v Pl 2,15 a obsahem řeči (Pl 2,15.16) je výpověď o ponížení, jakého se lidu dostává. Třetí oslovení je v Pl 4,22a, kde je lidu sdělena perspektiva (naděje) spočívající v zaslíbení toho, že Hospodin již lid nenechá odvést do vyhnanství. Podobně i v Sf 3,14, kde je Izrael vyzván k radosti z toho, že Hospodin zrušil svůj rozsudek. V Pl 4,21.22b je oslovena dcera edómská, neboli obyvatelé Edómu (asi metafora pro Babylón), nejprve ironickou výzvou k radosti, pak předpovědí trestu.

Samostatný a specifický komplex přímých řečí, v nichž jsou ovšem osloveny „*dcery*“ (jeruzalémské – jednou sijónské v Pís 3,11) v množném čísle, je v Písni písní. Jsou to patrně družky ženy a jsou nepřímou vyzývány sdílet s milou její pocity (Pís 1,5; 5,16). Několikrát je jim zakazováno buď lásku (Pís 2,7; 3,5; 8,4). Jednou jsou vyzývány hledět na krále Šalomouna (Pís 3,11) a jednou je

¹⁸ Ž 45,4.5. Jím je syn podněcován k přípravě na zvláštní boj. Má bojovat o „*slovo pravdy, mírnosti a spravedlnosti*“ (Ž 45,5).

¹⁹ To je duplikováno v Ž 45,18. Nadto převaha nad nepřáteli a identifikace s Bohem (Ž 45,6.7) spojují tuto řeč s předchozí řečí v Ž 2,8.9 (dvě řeči o tomtéž synovi). Synova identifikace s Bohem také u Sirachovce: „*Tak budeš jako syn Nejvyššího, bude tě milovat víc než tvá matka*“ (Sir 4,10).

²⁰ Ž 45,5c; ČEP „*dokážeš činy, jež budí bázeň*“. Hebr. j-r-h znamená střílet, mířit, ukazovat, učit.

²¹ K témuž je totiž v knize Přísloví vyzván syn: „*naslouchej*“ Př 1,8; 4,1.10; 5,7; 6,20; 7,24; 8,6.32.33; 22,17; 23,19.22; „*nakloň ucho své*“ Př 4,20; 5,1.

jim sdělováno, co mají říci milému, až jej najdou (Pís 5,8). Jednou je oslovena knížecí dcera (sg.) mužem, tj. žena, která předtím mluvila na jeruzalémské dcery (Pís 7,2). Je jí popisována její krása.

Přímé řeči k dceři a k dcerám v Tanachu neoslovují dceru se záměrem formovat ji. Většinou jde o poetické, metaforické výpovědi, kde dcera zastupuje (představuje) komunitu, nikoli novou generaci.

Promluvy k synům

Oslovenými adresáty neboli příjemci, na něž má odcházející generace působit, může být také celá komunita²² neboli „synové“ (nikoli jen jedinec). „Synové“ představují nastupující (či budoucí) generaci zřetelněji než jedinec (syn). Množné číslo „synové“ pak vyjadřuje nejen to, že jde o oslovení více synů jednoho otce, ale také to, že jde o obecnou zvěst (zobecnění či shrnutí) pro kohokoli, kdo je (nebo teprve bude, viz Ž 78,5–7) v pozici syna, tj. pro jakékoli syny (třeba pospolitost Izraele, tedy Boží lid). Přímé řeči k synům jsou výrazem péče o novou generaci.

První instrukce o předávání hodnot celé následující generaci je formulována Mojžíšem jako do-datek (prováděcí pokyn) Hospodinova výroku ustavujícího způsob slavení svátku *Pesach*²³. Mojžíšův výrok však není adresovaný otcům. V pozici těch, kdo předávají hodnoty (vedou děti k Bohu), jsou „izraelští starší“ (2Moj 12,21), takže výraz „synové“ zde kromě biologických potomků velmi pravděpodobně označuje spíše novou generaci celého národa. „Synové“ formulují otázku „co služba tato pro vás?“²⁴. Ptají se nikoli otců, nýbrž představitelů komunity, a sice na slavení svátku *Pesach* či na jeho význam. To znamená, že způsob slavení svátku *Pesach* neboli realizace Hospodinovy instrukce (2Moj 12,1–20) v nich probudila zájem (to je patrně funkce slavností). Jakmile „synové“ položí otázku, je nezbytné na ni odpovědět, tj. vysvětlit to, nač se ptají²⁵ (podchytit jejich zájem – 2Moj 12,26.27).

Co „izraelští starší“ předávají? K čemu (jak) budoucí generaci vedou? Nač kladou důraz neboli co považují za hodnotu? To formuluje Mojžíš takto: „Oběť *Pesach* je to pro Hospodina, který přeskočil domy synů Izraele v Egyptě, když ranil Egypt a domy naše vysvobodil“ (2Moj 12,27). Mluví o dvou věcech: o Hospodinu, tj. o jeho jednání, a o svátku *Pesach*, který nazývají „oběť pro Hospodina“ („synové“ jej nazývají „služba tato“). Slavení svátku *Pesach* je tedy dění vůči (služba) „Hospodinu“ (*Pesach* slavíme pro Boha), tj. bohoslužba. Ta je založena na Božím jednání. „Izraelští starší“ tedy předávají osobní (viz přivlastňovací zájmeno „naše“) svědectví o Hospodinově záchraně celého společenství Božího lidu, které konstituuje bohoslužbu. Hospodinovo vstřícné jednání vůči Izraeli (zachránění) je hodnota, k níž je třeba „syny“ vést, kterou je třeba nové generaci předávat, a bohoslužba je dění, do něhož je třeba syny uvádět. „Synové“ se ptají: co to pro vás znamená? A dostává se jim vyznání víry, v němž je koncentrována osobní zkušenost s Bohem: neublížil nám, naopak pomohl nám. Je proto třeba s ním komunikovat (obětí).

Další dvě instrukce o předávání hodnot celé následující generaci jsou formulovány Jozuem²⁶, a to po přechodu Jordánu a na základě zájmu „synů“ o „kameny“, který budou v budoucnu (dosl. „zítra“) formulovat otázkou: „co“ znamenají „tyto kameny pro vás?“. Podnětem k tázání se jsou tedy „kameny“ (podobně jako v předchozí řeči to byla bohoslužba slavení svátku *Pesach*). Odpověď je také předem známá, je tedy konstatována (není nařízena) a je určena jen tázajícím se „synům“: „jím

²² Komunita je oslovena také ve všech třech přímých řečech moudrosti v knize Přísloví (Př 1,20–33; 8,5–11; 9,5.6) i v Př 31,6.31 a také u Sírachovce: Sír 3,1 (o účtě k rodičům); 23,7 (o mluvení); 39,13–15 (výzva k uctívání Hospodina).

²³ 2Moj 12. Ve studii je to již třetí stanovená řeč k synovi/synům související se svátkem *Pesach* (viz 2Moj 13,8–13.14–16). K jinému svátku není v Tanachu stanovena řeč k synovi/synům. O slavení tohoto svátku např. KUNETKA F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 2008, str. 30–54.

²⁴ Není výslovně uvedeno, že se zeptají, jako tomu je v 2Moj 13,14; 5Moj 6,20 a Joz 4,6.21. Podle 2Moj 12,26 „synové“ jen „mluví“.

²⁵ HERCIKOVÁ hovoří dokonce o tom, že je třeba životem podle Hospodinových pokynů vzbudit u dětí zvědavost. HERCIKOVÁ P. E.: *Podněty starozákonních textů pro výchovu*. In: *Podněty starozákonní literatury pro výchovu a formaci*. Olomouc 2011, str. 80.

²⁶ Hospodinovým podnětům k výchově dětí bude věnována samostatná kapitole Ústní tradice v Páté knize Mojžíšově.

jsou rozříznuty vody Jordánu před truhlou smlouvy Hospodinovy. Když on procházel Jordánem, jsou rozříznuty vody Jordánu. A budou tyto kameny na památku pro syny Izraele až na věky“ (Joz 4,6.7). Na první pohled prosté sdělení o zázraku je při podrobnějším ohledání nepřímou výpovědí o skrytém jednání Boha (vyznáním víry), které je v hebrejském textu jen naznačeno, a to: dvěma trpnými rody („jsou rozříznuty vody Jordánu“²⁷) a jednou infinitivní větou časovou („když on procházel Jordánem“). Na Boha v Jozuově řeči synům ukazuje nejen přímo proprium „Hospodin“, ale také nepřímo dvě zájmena: „jím“ (hebr. *ašer*) a osobní přívěsné zájmeno „on“ ve výrazu: „v procházení jeho“. Takže sdělení, které předává dvanáct zástupců jednotlivých pokolení Izraele (Joz 4,2.4) nové generaci, ukazuje způsob, jak „syny“ konfrontovat s Božím jednáním, jak je vést blíže k Bohu. Řeč k „synům“ má povahu instruktáže o tom, jak se naučit všimát si skutků Božích a současně jakým způsobem o nich vypovídat (tj. jak vysvětlovat zázrak překročení Jordánu). Instrukce tedy formuluje, že a jak je třeba „synům“ předávat své vyznání víry.

Na tutéž událost, resp. na totéž znamení („kameny“) evokující událost překročení Jordánu soustředí Jozue pozornost „otců“ pro seznámení (katechezi) „synů“ s ní ještě jednou (Joz 4,21–24). Na jednu událost jsou tedy „otcové“ (jen v Joz 4,21 jsou výslovně zmíněni) svými „syny“ dotazováni dvakrát v podstatě stejnou otázkou: „co kameny tyto“²⁸. A „otcové“ na ni dvakrát (různým způsobem) odpovídají. Jozue vždy uvede, že odpověď (svědectví) „otců“ bude reakcí na zájem (otázku) „synů“²⁹. V obou případech Jozue odpověď „otců“ konstatuje (přestože ji ČEP v Joz 4,21 uvádí jako nařízení), tj. nenařizuje. Poprvé je upozornění na zázrak jen nepřímou výpovědí o Bohu (Joz 4,7), podruhé (Joz 4,22–24) přímou, důkladnou a promyšlenou. Není však zcela jasné, jaký charakter Jozuova řeč v Joz 4,21–24 má: zda je to instruktáž „otců“ (nazývaných „synové Izraele“ v Joz 4,21), jak mají „synům“ mluvit o Bohu (tomu by odpovídalo použité zájmeno „vás“, tj. otců), nebo zda je to nadiktovaná řeč „synům“ (co mají synové o Bohu slyšet a vědět) – zájmeno „vás“ znamená synů.

Instruktáž je v Joz 4,22 Jozuem označena jako vyvolání zkušenosti (nikoli předání informace). Stejně označuje i Mojžíš předávání „slov, která vidí oči vaše synům“ v 5Moj 4,9. Otcům je doslova (v hebr.) řečeno: „vy způsobujete zakoušení vašich synů“ (Joz 4,22) ve smyslu: postaráte se o to, aby toto sdělení „vaši synové“ zakoušeli (nikoli jen evidovali; o zakoušení synů již v 5Moj 31,13 a také Ž 78,5). Působení otců je tedy v hebrejštině popisováno kauzativem stejně jako v 2Moj 13,8 a stejně, jako je popisováno v 5Moj 32,46 Mojžíšovo působení na samotné otce. A působení otců může být prováděno kauzativně jen proto, že stejným způsobem působí i Bůh na otce „dám jim slyšet“ neboli „způsobím, že uslyší“ (5Moj 4,10). To znamená, že „synové“ se tyto informace dozvídají: od „otců“, kteří obsah sdělovaného sami zažili a kteří sdělení k „synům“ předkládají jako autentickou zkušenost (podobně v Dějinném krédu a v 5Moj 6,6.7).

Obsah Jozuovy instruktáže „otců“ či nařízené řeči „synům“ má dvě části: popis události (co se stalo: „Izrael přešel Jordán po suchu“) a její interpretace (proč se to stalo, kdo to způsobil). Interpretace má také dvě části: výpověď o Bohu (vyznání víry) a funkce (záměr) tohoto svědectví o Bohu (resp. smysl a význam samotných Božích činů). Výpověď o Bohu je zdvojená. „Synové“ jsou konfrontováni s Božím jednáním opakovaně (se dvojím vysušením vod Bohem pro přechod Izraele na druhou stranu, neboli s tím, že Bůh zázrak zopakoval). „Synové“ se mají dozvědět nejen o „Bohu“, že jedná a jak jedná, ale také, že ten, kdo takto jedná, je jejich Bůh a „synové“ jsou již ctitelé tohoto Boha³⁰.

²⁷ Trpný rod neuvádí výslovně, kdo jedná. Naopak to skrývá a nechává na posluchači/čtenáři, aby subjekt děje identifikoval sám. Z povahy dění není těžké dojít k tomu, že to nemůže být nikdo jiný než Hospodin, kdo mohl „vody Jordánu“ rozříznout.

²⁸ V Joz 4,6 ještě „pro vás“, stejně jako to bylo v 2Moj 12,26.

²⁹ Podobně Joz 4,6; 5Moj 6,20; 2Moj 12,26; 13,14.

³⁰ Pokud ovšem výraz „Bůh vás“ označuje Boha jejich „otců“, pak „synové“ ještě nejsou ctitelé tohoto Boha.

Záměr svědectví o Bohu (Joz 4,24), resp. záměr samotných Božích činů je dvojitý: vnější (mimo Izrael) a vnitřní (pro Izrael). „Národy“ (vně Izraele) mají být konfrontovány se silou „ruky Hospodiny“ a také s touto mocí (resp. se svědectvím o této moci) konfrontovány jsou. Joz 5,1 totiž dokládá, jak silný potenciál svědectví o Bohu má: paralyzuje „národy“. Vnitřní záměr svědectví o Božím činu pro Izrael spočívá v uvedení „synů“ do bázně Hospodiny. „Synové“ jsou tedy seznamování s Božími činy (vedeni k Bohu) proto, „aby se Boha báli“³¹, a to stále („po všechny dny“). Svědectví „otců“ o Bohu má tedy nastartovat vztah k Bohu (bázeň), nikoli pouhé poučení. Nejde o to, aby „synové“ Boží činy jen evidovali, aby byli jen informováni, aby o Bohu co nejméně věděli.

Přímé řeči k synům v Knize žalmů

V Knize žalmů jsou čtyři přímé řeči, které jsou adresovány „synům“ (Ž 4,3–7; 34,12–15; 78,1–8; 90,3). Obsahují totiž oslovení adresáta výrazem „synové“. Nejkratší přímá řeč k „synům“ je Hospodinova v Ž 90,3 a zní: „vraťte se synové člověka!“. Je citovaná v modlitbě a určená Bohu pro připomenutí. Patrně je výzvou ke konverzi, k návratu k Bohu, není-li však dokonce přímo výzvou ke zmrtyvýchvstání. Bůh tak „synům“ sděluje to, na čem mu záleží: na tom, aby se obrátili, tj. navrátili k Bohu.

První řeč k „synům“ v Knize žalmů začíná oslovením „synové muže“ (Ž 4,3–6; ČEP „urození“). Úvodní otázka (Ž 4,3a) má upoutat jejich pozornost a konfrontovat je s efektem, jaký má jejich jednání. Žalmista je totiž těmito „syny muže“ ohrožován, a to konkrétně tak, že je jeho vážnost tupena. „Synové muže“, kteří jsou touto řečí formováni, tvoří patrně nějakou partu (gang) nevalné pověsti („milujete zbytečnost a žádáte lež“ Ž 4,3b), která své okolí znehodnocuje (poškozuje), ale která je zřejmě součástí žalmistovy komunity. Žalmista však nezaujal postoj bránící se oběti³², která jen léčí následky. Pokouší se řešit příčinu (stav „synů muže“), tedy odstranit zdroj svých problémů. Činí tak nikoli odstraněním svých protivníků, nýbrž jejich kultivací (převýchovou), přesměrováním, formováním a ovlivňováním jich. Na jejich jednání vůči sobě (žalmistovi) proto odpovídá tlakem na změnu jejich chování. Tento tlak je postupný a velmi silný. Expresivita žalmistovy řeči pomocí sedmi příkazů narůstá. Nutí je jednat jinak. Za pozornost stojí fakt, že žalmista formuje cizí, nikoli své syny.

Nejprve žalmista po „synech muže“ požaduje: „poznejte!“ (Ž 4,4a), dosl. „zakoušejte!“ (ČEP: vžte!). Chce po nich, aby byli vnímaví. Tím odhaluje, co „synům muže“ patrně chybí. A to, čeho se jim nedostává (nevnímají, tj. nezakoušejí – jsou prosti zkušeností), se projevuje, když žalmistovu vážnost tupí. Váhu svého nároku zesiluje žalmista tím, že jej ještě zdůvodňuje (vysvětluje). Argumentem je Hospodinovo jednání. Proč mají zakoušet? Proč po nich žalmista něco chce? „Protože koná divy Hospodin milosrdný pro sebe“. Žalmista tak obrací pozornost „synů muže“ jinam – k Hospodinu. Argumentem přesměrovává jejich pozornost od sebe sama na Hospodina (nyní vede cizí děti k Bohu). Pokouší se měnit jejich perspektivu. Vedle nároku „zakoušejte!“ tak žalmista „syny muže“ konfrontuje s Hospodinem, s Hospodinovým jednáním (Ž 4,4b). „Synové muže“ (tj. cizí děti) zřejmě potřebují a mají slyšet, že musí změnit svou perspektivu. To, že „synům muže“ vyznává svou víru, je součástí žalmistova formování jich, které lze vnímat jako výpověď o živé ústní tradici a zde ještě jako způsob žalmistovy misie. Žalmista oznamuje „synům muže“, že „Hospodin koná divy a naslouchá“ (naslouchání je patrně onen div), a důvod tohoto sdělení je pochopitelný. Pokud by totiž žalmistu vzali vážně a zakoušeli, neboli pokud by vzali vážně argument, který jim žalmista předkládá (Hospodinovo jednání), pak přestanou tupit žalmistovu vážnost, přestanou být jeho protivníky a stanou se spolu se žalmistou Hospodinovými ctiteli. Tím by žalmistovy

³¹ Podobně 5Moj 4,10; 5,29; 31,13; Ž 34,12; Kaz 12,13.

³² Neobhajuje se proto před nimi. Nepřesvědčuje je o tom, že by jeho vážnost neměla být tupena. Sám není soustředěn na sebe.

problémy pominuly. Jinými slovy: své problémy řeší žalmista snahou narovnat vztah „synů mužů“, svých protivníků, s Hospodinem.

Trs šesti dalších nároků následuje v rychlém sledu za sebou³³. Z nich je již zcela zřetelné, že žalmistovi skutečně záleží na tom, aby se perspektiva jeho protivníků změnila, tedy aby „syny mužů“ přiměl nejen Hospodina respektovat, ale aby je přiměl Hospodina uctívat, spoléhat na něj a důvěřovat mu. Pokyny, které jim žalmista dává, jsou postupné kroky (návod) na cestě konverze k uctívání Hospodina (příklady, jak vést děti k Bohu). Žalmista konkrétně žádá (nárokuje si), aby se roztrásl (aby přestali být sebejistí), aby nehřešili (tedy aby nebyli v disharmonii s Hospodinem), aby mluvili ve svém srdci na svém lůžku (pečovali vnitřní samomluvou o svůj duchovní život), aby zmlkli (tedy upustili od zbytečného mluvení), aby obětovali (aktivně komunikovali s Hospodinem, odevzdali se mu, narovnali svou obětní praxi) a aby doufali v Hospodina (spoléhali na něj).

Závěrečná otázka je určena „synům mužů“ jen nepřímou: „mnozí říkají: kdo ukáže nám dobro?“ (Ž 4,7). Touto otázkou, kterou svou řeč k nim končí, jim zřejmě vysvětluje, proč se jim věnuje, proč na ně klade takové nároky. Dělá to proto, že v nich rozpoznává určitý potenciál, že je považuje za lidi zmatené a hledající v životě nosné hodnoty, tedy za lidi takto se tázající. Proto se jim snaží pomoci, přimět je k přemýšlení a dát na tuto otázku odpověď. To znamená, že se jim snaží dobro svými pokyny zprostředkovat.

Další řeč určená „synům“ je v Ž 34,12–15. „Synové“ jsou přímo osloveni se zjevným úmyslem přivést je k Bohu (předmětem sdělení je „bázeň Hospodinova“³⁴). Řeč má mudroslovné rysy a k formování víry synů dochází několikerým způsobem: nároky, otázkou, vysvětlením záměru řeči („učím vás bázni Hospodinově“) a mudroslovnou radou.

Promluva k „synům“ začíná dvěma nároky na jejich jednání („pojďte, naslouchejte mi!“), které „syny“ konfrontují s tím, co jako nová generace zatím nedělají (nenaslouchají), ale dělat mají. Za požadavek naslouchat je vložena otázka po muži žijícím kvalitním životem (Ž 34,13), která způsob naslouchání testuje, nároky zesiluje a jejíž obsah má formu přísloví. Muž představuje vzor jednání a „bázeň Hospodinova“ je znovu³⁵ cíl požadované aktivity. Otázka směřuje k tomu, aby v „synech“ vyvolala zájem, samostatné přemýšlení, zaujetí stanoviska a odpověď. Na otázku proto navazuje sled dalších pěti rozkazů: „střež jazyk, odvrát se od zla, čiň dobro, žádej pokoj a pronásleduj jej!“³⁶. Tyto nároky jsou ovšem určeny již jedinci. To znamená, že po úvodním oslovení následuje přechod z množného do jednotného čísla³⁷. Jednotné číslo naléhavost požadavků zesiluje svou adresností. Každý ze „synů“ tedy musí na sobě intenzivně pracovat, snažit se, investovat své úsilí. Dojít k Bohu neboli dostat se do „bázně Hospodinovy“ tedy není snadné, není to zadarmo a není to bez práce. K tomu je třeba, aby se nová generace cvičila. Ž 34,12–15 naznačuje, že je třeba učit „syny“ trvale se kultivovat, že je třeba být na ně náročný. A počátkem procesu sebekultivace je ovšem schopnost vnímat („naslouchejte!“).

Svědectví o existenci a obsahu živé ústní tradice v Izraeli zachovává Ž 78,3–8³⁸: „čemu nasloučáme a zakoušíme je a otcové naši vyprávějí nám, nezatajíme před jejich syny. Pokolení budoucí-

³³ Ž 4,5,6; tak i v Ž 34. Podobně u Sírachovce, viz Sír 2,1–3; 37,27–31.

³⁴ Ž 34,12; stejně jako v 5Moj 4,10; 5,29; 31,13; Joz 4,24; Kaz 12,13. Na to zpočátku své existence izraelská komunita kladla takový důraz, že možnost, „že se naši synové přestanou bát Hospodina“ (Joz 22,25), byla považována za zcela nepřijatelnou a komunita byla ochotna udělat pro to, aby nenastala, všechno.

³⁵ Jako v 5Moj 4,10; 5,29; 31,13; Joz 4,24; Kaz 12,13.

³⁶ Podobný sled také v Ž 4,5,6; Př 3,1–10; 4,20–27 a v Sír 2,1–3; 37,27–31. ČEP ovšem překládá oznamovacím způsobem „střeží, vyhýbá se, koná, vyhledává a snaží se“. V hebrejštině však jde o imperativy, což respektuje kralický překlad. Nárok na vyhýbání se zlu je duplikován v Ž 37,27.

³⁷ Stejně, jako je tomu ve všech přímých řečech k synům v knize Prísloví (Př 4,1,2; 5,7–19; 7,24–27; 8,32–36) a jako je tomu v 5Moj 11,18–20. A v jednotném čísle zní i podobný pokyn synovi u Sírachovce: „Synu, zanech přestoupení, vztáhní ruce k dobru a očisti srdce od každého hříchu“ (Sír 38,10).

³⁸ Upozornění na význam ústní tradice zde formulují zejména dva paralelní oddíly v Ž 78,3–6 (Ž 78,3,4 // 78,5,6), které duplikují klíčová slova: „otcové, synové, budoucí pokolení a vyprávět“.

mu vyprávíme“ (Ž 78,3.4a). Společenství (Izrael jako Boží lid) zde dosvědčuje, že ústní tradici se záměrem formovat novou generaci přijalo jako svůj program: do procesu ovlivňování jakýchkoli (všech) „synů“ se zapojuje, ústní tradici praktikuje a podporuje (pokračuje v ní). Toto svědectví (lidu) o praktikování ústní tradice v Izraeli (mezigenerační dialog otcové – synové), o jejích příčinách, o záměrech a následcích ukazuje, že v Ž 78 jde jednoznačně jen o budoucí generaci („jejich syny“). Odcházející komunita vyznává: zaslechli jsme, zakusili jsme, účastnili jsme se (Ž 78,3) a vyvodili jsme z toho následky (použili jsme to). Pochopili jsme nárok a podřídili jsme se mu, tj. nenechali jsme si to pro sebe. Sdílíme to, co jsme zakusili. Převzali jsme štafetu a předáváme ji dál. Rozrezovali jsme se tím, čeho jsme se účastnili: „otcové vyprávěli“ (Ž 78,3), a my také „vyprávíme budoucímu pokolení“ (Ž 78,4). Napojili jsme se na působení otců a do stejného stavu uvádíme i „syny“ (není řečeno, že své): „synové budou vyprávět svým synům“ (Ž 78,6). Rozezněli jsme se a toto rozeznění dále šíříme (vyvoláváme rezonanci). UVědomujeme si svůj úkol: přijaté svědectví neslouží k tomu, aby mu bylo jen nasloucháno, aby bylo zadržováno (ke kumulaci), nýbrž k tomu, aby bylo předáváno dál, tj. vyprávěno. To je obraz toho, jak se chovají odpovědní otcové, duchovně zralé společenství.

Obsahem putovního (předávaného) vyprávění jsou „svědectví a Tóra“ (Ž 78,5) a činy Hospodinovy (Ž 78,4b). O Hospodinově jednání a o Tóře je třeba vyprávět (Ž 78,3.4; 2Moj 13,8). Sloveso vyprávět (hebr. s-p-r) vystihuje podstatu procesu ústní tradice, resp. formu aktivního angažmá v ústní tradici. Svědectví (vyprávění) otců je výraz zájmu, resp. odpovědnosti vůči následující generaci (Ž 78,3.4) a současně představuje nárok na pokračování v tomto svědectví. Ve své řeči tedy komunita formuluje svůj závazek (Ž 78,4a), a to proto, že pochopila smysl ústní tradice a její obsah. Nejde o jakákoli vyprávění o čemkoli, nýbrž o svědectví o Božích činech a slovech (výrocích). Vyprávění o Božím jednání a nárocích totiž vede zpět k Bohu (Ž 78,7).

A takto popsaná ústní tradice je Hospodinem také ustanovena a její fungování je přikázáno: „On (tj. Bůh) způsobil povstání svědectví v Jákobovi a Tóru položil do Izraele, což přikázal otcům našim, aby způsobili zakoušení synům svým“ (Ž 78,5). Znovu je tak slyšet, že ústní tradice nemá informativní povahu, předávání hodnot neslouží jen k poučení, vedení dětí k Bohu není zábava. Je to Bohem nařízeno³⁹ a má to být zakoušeno (tak i 5Moj 4,9; 31,13; Joz 4,22), tj. synové tím mají žít. Bůh má velký zájem na vyprávění synům. Záměrem předávání (cílem vedení dětí k Bohu) je důvěřovat Bohu, zachovávat jeho přikázání a být Bohu věrní (Ž 78,7.8, podobně Př 3,5–10). Ústní tradice je tedy forma na udržení a transportování toho, co od Boha pochází a k Bohu vede. Je to nástroj pro zachování živého vztahu s Bohem.

Ústní tradice v Páté knize Mojžíšově

Výzvy otci (otcům) ke komunikaci se „syny“ v Tóře mohou představovat zdroj nároku na generační předávání hodnot (víry), a to proto, že požadavek na ústní tradici je v Páté knize Mojžíšově formulován samotným Hospodinem⁴⁰ ve třech výrocích⁴¹. Význam působení na novou generaci a důraz na předávání hodnot je tím zesílen. Synové tak jsou objektem předávání hodnot z Hospodinova rozhodnutí a nařízení. A Mojžíšovy pokyny v Páté knize Mojžíšově o nutnosti formování „synů“ z těchto Hospodinových nařízení vycházejí.

³⁹ Dle výrazu „Tóra moje“ v Ž 78,1 je celá instrukce Hospodinovým výrokem („výroky úst mých“).

⁴⁰ Podobně i v Ž 2,7; 78,1–8; 90,3. Soubor Hospodinových výroků k Mojžíšovi, určených však výslovně „synům Izraele“: 2Moj 27,20; 3Moj 6,2; 7,38; 24,2; 4Moj 5,2; 6,23; 28,2; 34,2.13; 35,2.5; 5Moj 33,1; Joz 8,31.

„Mluv (mluvi) k synům Izraele“ 2Moj 14,2.15; 16,12; 25,2; 30,31; 31,13; 34,34; 3Moj 1,2; 4,2; 7,23.29; 9,3; 11,2; 12,2; 15,2; 18,2; 19,2; 23,2.10.24.34.44; 24,15.23; 25,2; 27,2; 4Moj 5,6.12; 6,2; 9,4; 15,2.18.38; 17,17.21; 19,2; 27,8; 33,51; 35,10; 5Moj 1,3; 4,45.

⁴¹ 5Moj 4,10; 5,29; 31,19.21.22. Proto např. čtyři přímé řeči k „synům“ v knize Přísloví (Př 4,1.2; 5,7–19; 7,24–27 a 8,32–36) mohou být považovány za výraz určité aplikace těch výroků Hospodinových, v nichž je řeč k „synům“ Hospodinem nařizována formou konkrétních instrukcí o působení právě na syny.

První z těchto Hospodinových výroků (**5Moj 4,10**) je založen na tom, že Hospodin dá „jim slyšet svá slova, aby se mě naučili bát po všechny dny svého života na zemi“. Nejprve tedy něco musí udělat Bůh s otci (a to, co s nimi dělá, je popisováno kauzativem), neboť „slyšet jeho slova a naučit se Boha bát“ není v kompetenci otců. Pak teprve, neboli jakmile otcové zaslechnou Hospodinova „slova“ (podobně viz 5Moj 6,6.7) a naučí se Boha bát, mohou (mají) učit své „syny“ bát se Boha. Jinými slovy: předávat víru (tj. bázeň Hospodinovu) může jen otec, který je Bohu trvale vystaven (nachází se v jeho silovém poli; tak je tomu i v Dějinném krédu) a naslouchá mu v postoji, který se nazývá bázeň Hospodinova. Na to navazuje druhý (a prvnímu podobný) Hospodinův výrok o tom, aby se otcové Hospodina báli a všechny jeho příkazy střežili (soustředili se na ně), protože pak bude jejich „synům“ dobře (**5Moj 5,29**).

Poslední Hospodinův výrok je jiný. Je to příkaz řečený Mojžíšovi, aby napsal a učil „syny Izraele píseň“, ba aby tuto píseň přímo vložil „synům do úst“ (**5Moj 31,19.21.22**), což Mojžíš neprodlečně vykoná. Určité zvlášť závažné skutečnosti zakládající komunikaci s Bohem se předávají tak, že musí být do „synů“ důkladně vpraveny, aby pak v nich mohly dále působit. A současně zde Hospodin naznačuje, že „synové“ se mají učit, resp. že mají být (soustavně) učeni (podobně 5Moj 11,19).

Opakovaný (silný) důraz na řeči k „synům“ v Páté knize Mojžíšově se ozývá nejen od Hospodina, ale i od Mojžíše. Poprvé na „syny“ upozorňuje Mojžíš ve své řeči adresované otci a vyzývá jej nezapomenout na „slova, která viděly oči tvé“ tak, aby (dosl.) mohl „způsobovat zakoušení jich pro své syny a pro syny svých synů“ (**5Moj 4,9**). Znovu je tak zdůrazněno, že syna může konfrontovat s Božím jednáním (vést k Bohu) jen otec, který s Božími činy žije, protože je má uloženy ve své paměti⁴². Nezapomenout proto neznamená jen uložit je do své paměti, nýbrž uložit „slova, která viděly oči tvé“ také do svých „synů“. Otec je tedy povinen předat „slova“, která má uložena ve „svém srdci“ (viz 5Moj 6,6.7), a to nikoli jako informace, nýbrž tak, aby je jeho „synové“ zakoušeli (podobně Joz 4,22; 5Moj 31,13; Ž 78,5). Ale nejen oni. Otec to musí předávat dál takovým způsobem, aby těmito „slovy“ své „syny“ nakazil tak, že to u nich nezůstane a předají to i oni svým „synům“. Aby je vtáhl do Hospodinova silového pole.

Jiným výrazem (Mojžíšova) zájmu o „syny“ je nárok na to, aby „synové, kteří ještě nezakoušejí Hospodina, naslouchali a učili se bát Hospodina Boha vašeho po všechny dny, které vy žijete na zemi...“ (**5Moj 31,13**). Prostor pro to, aby „synové“ zakoušeli Hospodina, však mohou vytvořit jen otcové, kteří naslouchají, učí se „bát Hospodina“, soustředí se na „Tóru“ a uskutečňují ji (**5Moj 31,12**). Znovu je tedy zdůrazněno, že jen pod takto kvalifikovaným působením mohou i „synové“ začít naslouchat a učit „se bát Hospodina“, tj. rezonovat s otci. A znovu je také zdůrazněno, že předávání hodnot se uskutečňuje přes sluch (tedy přes slova – řeči), tj. ústní tradicí. Má to probíhat soustavně („po všechny dny, které vy žijete na zemi“) a cílem formování „synů“ přímou řečí má být učení se bázni Hospodinově⁴³. I to je řečeno opakovaně. Naslouchání a bázeň Hospodinova jsou proto základní hodnoty, které je třeba „synům“ předat (viz Joz 4,24) – v nich se koncentruje víra Izraele.

Mojžíšova řeč k otcům v **5Moj 32,46.47** obsahuje nejprve nárok na otce „upněte svá srdce ke všem slovům, která vám dnes dosvědčuji“ (5Moj 32,46a; ČEP) a pak následky realizace tohoto nároku. Otcové, kteří jsou upnutí „srdcem“ na slyšená Mojžíšova „slova“ (podobně 5Moj 6,6.7), pak spontánně prikazují „svým synům, aby bedlivě dodržovali (dosl. střežili pro činění) všechna slova této Tóry“ (5Moj 32,46b; ČEP). To se od nich očekává. Znovu se dozvídáme, že jen takto kultivování otcové (tj. dosl. ti, kdo již „vložíli svá srdce na všechna Mojžíšem dosvědčovaná slova“) vědí, že „syny“ je třeba vést k „Tóře“, že „synům“ je nezbytné prikazovat, „aby střežili a činili všechna slova Tóry“. Jinými slovy: „syny“ je třeba v tomto smyslu kultivovat, tj. vést k tomu, aby se na „Tóru“

⁴² Podobný princip je v 5Moj 4,10; 5,29; 31,12.13; 32,46.

⁴³ V tom rezonuje Hospodinův výrok v 5Moj 4,10. Proto je právě bázeň Hospodinova jako šifra souladu s Bohem v řečech k synovi/synům v knize Přísloví klíčový pojem (viz PŘ 1,7).

soustředili a její nároky uskutečňovali, neboli aby podle „Tóry“ také žili. A výraz „Tóra“ zde může být právě zformulovaná píseň nebo Pátá kniha Mojžíšova⁴⁴ anebo (a to je nejpravděpodobnější) Hospodinovy výroky.

Š-ma Jisrael

Patrně nejzřetelnější podnět pro přímé řeči „*k synům*“ se nachází v perikopě s hebr. názvem *š-ma jisrael*⁴⁵ („slyš Izraeli“ 5Moj 6,4–9), tj. v nejzávažnějším textu Tanachu a současně v nejstarším izraelském vyznání víry⁴⁶. Adresát není výslovně uveden, ale podle zmínky o „*synech*“ v 5Moj 6,7 (a její duplikace v 5Moj 11,19) je jím otec. O něm je v textu konstatováno, že je na ústní tradici připraven tím, že má přikázaná „*slova ve svém srdci*“ (5Moj 6,6). Teprve pak je opakuje „*svým synům*“ a činí tak stále, tj. kdekoli a kdykoli (5Moj 6,7). Jinými slovy: otec ví o tom, že je třeba dávat lekce „*synům*“ opakovaně.

Otec je tedy na předávání hodnot vybaven nasloucháním, resp. zaslechnutými „*slovy*“ – díky nim a z nich může k synům mluvit. „*Slova*“, která má otec v sobě, v něm ovšem nezůstávají, ale znějí z něj ven „*k synům*“, a to formou jejich opakování. Otec tak přes řeč sdílí se svými „*syny*“ obsah svého „*srdce*“, a syn tak slyší, co má otec „*na srdci*“. To znamená, že otec není konečný adresát přikázaných slov – tím jsou vždycky jeho „*synové*“. Pro novou generaci jsou zaslechnutá a opakováním zesilovaná „*slova*“ určena.

Obsah sdělení opakovaného „*synům*“ je označen výrazem „*tato slova*“ (i v 5Moj 11,18–20), což může odkazovat na vyznání víry „*Hospodin Bůh náš, Hospodin je Echad*“ z 5Moj 6,4, pokud ovšem to není odkaz na Pátou knihu Mojžíšovu jako celek, která je tímto souslovím v hebrejštině pojmenována⁴⁷. Podle 5Moj 11,13 mohou „*tato slova*“ být také „*přikázání moje*“, což může odkazovat na „*slova*“ Hospodinova (Hospodinovy výroky).

Opakování slov „*synům*“ je v perikopě formulováno jako přirozený (spontánní) následek úvodní výzvy k naslouchání („*slyš!*“ 5Moj 6,4), resp. naslouchání samotného. Současně je toto opakování slov „*synům*“ synonymem k milování Hospodina (5Moj 6,5; 10,12). Milování Hospodina, existence přikazovaných slov v jeho srdci (5Moj 6,6; 11,18) a opakování slov „*synům*“ jsou paralelní jevy vyvolané nasloucháním.

Velmi silná výpověď o ústní tradici, resp. o důrazu na formování „*synů*“, je také v tzv. druhém *š-ma* – ve druhé části perikopy 5Moj 11,13–21, tj. v oddíle 5Moj 11,18–20, který je paralelním s 5Moj 6,4–9. V 5Moj 11,18 jsou (vzhledem k výrazu „*synové vaši*“) znovu osloveni patrně otcové (v 5Moj 6,4–9 to byl jen jedinec – otec) a autorem je patrně Bůh (srov. také Ž 2,9; 78; 90,3) hovořící prostřednictvím Mojžíše: „*A položíte tato moje slova na srdce vaše a na duši vaši a uvážete je na znamení na ruku vaši a budou jako členka mezi očima vašima*“. Věta je variací sdělení o naslouchání „*mým přikázáním*“ z 5Moj 11,13. „*Moje slova*“ je proto jiný výraz pro „*moje přikázání*“ (jsou to synonyma). Ta se do člověka (nejprve otce, pak „*synů*“) dostávají uchem. Naslouchání je v 5Moj 11,18 popsáno poetickou metaforou kladení „*mých slov na srdce vaše*“. To se od otců očekává zcela přirozeně. Zatímco naslouchání (5Moj 11,13) představuje spíše pasivní složku vydání se „*mým přikázáním*“, tak kladení „*mých slov na srdce vaše*“ (stejně jako uzavírání, učení a psaní v 5Moj 11,18–20) vyjadřuje součinnost otců, akcentuje jejich podílení se na naslouchání, jejich vůli

⁴⁴ Na mimořádný význam a vliv tohoto textu upozorňuje v Novém zákoně podobenstvím o boháči a Lazarovi Ježíš: „*Mají Mojžíše a proročky, ať je poslouchají!*“ (L 16,29.31). Naslouchání Mojžíšovi odkazuje patrně na Mojžíšovu řeč, tj. Pátou knihu Mojžíšovu, a má motivovat k sociálnímu chování, které určuje budoucnost člověka.

⁴⁵ Je třeba odlišit od stejnojmenné židovské modlitby, jejíž znění uvádí např. KUNETKA, op. cit. 104–108.

⁴⁶ Závažnost tohoto sdělení patrně odráží řeči otce k synovi v knize Přísloví, která mohou reagovat, ilustrovat či aktualizovat výpovědi v Páté knize Mojžíšově, jak tvrdí T. Novotný: „*knihy Přísloví není ... volnou sbírkou výroků, ale pečlivou kompozicí ... za vznikem této knihy stojí pečlivá teologická práce. ... text Přísloví mohl být záměrně komponován podle stavby textu z Deuteronomia*“. NOVOTNÝ T.: *Deuteronomium 6 – Přísloví 3*. Teologická reflexe 1/1997, str. 17 (17–20). ISSN 1211–1872.

⁴⁷ Pak jde o Mojžíšovu řeč, která je obsahem Páté knihy Mojžíšovy. Oněmi slovy však může být i Dějinné krédo (5Moj 6,20–25).

investovat do naslouchání svou aktivitu. Znovu tedy můžeme konstatovat, že předávání hodnot nové generaci mohou jen otcové, kteří na sobě pracují (srov. 5Moj 4,9; 32,46). Profil otce, tj. jaký otec může „*tato slova*“ „*synům*“ předávat, je stejně jako spontánní aktivita otce zdůrazněn v této perikopě asi nejmórazněji a nejzřetelněji ze všech dosud sledovaných výpovědí o ústní tradici (generačním předávání hodnot nové generaci).

5Moj 11,18–20 popisuje trojí skutečnost:

a) Průvodní znaky neboli rozvedení toho, co znamená naslouchání, milování Boha a služby jemu, jak je uvedeno v 5Moj 11,13; 5Moj 11,18, ilustruje, co si představit pod nasloucháním. Je to vpouštění jakýchsi zvuků dovnitř, konkrétně kladení „*mých slov na srdce vaše a na duši vaši*“ (podle 5Moj 6,6 tam „*tato slova*“ již „*jsou a budou*“). Naslouchání pak spouští určitou skrytou duchovní aktivitu (5Moj 11,19,20), poznamenává „*srdce a duši*“ předně celé komunity otců a pak i „*synů*“. A to má své viditelné a slyšitelné projevy (viz 5Moj 11,19,20).

b) Způsob realizace nároku na speciální zacházení se „*srdcem vašim*“ („*soustředte se!*“) z 5Moj 11,16a. Soustředit se, resp. pečovat o své „*srdce*“ lze kladením „*slov svých na srdce vaše*“ a uvazováním... Tímto způsobem pracují se svým „*srdcem*“ otcové.

c) Aktivitu celé komunity otců a její cílenější angažování se, než je tomu v paralelní 5Moj 6,6,7 (kde je osloven jedinec – otec). Přímá řeč v 5Moj 11,18–20 klade tedy vzhledem k 5Moj 6,6,7 důraz jinak: „*položíte*“ (versus „*budou*“) a „*naučíte*“ (versus „*zopakujete*“)48.

Naslouchání, obdarování Bohem, péče o srdce (a Boží hněv, viz 5Moj 11,13–17) má v 5Moj 11,18–20 spirituální vyústění. Celá perikopa je svědectvím o spiritualitě předchozí generace otců. To, co je v 5Moj 11,18 popsáno, se děje nejprve uvnitř otců („*na srdci ... a na duši*“), tj. nejprve to není vidět ani slyšet, protože je to skryté. Teprve pak je to vidět „*na ruce ... a mezi očima*“ (srov. již 2Moj 13,9,16). Základem duchovního života společenství Božího lidu (otců) tedy jsou Hospodinova slova „*na srdci ... a na duši*“, resp. spontánní zacházení se slovy Hospodinovými (kladení, uvazování, učení a psaní jich). Když otcové naslouchají (5Moj 11,13), když jsou Bohem obdarováni (5Moj 11,14,15), když stráží „*srdce*“ svoje49, tak se s nimi samovolně něco děje: kladou, uvazují a učí. Podílejí se na osvojování si Hospodinových slov, pracují s těmito slovy, dotýkají se jich, poznamenávají se jimi. Hospodinova slova („*přikázání moje*“) mají nepředstavitelný potenciál a vliv.

Aktivita otců je v perikopě 5Moj 11,18–20 popsána neobvykle obšírně. Nejprve Hospodinova slova vnášejí dovnitř (na „*srdce a duši*“), do sebe samých, a pak teprve vně (např. uvazují je na ruku). To, co mají vevnitř („*moje slova*“), to mají i vně. Otcové jsou tedy předtím, než působí na své „*syny*“, slovem Hospodinovým poznamenáni (určení) kompletně (celostně). Současně lze říci, že je na nich patrný soulad mezi vnitřkem a vnějškem. A to přesto, že po nich tato aktivita není v hebrejském znění 5Moj 11,18–20 požadována. Nejsou udány žádné prováděcí pokyny, protože to ani není v jejich kompetenci. Nemožnost stanovit prováděcí pokyny je nejzřetelněji vidět na obraze uvazování si „*na ruku*“ slov, vložených „*na srdce a na duši*“. To je iracionální, nepředstavitelné, nepopsatelné a nerealizovatelné. Možná proto vzápětí Hospodin řekne: „*moje slova*“ tam prostě „*jsou (budou)*“ (5Moj 11,18). A pak jen konstatuje, co konkrétně otcové dělají, resp. že svůj vnitřní svět buduje komunita otců naslouchající Hospodinu samovolně, bez apelu na nějakou aktivitu. U společenství Hospodinových vyznavačů (otců) k něčemu dochází, něco se s nimi děje, nějak se Hospodinovým slovem zaobírají zcela automaticky.

48 V kontextu celé perikopy (5Moj 11,13–20) popisuje oddíl 5Moj 11,18–20 ještě a) reakci na Boží hněv a jeho následky, jak je to popisováno v 5Moj 11,16b,17, tj. východisko z postižení Božím hněvem a suchem je v kladení „*slov svých na srdce vaše*“ a uvazováním ...; b) způsob prevence před Božím hněvem a jeho následky, jak je to formulováno v 5Moj 11,16b,17.

49 5Moj 11,16; a když na ně dopadne hněv Hospodinův a následně sucho (5Moj 11,16b,17).

Lze to však říci i jinak. Zaslechnutá „*příkázání moje*“, resp. „*moje slova*“ vložená „*na srdce a na duši*“, spouštějí zvláštní aktivitu, kterou otec nemůže ovlivnit, přestože se na ní podílí a vykonává ji. Jakoby „*příkázání moje*“, resp. „*moje slova*“ přebírala iniciativu a stávala se tak subjektem dění. Takovým způsobem pak Hospodinovi vyznavači (otcové) žijí duchovním životem se zcela přirozenou a automatickou péčí o vlastní vnitřní svět jak celého společenství (5Moj 11,18), tak každého jedince (5Moj 11,19.20).

Na tomto principu je postavena spiritualita Božího lidu, resp. takto vypadá počátek a základ duchovního života otců vedoucích své děti k Bohu. Jak Boží lid funguje, co se v otcích odehrává, jak vypadá funkční společenství Hospodinových vyznavačů ovlivňovaných nasloucháním Bohu, je v 5Moj 11,18–20 popsáno celkem třemi způsoby. Po uvedení, čím otcové žijí (slovem Hospodinovým), co se děje uvnitř (kladou si „*moje slova na srdce a duši*“ a uvazují si je „*na ruku a mezi oči*“ 5Moj 11,18), se v dalších dvou krocích seznamujeme s tím, jak společenství naslouchající Hospodinu působí, jak samo sebe společensky zhodnocuje (5Moj 11,19) a jak se jeví, co je o něm známo, podle čeho je vnějšku rozpoznatelné (5Moj 11,20).

Dalším kritériem neboli znakem živého společenství Božího lidu je ústní tradice neboli převedení v „*srdci*“ uložených Hospodinových „*slov*“ do zvuků určených „*synům*“. Tato kultivace mezilidských vztahů je vyjádřena slovy: „*A naučíte jim syny vaše mluvit v nich, když sedíš ve svém domě a když chodíš po cestě a když ulehneš a když povstaneš*“ (5Moj 11,19). Hospodinova „*slova*“, která mají otcové „*na srdci, na duši a mezi očima*“, jsou z nich slyšet. Otcové je předávají dál (podobně již 5Moj 6,7). Tato „*slova*“ působí, znějí, a to směrem k následující generaci. Otcové své „*syny*“ (a tím svou budoucnost) ovlivňují, a to stále a všude. Zatímco v 5Moj 6,6 byla řeč jen o opakování, v 5Moj 11,19 je působení intenzivnější a závaznější „*naučíte*“. Obtiskování Hospodinových slov do „*synů*“ (infikování či konfrontování „*synů*“ Hospodinovými slovy) formou učení je svědectví o výchově a katechezi neboli o cíleném formování nové generace, o vytváření následovníků, o předávání štafety. Toto svědectví o živé ústní tradici Božího lidu vyjadřuje, co je ve společenství Hospodinových vyznavačů (čím je komunita otců) slyšet, co se děje uvnitř tohoto společenství, co zní dovnitř do společenství (do „*synů*“ jako budoucnosti tohoto společenství).

Jednou zaslechnutá „*příkázání moje*“, resp. „*moje slova*“, jsou dvěma způsoby znovu převedena do slyšitelné podoby: jednak těmi (tj. otcí), kteří je zaslechli a vložili na „*své srdce a duši*“ a učí jim „*své syny*“, jednak i samotnými „*syny*“, kteří jsou těmito „*příkázáními mými*“, tj. „*slovy mými*“ učeni. Infinitiv „*k mluvení*“ totiž připouští dvojí možnost překladu:

a) „*Abyste mluvili v nich*“. Vyjadřuje to, že učení znamená překládání „*příkázání mých*“, resp. „*mých slov*“ do zvuků, do živé řeči.

b) „*Aby mluvili v nich*“, tj. aby se „*synové vaši*“ rozmluvili a aby do nich vložená „*příkázání moje*“, resp. „*moje slova*“ z nich také dál zněla.

Zřejmě pro zvýšení účinku a naléhavosti sdělení je v 5Moj 11,19 opět (po 5Moj 11,14 již druhý!) přechod z oslovení komunity otců do oslovení jedince (podobně v Ž 34,12–15), tj. podruhé dochází k individualizaci sdělení. Oním jedincem ovšem nemusí být nutně otec. Buďto pokračuje instrukce o sezení, chození (...) otce, anebo jde o již o řeč samotného otce, který svému synovi říká, kde všude z něj (ze syna) znějí slova, kterým se od otce naučil. I věta „*a píšeš je na rámy domu svého a do svých bran*“ (5Moj 11,20) může být řečí otce o aktivitě (jednoho každého) syna, který je vyučen a „*mluví*“ ve „*slovech*“, která k němu od otců znějí. Otec by tím sděloval, že syn učením přijatá slova vizualizuje.

Třetím kritériem neboli znakem živého společenství Božího lidu (nyní již otců a synů dohromady) je tedy vizualizace Hospodinových slov neboli poznamenání životního prostoru (svého okolí) Hospodinovými slovy (5Moj 11,20). Je to druhý obraz toho, co a jak zní ven z komunity otců (ti učí syny zvukem), co a jak vychází ven z jedince (syna, který zvuky převádí do psané podoby). Vedle toho, jak působí komunita otců dovnitř (na „*syny*“), nyní působí jedinec (patrně

syn), a to vně (na svou rodinu i na širší společenství). To vyjadřuje, že se výchova syna (předávání hodnot) zdařila.

Hospodinova slova uložená „*na srdci, na duši, na ruce a mezi očima*“ otců, kteří jim učí své „syny“ mluvit, nyní ovlivňují „*ruku*“ syna, na níž jsou tato „*slova*“ uvázána tak, že „*ruka*“ samovolně Hospodinova slova píše. Nejprve byla Hospodinova „*slova*“ slyšet (od otců), nyní jsou vidět (od syna). Ta, která byla slyšet od otců, jsou určena dovnitř komunity (budoucí generaci – 5Moj 11,19), ta, která jsou díky synovi vidět, jsou určena okolí (5Moj 11,20). Okolí tak může vidět Hospodinova „*slova*“ na domech a sídlištích Božího lidu (na vstupech do nich). Syn tak Hospodinova „*slova*“ zjevuje – jsou vidět tam, kde žije.

Způsob ovlivňování svého okolí se děje přes napsaná Hospodinova (žádná jiná!) „*slova*“, přesněji: přes „*rámy*“ domu a „*bran*“, které jsou syny popsané „*slovy*“ Hospodinovými. Nikoli mluvením (zvukem), nýbrž psaním informuje syn své okolí o převzatých slovech Hospodinových. Oddíl (perikopa) 5Moj 11,18–20 tak sděluje, kde všude je Boží lid Hospodinovým slovem poznamenán (určen): zevnitř („*srdce, duše ... synové*“) i vně („*ruka, oči, rámy a brány*“)⁵⁰. Tak výrazné svědectví o živé ústní tradici (misii) Božího lidu, o profilu otců i proměně synů žádná jiná zde sledovaná perikopa nepodává.

Závěr

Novou generaci je třeba k Bohu (do vztahu s Bohem) nasměrovat. Uskutečňuje se to v rodině formou přímé řeči otce k synovi, která je předem známá. Syn musí být s určitými skutečnostmi konfrontován – musí se o nich dozvědět, přesněji musí je slyšet. Na synově straně je někdy patrný zájem, někdy ne (jeho zájmem není předávání hodnot podmíněno). Zato na straně otce jsou podmínky dvě: co synovi říkat, je předem známo (nelze říkat cokoli), a říkat to může jen otec, který tím poznává svou víru, neboli dosvědčuje sdělené živou zkušeností s působením Boha. Jinými slovy: otcovo svědectví musí být v souladu s jeho praxí (musí žít to, co říká). Obsahem ústní tradice jsou předně vyprávění o Hospodinových činech, konfrontování s potenciálem Hospodinových výroků a další společenské či spirituální hodnoty nutné k synově orientaci a k zachování či fungování celé komunity. Cílem otcova sdílení své víry se synem je uvedení do bázně Hospodinovy, zsvěcení syna do uctívání Hospodina neboli kultivace jeho duchovního života (aby se uctívání nestalo formální) a stržením jej k životu v Hospodinově silovém poli budovat vyznávající komunitu coby životodárné prostředí pro přežití (tedy kultivovat své okolí – být užitečný). Podle Kaz 12,13.14 je cílem, aby se syn stal člověkem, počítal s Božím soudem a bál se Boha.

⁵⁰ „*Brány*“ popsané „*mým slovem*“ vloženým „*na srdce a duši*“ však přinášejí ještě jedno svědectví vzhledem k funkci, jakou „*brány*“ mají: jsou justičním palácem a zajišťují fungování práva a řádu celého společenství. 5Moj 11,20 tedy sděluje, na čem je založeno právo Hospodinových vyznavačů, čím je poznamenán prostor, kde dochází k upevňování řádu.

Passing on the Values (Faith) Between Generations in the Tanach

A new generation needs to be directed toward God (or into a relationship with God). This is done in the family by means of the father's direct speech to his son, which is known in advance. The son needs to be confronted with certain facts – he must learn about or hear them. The son shows interest sometimes, yet sometimes he does not. This means that his interest is not a precondition to the transfer of values. On the other hand, there are two conditions on the father's part: It is known in advance what he is supposed to tell his son (he cannot say whatever he wants), and it can be said only by the father, who thus confesses his faith; in other words, he testifies to what has been said with his practice (he must live what he says). The content of the oral tradition includes in particular a narration of the Lord's deeds, confrontation with the potential of the Lord's statements, and other social or spiritual values needed for the son's orientation and for the preservation or functioning of the whole community. The objective of the father's sharing of his faith with the son is to cause him to fear the Lord, initiate him in worshipping the Lord; in other words, the father cultivates the son's spiritual life (to prevent his worshipping from becoming formal) and, by motivating him to live in the Lord's power field, he builds a confessing community as a life-giving environment for survival (i.e., cultivating one's neighbors or close ones means being useful). According to Ecc 12:13–14, the objective is for the son to become a man and to expect the Lord's judgment.

Keywords

transfer of Values, new generation, son, father, oral tradition, Lord's statements.

Sociální postavení dítěte v 1. století

Vítězslav Chán

Dnes zažíváme dobu, kdy práva dítěte stojí velmi vysoko ve společenském povědomí. Stát práva dítěte chrání a snaží se o jeho zdárný vývoj až do doby dospělosti. Avšak v dějinách tomu tak vždy nebylo. Proto se chceme zaměřit na otázky spojené s postavením dítěte ve Starém zákoně a zároveň poukázat na velmi odlišné vnímání role i postavení dětí v řecko-římském prostředí a židovsko-křesťanské tradici. Budeme se také zabývat otázkou, do jaké míry ovlivnil Ježíš Kristus pohled křesťanů na pochopení role dětí ve společnosti.

1. Starozákonní kontext

Děti jsou důležité

Již na počátku Bible jsou děti nepřímo představeny jako důležitá součást Božího plánu. V prvních kapitolách knihy Genesis každá živá bytost, kterou Bůh stvořil „plodí se a množí“ – včetně Adama a Evy. Původní Boží plán lze naplnit pouze tak, že lidé mají děti a vychovávají je (Gn 1,27.28). Tak vlastně zajišťují kontinuitu lidského pokolení. Také v mnoha rodokmenech se objevuje vytrvalý důraz na plození dětí, což je způsob, jak pokračuje rodová linie (např. Gn 5).

Izraelci neprožívali strach z populační exploze jako jiné národy Blízkého východu, jak je to popsáno v babylonském vyprávění Atra-hasis¹ ze 16. stol. př. Kr. Starozákonní rodiče naopak vnímali děti jako požehnání od Hospodina (např. Gn 24,60; 29,31–30,24; Ž 127,3–5; 128,1–6).

Neschopnost mít děti byla spojena se sociálním a náboženským stigmatem (Gn 16,2; 20,18; 30,2–9). Avšak některé ženy, které byly neplodné, později porodily syny, a ti sehráli v dějinách Izraele významnou roli – Sára a její syn Izák (Gn 21,1–3), Ráchel a její syn Josef (Gn 30,22–24), Chana a její syn Samuel (1S 1,20).

Izraelci si velmi vážili lidského života, protože věřili, že člověk byl stvořen k Božímu obrazu. Proto byl příchod nového života do rodiny chápán v kontextu jejich víry a byl tedy dobrou zprávou.²

¹ WENHAM, Gordon. Family in the Pentateuch. Str. 17–31 in *Family in the Bible: Exploring Customs, Culture, and Context*. Edited by Richard S. Hess and M. Daniel Carroll R. Grand Rapids: Baker Academic, 2003. Str. 25.

² O pozitivním nebo negativním vlivu víry na rodinné vztahy se přesvědčíme ještě i dále.

Život dítěte ve Starém zákoně

V raném Izraeli byl hlavní společenskou jednotkou „dům otce“ (Ž 45,10; Sír 42,10; viz také Gn 38,11; Lv 22,13; Nu 30,16; Dt 22,21; Sd 19,2–3; Rt 1,8). Rodiny, které se živily prací v zemědělství, byly často závislé na pomoci svých dětí.

Dětská úmrtnost byla ve srovnání s dnešní dobou nesmírně vysoká a také doba dětství byla kratší, než je tomu dnes. Průměrný věk dožití byl v biblických dobách 30 let pro ženy a 40 let pro muže. Mladá dívka se zpravidla vdávala těsně po pubertě a začala hned rodit děti. S tím však byla spojena dvě velká nebezpečí: riziko, že sama zemře při porodu nebo že zemře v dětství její dítě. Žena žijící v Izraeli v období 12.–10. století př. Kr. měla zpravidla dvě těhotenství, aby se alespoň jedno z narozených dětí dožilo 5 let věku.³

Dětem, které měly okolnostmi změněný společenský statut, pomáhal izraelský zákon. Chránil děti bez otce, sirotky a cizince (Dt 27,19). Dovoľoval vdovám a sirotkům sbírat klasy na poli pro vlastní obživu (Dt 24,19–21). Obě skupiny (vdovy a sirotci) měly nárok obdržet desátky každý třetí rok (Dt 14,28.29; 26,12), byly také zvány na oslavy spojené se sběrem úrody (Dt 16,9–14). Osiřelé děti zpravidla žily v otcově rodině a mohly být také adoptovány. Většina rodin ve starozákonní době vlastnila alespoň kousek půdy – byla tak nejenom schopná se o sebe starat, ale také v sociální oblasti lidé mohli pomáhat druhým, a tak odražit Boží milost, ve kterou věřili (Ex 22,22–27).

Děti tedy vykonávaly nejrůznější domácí povinnosti, které přispívaly k dobrému rodinnému zázemí a životu. Chlapci se věnovali povinností spojeným s vlastněním půdy – práci na poli, výrobě a opravě nástrojů.

Dívky vykonávaly práci, která vyžadovala větší schopnosti, šikovnost a zručnost – rození dětí, spravování oděvů, mletí obilí a přípravu chleba, sprádání příze a tkaní oděvů (pro použití v rodině i pro obchod).

Role vzdělávání

Podle Dt 11 Bůh také přikázal Izraelcům vzdělávat své děti.⁴ Měly se od rodičů dozvědět, jak Bůh vedl v minulosti svůj lid. Neměly vykonávat pouze každodenní povinnosti (Dt 11,18.19). Proto se příběhy patriarchů předávaly ústně z generace na generaci. Děti se tak postupně dozvídaly o Božích činech i o jednání jejich předků. Prostředkem vyučování bylo vyprávění příběhů, písně a liturgický řád, který se opakoval při svátcích.⁵ Děti se tak snadno mohly dozvědět, kdo jsme a odkud pocházíme. To jim pomohlo budovat identitu a posilovat vědomí etnické i náboženské sounáležitosti.

2. Děti v Novém zákoně

Řecko-římský kontext

Dětství je termín, který se objevil v pozdější době, než o kterém referujeme. Na děti se v římské době pohlíželo spíše jako na „dospělé v procesu vzniku“ – zatím ještě nedokonalé dospělé jedince. Očekávalo se, že děti budou dělat čest své rodině, budou poslouchat své rodiče a budou ctít rodinné hodnoty.⁶

³ MEYERS, Carol. The Family in Early Israel. in *Families in Ancient Israel: Family, Religion, and Culture*. Louisville, Ky.: Westminster John Knox, 1997. Str. 3–28.

⁴ V textu je zmínka o synech. I když u dívek hrálo vzdělání minoritní roli, přesto nebyly zcela ochuzeny o možnost dozvídat se nové věci (třeba o Pesachu).

⁵ DEVER, William G. The Lives of Ordinary People in Ancient Israel: Where Archaeology and the Bible Intersect. Grand Rapids: Eerdmans, 2012. Str. 169–174.

⁶ FRANCIS, James. Children and Childhood in the New Testament. Str. 65–85 in *The Family in Theological Perspective*. Edited by Stephen C. Barton. Edinburgh: T&T Clark, 1996. Str. 65–71.

Thompson poznamenává, že méně než 50 % dětí se ve starověkém Římě dožilo 10 let věku.⁷ V řecko-římské společnosti navíc platilo, že si lidé vážili více chlapců než dívek.

Tarnova studie uvádí, že od roku 230 př. Kr. rodiny v Řecku měly nejčastěji jedno dítě.⁸ Rodiny s více dětmi (čtyři nebo pět) byly velmi řídkým jevem. Všeobecně lidé toužili po dvou synech, pro případ, že by jeden z nich zemřel nebo byl zabit. Pokud jde o dívky, rodiny jen málokdy vchovaly více než jednu dceru. Dcera totiž pro rodiče představovala ekonomickou zátěž kvůli věnu, které se předávalo při svatbě.

Prvorozené dítě, pokud bylo zdravé, nebylo téměř nikdy opuštěno (zanecháno).

V antickém Římě otec rodiny rozhodoval o tom, zda dítě „k něčemu je“ anebo není, zda se lze nadít, že jednou vypřeje a splní očekávání, která do něho vkládá. Odpověď na podobné otázky mohla nejen zpochybnit právo dítěte na lidské zacházení, ale dokonce i samo jeho základní právo na život. Odstranění dítěte, ať už proto, že nebylo zdravé a neslibovalo, že z něj vyroste úspěšný, zdatný jedinec a funkční občan (politik, válečník, rozmnožovatel rodinného majetku, důstojný držitel úctyhodného postavení a pokračovatel v tradici rodu), nebo proto, že už bylo dětí dost a nedostávalo se prostředků na pečování o ně, nebo z jiných důvodů považovaných v dobovém kalkulu za vážné, nebylo ničím neobvyklým.⁹ Zdá se, že již sama bezmocnost dítěte, zcela vydaného na vůli otcovské autoritě, sváděla jeho dospělé okolí k tomu, aby na jeho úkor uspokojovalo své nejrůznější potřeby. Židovský náboženský filozof Filon Alexandrijský, působící na počátku našeho letopočtu, si nad osudem takto postižených dětí posteskl: „Někteří je vlastní rukou zardousí, jiní je odloží na opuštěné místo s předpokladem, že – jak sami tvrdí – se jich někdo ujme. Ve skutečnosti je ale dávají napospas masožravým šelmám. A to tak činí ti, kdo jsou povoláni, aby je chránili – jejich otcové a matky.“¹⁰ Takový přístup k dětem byl v židovském prostředí nemyslitelný.

Pro regulaci porodnosti se v římské společnosti v této době používají dva prostředky.

Potrat

První způsob kontroly porodnosti byl potrat. Docházelo k němu často, navzdory skutečnosti, že při něm často matka přišla o život. Potraty byly za vlády Septima Severa (145–211 po Kr.) postaveny mimo zákon.¹¹

Zanechání dítěte¹²

Druhou a častější možností bylo zanechání nově narozeného dítěte (pohození). Nechtěné dítě bylo zanecháno na hromadě odpadků nebo na nějakém opuštěném místě, kde se nechalo zemřít. Někdy se obchodníci s otroky dítěte ujali a nechali ho vychovat jako budoucího otroka. Novorozené holčičky byly vychovávány k životu prostitutky.¹³

Zajímavý je etický rozměr takového chování. Nešlo o nic nezákonného. Řekové a Římané na takovéto zabíjení dětí nepohlíželi stejně jako Židé a křesťané. Moderní diskuse ohledně potratů vzbuzuje novou otázku, od jaké chvíle by měl lidský život být chráněn zákonem: při početí (tradiční židovsko-křesťanský pohled), až je schopen žít mimo dělohu (pohled posvěcený Nejvyšším soudem USA) nebo při narození (většinový názor v západní společnosti).

⁷ THOMPSON, Marianne Meye. Children in the Gospel of John. Str. 195–214 in *The Child in the Bible*. Edited by Marcia J. Bunge. Grand Rapids: Eerdmans, 2008. Str. 201–205.

⁸ TARN, W. W. *Hellenistic Civilization* (repr. Cleveland, 1961), Str. 100–103.

⁹ I dnes někteří lidé při zdůvodňování potratů uvádějí jako důvod ekonomickou situaci.

¹⁰ HELUS, Z.: Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Praha: Portál, 2009. Str. 18. Cit. in Bratková, 2013.

¹¹ Potraty jsou samostatné velké téma, v tomto příspěvku se jich dotýkáme pouze okrajově.

¹² Zpracováno podle BRÁTKOVÁ, Linda. *Proměny postavení dítěte ve společnosti* (Diplomová práce). Praha, 2013. Str. 22–25.

¹³ Viz Justin, *Apology I*. Str. 27.

Řekové a Římané tento okamžik právní ochrany posunují ještě dále – nově narozené dítě bylo považováno za součást rodiny teprve ve chvíli, kdy ho otec uznal za své dítě. Do rodiny pak bylo přijato při náboženském obřadu. V jejich chápání tedy zanechání dítěte nebylo považováno za vraždu, ale za odmítnutí přijetí do společnosti.

Židovský zákon zakazoval potrat i zanechání dítěte.¹⁴ Tento postoj přejali také křesťané. Jinak se proti opouštění dětí (a vlastně jejich zabíjení) neozval žádný hlas, který by zpochybňoval tento morální postoj.¹⁵ Ve druhém století po Kr. ve městě Théby postavili zabíjení dětí mimo zákon, což je jediný antický důkaz o opozici vůči tomuto jednání kromě Židů a křesťanů.

Hilarion z Alexandrie

Jeden z egyptských papyrů – významný svým datem (1 př. Kr.) – ilustruje pohanský přístup. Hilarion píše z Alexandrie své ženě Alis: „Prosím tě a naléhavě žádám, aby ses starala o naše maličké, a hned jak dostanu zapláceno, ti peníze pošlu. Pokud bys náhodou porodila, pokud to bude chlapec, nech ho žít, jestli to bude holčička, zanech (pohod) ji.“ (P. Oxy 744)

Proti podobným praktikám, včetně prodeje dětí, vystoupil první křesťanský císař Konstantin. Ale až za vlády císaře Theodosia (401–450) byla sestavena kodifikace římského práva. Ten již zasáhl s nekompromisní rezolutností: „Pokud rodiče oznámí, že nemohou z důvodů chudoby o své děti pečovat, pak musí být neprodleně zaopatřeny oděvem a potravou. Že novorozenec musí být živěn, nesnese žádné vytáčky. Vždyť odporuje našim základním zákonům, aby kdokoliv byl kvůli hladu nucen k nestoudnému jednání.“¹⁶

Navzdory tomu ale bylo utracení dítěte ještě v některých oblastech raného středověku do té míry rozšířeným hříchem, že se na něj pamatovalo jasně vymezeným, byť nepřilíš náročným pokáním. K odčinění postačovalo odřící si po čtyřicet dnů požitky vína a masa a po dobu jednoho roku sexuálně abstinovat. Teprve pozvolna bylo zabítí dítěte kvalifikováno jako zločin zcela mimořádné odpudivosti, trestaný upálením. Bylo to výsledkem prosazující se víry v nesmrtelnost duše a lze soudit, že jedním z důvodů raného křtu malých dětí bylo zajistit jim základní ochranu a respekt vyvěrající z jejich povolnosti ke spáse dané právě křtem.¹⁷

Lucius Annaeus Seneca

Abychom si dokázali představit, jak malou cenu měl dětský život, uvedme si slova velkého myslitele, římského filozofa. Lucius Annaeus Seneca (4 př. Kr. – 65 po Kr.) hlásal lásku ke všem lidem ve jménu čisté humanity a usiloval vlastním příkladem o uskutečnění ideálu přísně mravného života. Seneca však také hovoří o právu, dokonce až povinnosti „odstranění bezcenného života“. To se týká dítěte – jeho život nemá nepodmíněnou hodnotu sám o sobě jako takový, ale je zvažován pod zorným úhlem jeho užitečnosti pro rodinu, společenství a stát. V této souvislosti pak Seneca doslova říká: „Nemocným psům rozbíjíme hlavy; agresivní a zdivočelé býky vedeme na porážku; churavějící ovce jdou pod nůž, aby nenakazily stádo; nekvalitní potomstvo zahubíme – topíme děti, které jsou při porodu slabé a nenormální. Neděje se tak ze zlosti, ale z rozumu. Rozum nás vede k oddělení škodlivého od zdravého“.¹⁸

¹⁴ Viz Josephus, *Proti Apionovi* II.202; b Sanhedrin 57b; ohledně opouštění dítěte viz Filo, *Speciální zákony* III.110–119; *Virtues* 131–132; *Sibyllina proroctví* III.765; Tacitus, *Historie* V.5.

¹⁵ S kritikou přišli teprve římský stoický filozof Gaius Musonius Rufus (25–95) a řecký stoický filozof Epiktétos (55–135 po Kr.).

¹⁶ HELUS, str. 19.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ HELUS, str. 18.

Ježíšův vztah k dětem

Ježíš děti uzdravoval a některé z nich dokonce vzkřísil z mrtvých – Jairova dcera (Mt 9,18–26; Mk 5,22–43; L 8,41–56), uzdravení dcery syrofenické ženy (Mt 15,21–28; Mk 7,24–30), uzdravení němého syna posedlého démonem (Mt 17,14–19; Mk 9,14–28; L 9,37–42), uzdravení syna královského služebníka (J 4,46–54) atd.

Ježíš uzdravil děti z nejrůznějších poměrů – chlapce i dívky, Židy i pohany, chudé i bohaté. Tím ukázal, že si váží děti ze všech sociálních vrstev.

Evangelia dále popisují Ježíše jako toho, který dětem dává hodnotu v jeho době neobvyklou – vítal jejich přítomnost, zval je k sobě, a to někdy i navzdory námitkám svých učedníků (Mt 19,13–15; Mk 10,13–16; L 18,15–17).

Ježíš také u dětí rozpoznal vlastnosti, které chtěl, aby měli jeho následovníci. Tak například vyzdvihuje pokoru a skromnost dětí jako vůdcovský model pro své učedníky (Mt 18,1–5; Mk 9,35–37; L 9,46–48).

V Mk 10 Ježíš vyhláší: „Amen, pravím vám, kdo nepřijme Boží království jako dítě, jistě do něho nevstoupí.“ Takový výrok je překvapivým opakem toho, co lidé v tehdejší době očekávali. Ježíš dětmi nepohrdá pro jejich nízké sociální postavení a závislost na rodičích, ale místo toho je vyzdvihuje jako příklad právě pro tyto jejich vlastnosti.¹⁹

3. Závěr

Sociální postavení dítěte v 1. století po Kr. se ve společnosti lišilo s ohledem na původ rodičů. V římské společnosti mělo dítě nízké sociální postavení, rodiče při jeho narození mohli praktikovat zanechání dítěte bez jakýchkoli trestních následků. V židovském prostředí bylo dítě vnímáno jako dar od Hospodina a to mu zajišťovalo ve společnosti zcela jiné postavení. Mělo své povinnosti, ale také svá nezadatelná práva.

Ježíš toto pojetí ještě posouvá dále svým důrazem na některé dětské vlastnosti jako příklad vzorového chování pro dospělé. Tak jsou děti nejenom postaveny na roveň s dospělými, ale mají dokonce v některých ohledech být pro dospělé vzorem k následování.

Takovýto přístup může být pro nás inspirací i v dnešní době. Obecně lze říci, že víra (náboženství) ve společnosti vždy formovala vztah dospělých k dětem a také určovala postavení dítěte ve společnosti. V tomto ohledu může být biblický postoj (který byl často v protikladu k názoru většinové společnosti) nejen inspirací, ale také příkladem, kterým bychom se i v dnešní době mohli, ba přímo měli řídit.

¹⁹ CARROLL, John T. „What Then Will This Child Become?: Perspectives on Children in the Gospel of Luke.“ in *The Child in the Bible*. Edited by Marcia J. Bunge. Grand Rapids: Eerdmans, 2008. Str. 178.

Výchova dětí v Pavlově teologii

Oldřich Svoboda

Téma výchovy dětí a jejich duchovního růstu nepatří mezi častá témata Nového zákona. Ten se daleko častěji zaměřuje na témata obecnější, jako je spasení či ospravedlnění z víry. Přesto lze při četbě novozákonních knih postřehnout jasný přesah těchto teologických témat do praktického života. Pokud se podíváme do listů, v nichž figuruje jméno apoštola Pavla, objevíme tam dva základní, velmi podobné texty, které se dotýkají vztahů rodičů a dětí:

„Děti, poslouvejte ve všem své rodiče, protože se to líbí Pánu. Otcové, neponižujte své děti, aby nemalomyslněly.“ (Ko 3,20.21)

„Děti, poslouvejte své rodiče, protože to je spravedlivé před Bohem. ‚Cti otce svého i matku svou‘ je přece jediné přikázání, které má zaslíbení: ‚aby se ti dobře vedlo a abys byl dlouho živ na zemi.‘ Otcové, nedrážděte své děti ke vzdoru, ale vychovávejte je v kázni a napomenutích našeho Pána.“ (Ef 6,1–4)

Pro správné pochopení těchto dvou praktických podnětů k výchově v křesťanské rodině je třeba v úvodu připomenout dvě důležitá fakta, která je třeba při jejich studiu vzít v úvahu:

(1) *Oba tyto texty spolu úzce souvisejí.* A to nejen díky stejnému tématu, ale i tím, že se vyskytují právě v listech adresovaným do Kolos a Efezu. O blízkém vztahu těchto dvou dopisů nemůže být pochyb. Výrazně se shodují nejen v oblasti slovní zásoby¹, ale velmi podobná je i jejich základní struktura². Jelikož mezi nimi ale zároveň existují i určité tematické rozdíly, vede se už dlouhá léta diskuse o tom, jaký je vlastně jejich vzájemný vztah. V této krátké studii budeme vycházet ze základního konzervativního předpokladu, že oba texty spojuje osoba jednoho autora, a budeme je studovat společně.

¹ Z ryze statistického hlediska panuje mezi těmito dvěma zmíněnými listy v oblasti slovní zásoby výrazná podobnost. Z celkového počtu 1570 slov v Listu Koloským se objevuje 34 % také v Listu Efezským, a opačně zase platí, že 26,5 % z celkových 2411 slov dopisu Efezským je použito v Listu Koloským.

² Zajímavé srovnání struktur obou dopisů nabízí např. LINCOLN, Andrew T. *Ephesians*. Dallas, TX: Word Books, 1990, s. xlix.

(2) *Jejich význam je dán širším kontextem obou dopisů.* Jedním z typických znaků biblických epištol je jejich rozdělení na dvě základní části – první oddíl má charakter naučný a věnuje se některé důležité teologické otázce, zatímco druhá část (parenetická) nabádá k praktické reakci na to, co bylo vysvětleno v první části.

Vztahy v rodině (bezprostřední kontext)

Obě zmiňované biblické pasáže jsou součástí větších celků, které se věnují vztahům v širší domácnosti, která v antických dobách zahrnovala kromě samotné rodiny také otroky. Tyto vzájemné vztahy jsou popsány v oddílech Ko 3,18–4,1 a Ef 5,22–6,9. Konkrétně se věnují třem typům vzájemných vztahů:

- Manželky a manželé (Ko 3,18.19; Ef 5,22–33)
- Děti a rodiče (Ko 3,20.21; Ef 6,1–4)
- Otroci a páni (Ko 3,22–4,1; Ef 6,5–9)

Tyto texty bývají už dob Martina Luthera označovány jako „*Haustafeln*“ (angličtina používá označení „*Household Codes*“), tedy jakási „*pravidla chodu domácnosti*“³. Ta jsou v určité podobě známá i z mimobiblické literatury a v některých ohledech se podobají tomu, co nacházíme v Novém zákoně. Nicméně biblická verze je naprosto jedinečná v tom, že motivací pro tyto vztahy má být primárně to, co pro nás lidi udělal Kristus⁴. To je zřejmé i z toho, že uvedená pasáž v Listu Koloským použije sedmkrát slovo „Pán“ (*kyrios*), přičemž k tomu doplní, že tímto Pánem je Kristus (Ko 3,24). Podobně i verze v Listu Efezským dá nejprve za vzor pro manželské vztahy postoj Krista k jeho církvi (Ef 5,22–33) a poté dále používá termíny Bůh, Pán a Kristus.

Ve světle této skutečnosti by tedy byla chyba, pokud bychom tyto novozákonní texty o výchově dětí četli pouze jako obecné pedagogické principy, izolované od zbytku obou epištol, které se velmi výrazně zaměřují právě na Krista. Jejich opravdový význam je totiž zřejmý právě na základě pochopení toho, že vztahy v křesťanské rodině mají odrážet víru jejích členů. Tak mohou být silným svědectvím i pro nevěřící okolí (Ko 4,5).

Jednota v Kristu (širší kontext)

Přestože listy do Kolos a Efezu nejsou zcela totožné, shodují se v tom, že zaměřují čtenářovu pozornost na osobu Ježíše Krista. Ten je shodně představen a vylíčen jako ten, který ve světě rozděleném hříchem znovu spojuje a působí jednotu a soulad. A to jak na úrovni celého vesmíru (což je důraz především Listu Koloským), tak i v církvi (silné téma Listu Efezským), a dokonce i v jednotlivých rodinách.

(1) *Tematika Listu Koloským.* Centrální část první kapitoly tohoto dopisu tvoří slavný „hymnus“ o Kristu (Ko 1,15–20), který je v něm představen jako ten, v němž vše nachází svůj původ, cíl a jednotu – všechno stvoření, na nebi i na zemi. Pozemským odrazem této vesmírné jednoty je potom církev, jejíž hlavou je Ježíš (v. 18). Toto téma společenství církve podřízeného jedné „hlavě“ je dále připomínáno pomocí metafory „těla“ (Ko 1,18.24; 2,19; 3,15). Vědomí toho, že Ježíš je „hlavou“ všeho stvoření, se tedy má promítnout i do společenství církve, kterou spojuje Kristus a jeho láska. To, co dokáže udržet pohromadě tak různorodé společenství (tvořené podle Ko 3,11 Řeky, Židy, ob-

³ Profesor POKORNÝ pro ně ve svém komentáři k Listu Efezským používá české označení „*Domácí řád*“ (POKORNÝ, Petr. *List Efezským*. Praha: Centrum biblických studií, 2005, s. 78).

⁴ Téma motivace křesťanské etiky v pavlovských listech zajímavě představil už před lety např. ROMANIUK, Kazimierz. „Les motifs parénétiqes dans les écrits pauliniens“⁴. *Novum Testamentum*. Vol. 10, Fasc. 2/3 (Apr. – Jul., 1968), s. 191–207.

řezanými, neobřezanými, barbary, divočky, otroky i svobodnými), je Ježíš, „mír Kristův“ (Ko 3,15) a láska, „která všechno spojuje k dokonalosti“ (Ko 3,14). Následně poté autor dopisu zmíní v parenetické části ještě třetí oblast (po vesmíru a církvi), kam chce Kristus vnést tuto jednotu a lásku: do lidské rodiny (Ko 3,18–4,1).

(2) *Tematika Listu Efeským*. Stejně téma se objevuje i v tomto dopise a je zde o něco více rozvinuté, s větším důrazem právě na společenství církve⁵. Děkuvzdání v první kapitole připomíná Krista jako toho, v němž má být přivedeno „všechno na nebi i na zemi k jednotě“ (Ef 1,10). A opět je po chvíli dodáno, že Ježíš není jen ten, kdo má sjednotit celý vesmír, ale je také „svrchovanou hlavou církve, která je jeho tělem“ (Ef 1,22.23). Tato církev, kterou v její rozmanitosti sjednotil „na kříži“ (Ef 2,16), je zároveň přirovnána „k Boží rodině“ (Ef 2,19). Parenetická část (od 4. kapitoly) se poté zaměřuje opět na vztahy v církvi, která má být spojena díky své „hlavě“, tedy Kristu, „svazkem pokoje“ (Ef 4,3) a láskou (v. 16). Tyto vztahy mají opět zrcadlit větší realitu, kterou představil Ježíš: „*Jako milované děti následujte Božího příkladu a žijte v lásce, tak jako Kristus miloval nás...*“ (Ef 5,1.2) Načež v následujícím kroku je tento obraz jednoty postavené na Kristu a lásce aplikován, stejně jako v Listu Koloským, na společenství rodiny (Ef 5,22–6,9).

Jednota vesmíru, církve a rodiny

Z výše uvedeného stručného přehledu tematiky obou listů je tedy zřejmé, že Pavlova slova adresovaná dětem a rodičům jsou logickým vyústěním jeho pojednání o tom, co pro nás vykonal Ježíš. Nelze je tedy číst odděleně bez tohoto propojení. Poslušnost dětí (Ko 3,20 a Ef 6,1–3), stejně jako moudrá výchova rodičů (Ko 3,21 a Ef 6,4), má být motivována právě jejich poznáním Boží lásky, „která všechno spojuje k dokonalosti“ (Ko 3,14).

Tento základní duchovní předpoklad pro dobrou výchovu a kvalitní vztahy v rodině je zřejmý i z pasáže Ef 5,18–21, která propojuje předchozí myšlenky právě s kontextem rodiny. Pisatel zde vyzývá své čtenáře, aby byli „*naplněni Duchem svatým*“ (v. 18). Jak se toto „naplnění“ v praxi projeví, to následně vyjádří čtyři slovesa v participiálním tvaru (v českých překladech to není vždy zřetelné): (a) „*mluvíce*“, (b) „*zpívající*“, (c) „*děkující*“ a (d) „*podřizující se*“. A právě téma vzájemné ochoty podřizovat se vzájemně ve vztahu k druhým je poté ilustrováno na obrazu rodiny⁶.

Lze tedy říci, že pokud chápeme Krista jako „hlavu“, která svou láskou spojuje a sjednocuje nebe i zemi, potom se toto naše vnímání přenáší i na úroveň církve a rodiny, které mají být odrazem této Ježíšovy vlády.

Základní principy křesťanské výchovy

Ve světle tohoto velkého kontextu obou novozákonních epištol je tedy možné pojmenovat několik důležitých principů pro výchovu v křesťanské rodině:

(1) *Motivace rodičů*⁷. Jak již bylo zmíněno, základním předpokladem pro to, aby rodiče správně plnili svou roli, je jejich osobní duchovní život. Již jsme zmínili Pavlovu výzvu, aby křesťané byli

⁵ Zdá se, že v tomto smyslu by bylo možné dát za pravdu názoru, že „v určitých pasážích zní List Efeským jako první komentář k dopisu Koloským, i když je zřejmé, že nabízí více než jen vysvětlení myšlenek dopisu Koloským – rozvíjí je také do vlastních konceptů.“ (LOHSE, Eduard. *Die Briefe and die Kolosser und an Philemon*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977, s. 4.)

⁶ John STOTT v této souvislosti připomíná, že právě ochota respektovat řád a podřídit se je projevem pochopení toho, jaký je Kristus: „*Z úcty ke Kristu se máme podřizovat jedni druhým – k tomu Kristu, který má autoritu jako Pán, a zároveň se pokoril (jako sluha).*“ (STOTT, John R. W. *Efežanom*. Praha: Návrat, 1992, s. 194.)

⁷ Řecký text sice mluví v obou studovaných textech jen o otcích (*hoi pateres*), nicméně např. F. F. BRUCE se domnívá, že by zde tento výraz mohl označovat zástupně oba rodiče. Příkladem takového obecného použití je text Žd 11,23, kde se mluví o Mojžíšovi, který byl ukryván svými rodiči – řecky „*hypo tón paterón autú*“. Navíc by mohlo jít o paralelní vyjádření k výzvě pro děti, které nemají poslouchat jen otce, ale své „rodiče“ (*goneusin*). (BRUCE, F. F. *Commentary on the Epistle to the Colossians*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1977, s. 291.)

„naplnění Duchem“ (Ef 5,18), což se poté zákonitě promítne do vztahů v rodině. Proto i jejich výchova má být „v Pánově kázni“ (Ef 6,4). Pokud rodiče znají Krista jako „hlavu“ velké rodiny, kam patří i oni, potom jej mohou napodobovat ve svém vztahu k dětem.

(2) *Motivace dětí.* V podobném duchu jsou děti k poslušnosti motivovány také odkazem na „Pána“ (Ko 3,20 a Ef 6,1), v jehož očích je toto správné a milé. Zdá se tedy, že i v jejich případě je prvořadé pochopení toho, jaký je jejich Pán, což by je přirozeně mělo vést k respektování autority rodičů.

Základní hodnoty pro fungování rodiny a správnou výchovu další generace tedy mají být odrazem toho, jak podle evangelia funguje „vesmírná rodina“ Božích dětí, případně pozemská Boží rodina, tedy církev. Inspirací je to, čím Kristus spojuje tato společenství, na jakých základech stojí jeho „rodina“:

- *Láska.* Podstatné jméno „láska“ (*agapé*) se ve zmíněných dvou dopisech vykytuje celkem patnáctkrát⁸, sloveso „milovat“ (*agapaó*) dvanáctkrát⁹. Je to v prvé řadě Bůh, který si nás z velké lásky zamiloval (Ef 2,4), a Kristus tuto lásku viditelně zjevil (Ef 5,2). Proto jsou jeho následovníci vyzváni, aby i oni ve svých životech (ať už v církvi, nebo v rodině) žili „v lásce, tak jako Kristus miloval nás“ (Ef 5,2). List Koloským proto v parenetické části dotýkající se rodinných vztahů jednoznačně vybízí: „Především však mějte lásku, která všechno spojuje k dokonalosti“ (Ko 3,14). Klíčovým prvkem pro výchovu dětí je tedy v Pavlově teologii jednoznačně atmosféra lásky v rodině, která je odrazem Kristovy lásky k celé rodině Božího stvoření.
- *Vzájemná úcta.* Důraz na vzájemnou úctu mezi členy rodiny připomíná vybidka, aby se její členové podřizovali „jedni druhým“ (Ef 5,21). To však neznamená slabost ani ochotu nechat se manipulovat, ale schopnost vážit si druhého (i vlastních dětí) jakožto Božích dětí. Výzvy pro rodiče tuto úctu definují odmítnutím opačného postoje, kdy rodič své dítě svým jednáním ponižuje či provokuje, a tím je vede buď k hněvu (Ef 6,4), nebo k malomyslnosti (Ko 3,21). I děti jsou totiž stvořeny k „obrazu svého Stvořitele“ (Ko 3,10) a jsou součástí Boží rodiny, kam patří bez rozdílu Židé, Řekové, svobodní i otroci, ale i dospělí a děti.
- *Respekt a poslušnost.* Opravdová láska a úcta ovšem v žádném případě nevylučuje také jasné nastavení hranic a pravidel¹⁰. Ta jsou klíčová pro fungování vesmíru, církve, a tudíž i rodiny. Když obě výzvy adresované dětem hovoří o „poslušnosti“ vůči rodičům, je zde použito řecké sloveso „*hypakuó*“, které na jiných místech popisuje také poslušnost Boha (Ř 6,17), Ježíše (2K 10,5; Žd 5,9) či zvěsti evangelia (Ř 10,16; 2Te 1,8). Tak jako je „poslušnost“ věřícího vůči Bohu přirozenou odpovědí a reakcí na jeho lásku, tak má být i v rodině poslušnost a respektování rodičů především reakcí na jejich lásku. A naopak to, že rodič vede dítě ke kázni (řecky: „*paideia*“), a je-li to třeba, tak je napomíná (*nuthesia*), má být odleskem toho, že i Bůh takto vychovává (*paideuei*) nás, své děti (Žd 12,7), a v případě potřeby nás také napomíná (1K 10,11)¹¹.

⁸ Ef 1,4.15; 2,4; 3,17.19; 4,2.15.16; 5,2; 6,23; Ko 1,4.8.13; 2,2; 3,14

⁹ Ef 1,6; 2,4; 5,2.25(2x).28(3x).33; 6,24; Ko 3,12.19

¹⁰ E. K. Simpson komentuje text Ef 6,4 příhodně slovy, že otcovská „autorita musí zahrnovat pozitivní i negativní prvek, spojovat v sobě pevnost i vlídnost“. (SIMPSON, E. K. *Commentary on the Epistle to the Ephesians*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1977, s. 136.)

¹¹ Proto se mají i věřící v rámci církve, kde jim na sobě navzájem záleží, s láskou napomínat (Ko 3,16).

Závěr

Při pohledu na texty o vztahu rodičů a dětí, které nám představují novozákonní listy do Kolos a do Efezu, je tedy zřejmé, že je jejich poselství daleko hlubší, než by se mohlo zdát při srovnání s obdobnými výchovnými principy, které známe i z mimobiblické antické literatury. Zásadním rozdílem je v nich totiž důraz na motivaci, která stojí v pozadí těchto vztahů. Tou motivací je pochopení toho, co pro nás udělal a stále dělá Kristus, a docenění jeho lásky k nám.

Základní principy, na kterých stojí Boží vláda v celém vesmíru, se mají podle novozákonní zvěsti promítnout v menším měřítku i do společenství věřících (církve) a do společenství příbuzných (rodina). Proto lze plně souhlasit s Franzem Mussnerem, který dobře vystihl podstatu Pavlova pohledu na rodinný život Kristových následovníků: „*Rodina je pro něj společenství muže, ženy a dětí, jejichž život před Bohem stojí na lásce, úctě a poslušnosti. To je to nejlepší židovské dědictví, které se díky Pavlovi dostalo do církve.*“¹²

---

¹²MUSSNER, FRANZ. *Der Brief an die Kolosser*. Düsseldorf: Patmos Verlag, 1965, s. 91.

Knihy týkající se tématu „Jak vést děti k Bohu“

- Nikdy nekončící dobrodružství, Jiří Zajíc a kol., TDC, 2006
- Když se děti ptají na Boha, Anselm Grun, Jan-Uwe Rogge, Portál, 2013
- Spirituální výchova v rodině, Pavel Říčan a Pavlína Janošová, Portál, 2016
- Pastýřem dětského srdce, Tedd Tripp, Návrat domů, 2005
- Děti a církev (Jak neztratit mladou generaci), Ian Smale, Samuel, 2005
- Citlivé vyučování (Potřeby dětí v různých obdobích vývoje), Karyn Henleyová, Samuel, 2000
- Co děti nejvíc potřebují, Zdeněk Matějček, Portál, 2008
- Rodiče a děti, Zdeněk Matějček, Avicentrum, 1989
- Hranice a děti, Henry Cloud, John Sims Townsend, Návrat domů, 2016
- Malý tyran, Jiřina Prekopová, Portál, 2009
- S dětmi moudře a chytře, Pavel Říčan, Portál, 2013
- Být sám sebou, James Dobson, Návrat domů, 1994
- Láska a kázeň ve výchově dětí, James Dobson, Návrat domů, 1997
- Výchova dětí, James Dobson, Nová naděje, 1995
- Děti a pět jazyků lásky, Gary Chapman, Návrat domů, 2010

Praktické návody

- Nad Bibli bez nudy, Ian Smale, Samuel, 2014
- Jak rozvíjet dětskou spiritualitu, Peggy Joy Jenkinsonová, DharmaGaia, 2009
- Každé dítě potřebuje slyšet evangelium, Manuela Jungová, Tim 2,2, 2010
- Jak studovat svou Bibli (detektivní pátrání pro děti), Kay Arthurová a Janna Arndtová, KMS, 2007
- Hry trochu jinak (Tematické hry k objevování Bible), Lesley Pinchbecková, Samuel, 2007
- Děti se ptají na Boha, Elmar Gruber, Portál, 1993
- Jak přivádět děti ke Kristu, George B. Eager, Samuel, 2003
- Jak vyprávět příběhy, Ruth Allistonová, Samuel, 2005
- 52 způsobů jak naučit děti modlitbě, Roberta Hromasová, Samuel, 2005
- Ukaž mi cestu, Donna J. Habenichtová, Maranatha, 2011
- Bůh má všechny děti rád, Manuela Jungová, Tim 2,2

Pro práci s dětmi

- Každodenní život v Ježíšově době, Miriam Feinberg Vamosh, Karmelitánské nakladatelství, 2009
- Hry trochu jinak, Lesley Pinchbecková, Samuel

- Jak k nám přišla Bible, Meryl Doney, Státní pedagogické nakladatelství, Česká biblická společnost, 1993
- Kreativní přístupy k Bibli, Anneliese Hechtová, Kartuziánské nakladatelství, 2008
- Hrdinové víry II., D. a N. Jacksonovi, Samuel, 2002
- Životní problémy očima křesťanů, Chris Wright, Luxpress
- Po celý rok s Bohem, Crystal Bowman, 2004
- Nad Bibli bez nudy, Ian Smale, Samuel, 2014
- Můžeš změnit svět, Jill Johnstone, OM
- Školní průvodce Bibli, Tim Dowley, Česká biblická společnost, 1994
- Školní biblický atlas, Tim Dowley, Česká biblická společnost, 1994
- Lidé Bible (život a zvyky), Claire Mussati, Česká biblická společnost, Kalich, 2008

Knihy nakladatelství Advent-Orion

- Jak přežít dospívání svého dítěte, Nancy van Peltová, Advent-Orion
  - Jak být skvělým rodičem, Nancy van Peltová, Advent-Orion
  - Láska je přivede domů, Barry Gane, Advent-Orion
-

Biblické texty a citáty Ellen Whiteové o výchově dětí

Biblické verše o výchově dětí

Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském. A kdo přijme jedině takové dítě ve jménu mém, přijímá mne. (Mt 18,4.5)

Zasvěť už chlapce do jeho cesty, neodchýlí se od ní, ani když zestárne. (Př 22,6)

Počátek poznání je bázeň před Hospodinem, moudrostí a kázní pohrdají pošetilci. Můj synu, poslouchej otcovo kárání a matčíným poučováním neopovrhuj. (Př 1,7.8)

A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat. (Dt 6,6.7)

Veškeré Písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti, aby Boží člověk byl náležitě připraven ke každému dobrému činu. (2Tm 3,16.17)

(O matce) Její ústa promlouvají moudře, na jazyku mívá vlídné naučení. Pozorně sleduje chod svého domu a chleba lenosti nejí. Její synové povstávají a blahorečí jí, též její manžel ji chválí. (Př 31,26–28)

Děti, poslouchejte své rodiče, protože to je spravedlivé před Bohem. „Cti otce svého i matku svou“ je přece jedině přikázání, které má zaslíbení: „aby se ti dobře vedlo a abys byl dlouho živ na zemi.“ (Ef 6,1–3)

Syn otcovským káráním zmoudří, kdežto posměvač pohrůžky neposlouchá. (Př 13,1)

Hůl a domluva dávají moudrost, ale bezuzdný mladík dělá ostudu své matce. (Př 29,15)

Vězí-li v srdci chlapce pošetilost, trestající hůl ji od něho vzdálí. (Př 22,15)

Kdo šetří hůl, nenávidí svého syna, kdežto kdo jej miluje, trestá ho včas. (Př 13,24)

Nepřipravuj chlapce o trest! Nezemře, když mu nabiješ holí. Nabiješ mu holí a jeho život vysvobodíš od podsvětí. Můj synu, bude-li tvé srdce moudré, zaraduje se i moje vlastní srdce. Zajásá mé ledví, když tvé rty budou mluvit, co je správné. Ať tvé srdce nezávidí hříšníkům, ale ať horlí pro bázeň před Hospodinem po všechny dny. Však to budoucnost ukáže! Tvá naděje nebude zmařena. Ty, můj synu, poslouvej a zmoudříš, veď své srdce touto cestou: Nebývej mezi pijany vína, mezi žrouthy masa, vždyť pijan a žrout přijdou na mizinu, dřívota je oblékne v cáry. Poslouvej otce, on tě zplodil, a matkou nepohrdej, když zestárla. Pravdu získej a nekupči moudrostí, kázní a rozumností. Otec spravedlivého velice jása, zplodil moudrého a raduje se z něho. Ať se raduje tvůj otec i tvá matka, tvoje rodička ať jása. Můj synu, dej mi své srdce, ať si tvé oči oblíbí mé cesty. (Př 23,13–26)

Otcové, neponižujte své děti, aby nemalomyslněly. (Ko 3,21)

Otcové, nedrážděte své děti ke vzdoru, ale vychovávejte je v kázní a napomenutích našeho Pána. (Ef 6,4)

(O příkladu rodičů) Ty tedy poučuješ druhého, a sám sebe neučíš? Hlásáš, že se nemá krást, a sám kradeš? Říkáš, že se nesmí cizoložit, a sám cizoložíš? Ošklivíš si modly, a věci z jejich chrámů bereš? Zakládáš si na zákoně, a sám přestupováním zákona zneuctíváš Boha? „Jméno Boží je vaší vinou v posměchu mezi národy“, jak stojí psáno. (Ř 2,21–24)

Všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem svůj čas: Je čas rození i čas umírání, čas sázet i čas trhat; je čas zabíjet i čas léčit, čas bořit i čas budovat; je čas plakat i čas smát se, čas truchlit i čas poskakovat; je čas kameny rozhazovat i čas kameny sbírat, čas objímat i čas objímání zanechat; je čas hledat i čas ztrácet, čas opatrovat i čas odhazovat; je čas roztrhávat i čas sešívat, čas mlčet i čas mluvit; je čas milovat i čas nenávidět, čas boje i čas pokoje... On všechno učinil krásně a v pravý čas, lidem dal do srdce i touhu po věčnosti, jenže člověk nevystihne začátek ani konec díla, jež Bůh koná. (Kaz 3,1–11)

Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh. (Dt 5,16)

Uvedené biblické texty nemají v žádném případě podporovat nebo jakýmkoli způsobem obhajovat násilí páchané na dětech či týrání dětí.

Výběr textů je vždy ovlivněn osobní preferencí autora, a proto si neděláme nárok na úplnost výběru a věříme, že v Písmu svatém je řada dalších textů, které oslovují a inspirují jednotlivé rodiče.

Citáty Ellen Gould Whiteové o výchově dětí

Otcové a matky by měli učit malé i velmi malé děti a mládež o Kristově lásce. Ať i malí šišlavě vyslovují slovo Ježíš. (RH 9. 10. 1900)

Již od malička by se měly děti seznamovat s Božími věcmi. Jednoduchými slovy by jim matka měla vyprávět o jeho životě na zemi. A ještě mnohem víc – do každodenního života by měla vnášet učení o Spasiteli a svému dítěti ukazovat vlastním příkladem, že tento život je jen přípravou na příští život, že je obdobím poskytnutým lidem, v němž mají zformovat své charaktery a získat tak vstup do Božího města. (MS 2, 1903)

Ježíš řekl: „Vedte tyto děti ke mně.“ Rodiče by se měli snažit pochopit skutečnost, že oni mají vychovávat své děti pro Boží království. Když jsou jim svěřeny děti, je to totéž, jako kdyby jim je Kristus vložil do náruče a řekl: „Vedte tyto děti ke mně, aby mohly zářit v nebeských příbytcích.“ Jako jedno z prvních slov by je mělo upoutat jméno Ježíše a v pozdějších letech by měly být přiváděny k pravidelné modlitbě. Jejich mysl by měla znát příběhy ze života Páně a jejich představitost by měla být povzbuzena obrázky slávy světa, která přijde. (RH 19. 2. 1895)

Naučte to děti. Učili jste děti od malička, aby dodržovaly přikázání Boží? Máte je učit utvářet charaktery podle obrazu Božího, aby se jimi sám Kristus mohl projevit. On se jim chce dát poznat. Víme to z příběhu o Josefovi, Samuelovi, Danielovi a jeho družích. Nemůžeme na jejich životech poznat, co Bůh očekává od dětí a mládeže? (MS 62, 1901)

Podpořte správné utváření myšlení. Pokud existuje někdo, kdo by měl být stále vděčný, pak je to křesťan. Pokud by měl být někdo radostný a šťastný už v tomto životě, pak je to věrný následovník Ježíše Krista. (RH 28. 4. 1859)

Základ je položen v prvních třech letech. Matky, nezapomínejte, že nevhodnějším obdobím pro výchovu vašich dětí jsou první tři roky jejich života. Nedovoľte jim, aby prosazovaly svá přání a chuť. Matka se musí o dítě starat. První tři roky jsou dobou, v nichž se snadno vychovávají, jako když se ohýbá větev. Matky by si měly uvědomit důležitost tohoto období. V něm jsou kladeny základy výchovy. (MS 64, 1899)

Vyhýbejte se povrchnosti. Žijeme v době, kdy téměř vše je povrchní. Povahy jsou málo stabilní a silné, protože výchova a vedení dětí již od kolébky je povrchní. Jejich charakter je budován na písku. Nikdy nebyly vedeny k odříkání a sebeovládání. Byly rozmazlovány a hýčkány, až se staly neschopnými pro praktický život. Rodiče mysleli jen na příjemné požitky a dětem lichotili a rozmazlovali je. (Health Reformer December, 1872)

Rodiče jsou odpovědní za to, čím by jejich děti mohly být. Otec a matka jsou jako učitelé v rodině. Pokud dovolí svým dětem brát otěže vlády do jejich rukou a ty se stanou nezvládnutelnými, pak jsou zodpovědní za to, co by jejich děti jinak mohly být. (RH 15. 9. 1904)

Rodiče by měli při usměrňování postupovat jednotně. Matka by měla vždy spolupracovat s otcem a položit základ dobrého křesťanského života u svých dětí. Slepě milující otec by neměl zavírat oči nad jejich chybami, protože není příjemné zjednávat nápravu. (1T 547)

Při výchově představujte Boží charakter. Budte důslední a rozhodní při dávání biblických naučení a nenechte se unést hněvem. Myslete na to, že když se stáváte nevlídní a chováte se nevhodně před vašimi malými, učíte je být také takovými. Bůh od vás žádá, abyste své děti vychovávali a do jejich usměrňování vnesli taktiku vedení moudrého učitele, který je pod Božím vlivem. Pokud ve vaší rodině působí proměňující Boží moc, budete vy sami stálými žáky. Budete představovat Kristův charakter a vaše úsilí se v tomto směru bude líbit Bohu. Nikdy nepřehlížejte práci, která má být vykonána pro nejmladší členy rodiny Páně. Rodiče, vy jste světlem vašich rodin. Ať vaše světlo svítí v milých slovech, v uklidňujícím zabarvení hlasu. Odstraňte z něho každý ostn a prostě v modlitbě Boha za sebeovládání. Andělé zůstanou ve vaší rodině, aby mohli sledovat vaše světlo. Pak výchova, kterou dáváte svým dětem, bude vycházet jako silný a jasný proud z vašeho správně vedeného domova do světa. (MS 142, 1898)

Andělé bdí nad dětmi, které jsou zasvěceny Bohu. Před odchodem do zaměstnání by se měla svolat celá rodina a otec či v jeho nepřítomnosti matka by měli upřímně prosit Boha, aby je ochraňoval po celý den. Přicházejte v pokoře, se srdcem naplněným láskou a vědomím možného pokušení a nebezpečí, které je před vámi a vašimi dětmi. Vírou je připoutejte k oltáři a vyprosujte pro ně ochranu Páně. Sloužící andělé budou ochraňovat děti, které jsou takto odevzdány Bohu. (1T 397.398)

Mělo by být starostí hlavy rodiny, aby se modlitební chvíle stala zajímavou. Při troše přemýšlení a vhodné přípravě na tuto chvíli, kdy přicházíme do styku s Bohem, je možné tuto rodinnou bohoslužbu zpříjemnit, aby mohla přinést i bohaté výsledky, jako by se zjevila sama věčnost. Ať otec vybírá takovou část Písma, která by byla zajímavá a snadno pochopitelná. Několik veršů postačí k tomu, abychom s nimi doplnili úkol, který se má probírat a během dne pak uvádět v život. Je možné klást otázky a udělat několik vhodných a zajímavých poznámek; nebo je možné příběh doplnit krátkým a věcným názorným příkladem. Na závěr je možné zazpívat několik odstavců duchovní písně a uvést krátkou a výstižnou modlitbu. Ten, kdo se modlí, nemá mít modlitbu o všem, ale má vyjádřit jednoduchými slovy své potřeby a vzdát Bohu chválu poděkováním. (ST 7. 8. 1884)

Jaký to má význam pro tebe? Je řečeno, že nebe je otevřené tvým modlitbám. Že i ty jsi přijat do jeho lásky. Brány jsou otevřeny pro každou matku, která své bříme složí k Spasitelovým nohám. Říká se, že Kristus obepíná lidské pokolení svými lidskýma rukama a svojí božskou rukou uchopil trůn Nekonečného Boha, aby s ním spojil člověka a také nebe se zemí. (ST 22. 7. 1889)

Sobota by měla být pro naše rodiny natolik přitažlivá, že se na ni budeme již celý týden dopředu těšit. Rodiče nemohou lépe vyvýšit a uctít sobotu, než když najdou vlastní způsob, jak vnést do svých rodin zájem o duchovní věci, aby tak získali správný náhled na Boží charakter a na jeho požadavky k nám, aby mohli zdokonalit své křesťanské povahy a dosáhnout věčného života. Rodiče, učíte sobotní den dnem radosti, aby se vaše děti na něj těšily a ve svých srdcích ho radostně vítaly. (2T 584.585)

Na všech rodičích spočívá odpovědnost za to, aby zajistili rozvoj po stránce duševní i tělesné. Rodiče by měli zajistit oboustrannou charakterovou vyváženost. To je sice mimořádně náročné, ale důležité dílo, které vyžaduje opravdovou vroucnost a modlitbu, ale i trpělivost a vytrvalost. Musí být položen správný základ, hlavní rámec, který by byl spolehlivý a měl svoji váhu. Pak každodenní úsilí bude tříbením a zdokonalováním se na cestě k vítězství. (CT 107.108)

O rodičích, sboru, církvi a Bohu...

V rámci přípravy tohoto sborníku jsme oslovili různé děti i mladé lidi a požádali jsme je o odpovědi na následující otázky.

Co ti řekli tatínek s maminkou o Pánu Bohu?

- Že nás má rád. (Šimon, 6 let)
- Že je Pán Bůh laskavý, štědrý, že uzdravuje. (Adámek, 8 let)
- Pán Bůh mě má rád a nikdy mě neopustí. (Ellenka, 9 let)

Proč chodíš do sboru?

- Protože věříme v Pána Boha. (Gabrielka, 6 let)
- Protože když tam má tatka třeba kázání, aby nejel autem sám. (Šimon, 6 let)
- Abych se dozvěděl něco nového. (Adámek, 8 let)
- Protože už odmala chodím s rodiči do sboru. (Ellenka, 9 let)

Kdo je pro tebe Pán Bůh?

- Ten, kdo za mě zemřel na kříži. (Gabrielka, 6 let)
- Kamarád, asi jako Sebík nebo Artur, ale silnější. (Šimon, 6 let)
- Král, který za mě zemřel. (Adámek, 8 let)
- Bůh je bytost, která není vidět a není stvořená. (Ellenka, 9 let)

Jakou roli hrají tvoji rodiče v poznávání Boha?

- Velikou. Například když nějaké slovo v Bibli nechápu (což je dost často). Maminka nás učí písničky a pomáhá s úkolky. Táta je zase inspirace pro moji práci v budoucnu (kazatelka). (Charlotte, 10 let)
- Že je Pán Bůh hodný, že stvořil celý svět, že se o nás postará a že nás chrání. (Honza, 11 let)
- Díky rodičům jsem se stal křesťanem. Rodiče mě vedou k biblickým zásadám, pomáhají mi při studiu Bible pochopit, co je v ní napsáno o Pánu Bohu. (Jonáš, 11 let)
- Od samého začátku im (aj mne) Boh požehnával, rozpísal jednotlivé body a jedným z nich bolo presvedčiť ma, že Boh existuje a spoznávam ho na mieste, kde vzniká moje práve JA. (Rachel, 13 let)
- Kdybych to měla vyjádřit procenty, tak asi 40 %. Tatka v Boha nevěří, takže mě k Bohu vede jen mamka. Byla pro mě vzorem, abych si dělala ranní a večerní pobožnosti. Ale sebe vnímám jako

skoro dospělou, doma se mnou tak jednají, takže se v tom na druhé tolik nespolehám a studuji si Bibli sama. (Veronika, 13 a půl roku)

- Učí mě všechno o Bohu a snaží se mi ukázat, že je to nejdůležitější. (Daniel, 15 let)
- Obrovskou, protože kdyby nebylo rodičů, tak možná ani o Pánu Bohu nic nevím. Takže jsem vděčná, že jsem se narodila do věřící rodiny. ☺ (Michaela, 16 let)
- Rodiče byli první lidé, kteří mi představovali Boha. Vedli mě k němu. Tudíž hráli velkou roli. (Tomáš, 20 let)
- Nastartovali ho, dali mu počátek a poukázali na orientační body. Díky nim mám pocit, že je samozřejmé s Bohem vztah budovat a prožívat, číst Bibli, modlit se a hledat své místo. (Veronika, 23 let)
- Složitou. Jsou věřící, to znamená, že mě od malička vodili do sboru a nastavovali jasné mantinely. Ale nikdy jsem s našimi neměla nějak blízký a důvěrný vztah, takže mé osobní hledání Boha probíhalo spíše odděleně od rodičů. (Ester, 24 let)

Jakou má roli sbor a církve ve tvém poznávání Boha?

- Abych se v něm něco nového naučila. Také je důležitý kvůli lidem a hlavně kvůli Pánu Bohu. (Charlotte, 10 let)
- Mám tam kamarády, dozvím se tam něco nového o Pánu Bohu a líbí se mi tam příběhy pro děti. (Honza, 11 let)
- Sbor mě ještě více vede k poznání Boha. Dělá to zábavnou metodou – hrajeme ve školce hry, jako je hledání v Bibli, učíme se příběhy, zpěvem písní. (Jonáš, 11 let)
- Naučila ma poznávať viac a viac Boha hlavne skúsenosťami, ktoré nám odznievajú v modlitebných chvíľkach, viac spoznať ľudí ktorých som v detskom veku moc nevnímala. (Ráchel, 13 let)
- Procentuálně asi 30 %, ve sboru se můžu bavit s druhými na duchovní témata, i v sobotní školce se občas dovím něco nového, ale jako vzor mám spíše Pána Boha, a ne lidi ve sboru. Církve jako takovou nevnímám, je to pro mě abstraktní pojem. (Veronika, 13 a půl roku)
- Společně s kamarády se v sobotní škole učíme o jeho činech. (Daniel, 15 let)
- Taky velkou, protože mi tím pomáhá zjišťovat, jaký je, a taky jsem ráda za to, že můžu poznávat nové lidi, kteří sdílejí, většinou, podobné pohledy na svět, čehož si moc vážím. (Michaela, 16 let)
- Sbor mi pomáhá v tom, že jsou tam lidé, kteří s Bohem něco prožili, takže mi mohou předávat své zkušenosti – a to mě posouvá v životě dál ve vztahu k Bohu. (Tomáš, 20 let)
- Spíše než sbor jsou to lidé, které jsem tam mohla najít, se kterými v přátelském kolektivu mohu otvírat otázky, které mě trápí nejen z duchovní oblasti (ale tou to začíná a končí). (Veronika, 23 let)
- Je zdrojem lidí, kteří jsou věřící, a jejich přístup k víře, jejich vztah k Bohu, životní styl atd. pro mě může být inspirací. (Ester, 24 let)

Kým je pro tebe Bůh?

- Je to nebeský tatínek, někdo, komu se můžu se vším svěřit, poprosit ho, poděkovat nebo si jen tak povídat. Bez něj nemá život smysl ani cíl. (Charlotte, 10 let)
- Je pro mě Stvořitelem. (Honza, 11 let)
- Pán Bůh je pro mne druhým otcem, mohu se mu svěřit se vším, co chci. Například když se modlím, aby mne ochraňoval, tak jsem v klidu. Dává mi všechno, co potřebuji. (Jonáš, 11 let)
- Niečo ako Duch, ktorého časom pozorujem, možno ho nevidím, ale viem že je pri mne! S ktorým sa môžem hocikedy a hocikde porozprávať, zdôveriť, poprosiť... Ale hlavne som mu nesmierne vďačná za to, čo pre nás robí! Má pre každého cestu, možno nie vždy sa dá len tak prekročiť, ale už len to, že na nás myslí, ma motivuje k tomu, aby som ostala s ním (a nepohrdala maličkosťami). Diskvalifikuje ma z hracieho poľa, kde si každý nahráva so satanom. (Ráchel, 13 let)

- Je to někdo, na koho se můžu spolehnout, kdo mě nikdy nezradí, komu mohu důvěřovat a komu mohu říct úplně všechno. Mám s ním osobní zkušenosti a poznávám ho z Bible. (Veronika, 13 a půl roku)
  - Vždy vím, že mám někoho, komu se mohu svěřit se svými problémy a těžkostmi. (Daniel, 15 let)
  - Přítel, který mě (snad) měl, má a bude mít rád. ☺ (Michaela, 16 let)
  - Bůh je pro mě svrchovaný, svatý Vládce. Stvořitel všeho – i mne. I přestože je tak mocný a veliký a z tohoto hlediska je to někdo na úplně jiné úrovni, někdo, oproti komu jsem nic, tak se ke mně sklání a zajímá se o mě. Je to můj Otec, Přítel, Rádce, Pomocník. (Tomáš, 20 let)
  - Oporou. Učím se spoléhat na něj a důvěřovat mu. Je zárukou, že vše bude dobré (ne pro mě so-becky, ale v celém měřítku, tak jak je to nejlepší). (Veronika, 23 let)
  - Bytostí, která mě stvořila, která mě proto důvěrně zná (lépe, než kdokoliv na tomto světě), díky které mám vše, co jsem v životě dostala, která mě nesmírně miluje a záleží jí na mém dobru. Někdo, před kým si nemusím na nic hrát a můžu být maximálně otevřená v tom, co si myslím a co „říkám“. Bytostí, která je ztělesněním všeho dobrého, co na tomto světě můžeme zažívat. (Ester, 24 let)
-

Marek Ondráček

Lékař

Jak se snažíš (ses snažil) vést své děti k Bohu?

Snaha všech věřících rodičů je vést své děti k Bohu. Jistě existuje mnoho moudrých knih s mnoha konkrétními radami... To nejlépeší je dětem o Bohu říci, vyprávět příběhy, zpívat písničky. Lehké je také děti naučit modlit se – před jídlem, před spaním. Snadné může být i naučit je chodit na bohoslužbu, dávat kornky při sbírce. To vše může umět již tříletý chlapec nebo děvče. Děti vedeme (nebo nevedeme) k Bohu především tehdy, když si to neuvědomujeme. Dítě sleduje, jak se věřící otec chová ke své manželce, dítě sleduje, jak věřící rodiče mluví o svých bližních, dítě sleduje, jestli se věřící rodiče těší na bohoslužbu, dítě sleduje, jak se náboženské řeči rodičů shodují s jejich každodenním životem. To vše s přehledem zvládá již tříletý chlapec. To nejtěžší je dítěti představit pravou tvář Boha, který mě miluje, dává mi svobodnou vůli, odpouští mi a obětoval se za mě. To nejtěžší je dítě naučit osobnímu vztahu k Bohu v modlitbě a čtením Božího slova.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Na děti působí kromě rodičů mnoho dalších okolních vlivů, například i členové církve, kam dítě chodí. Děti jsou velmi chytré a vnímavé,

proto velmi rychle odhalí přetvářku a pokrytectví. Když kluci klackovatí a dívky dospívají, o dospělých nemívají často valného mínění a porušují naše zaběhlá pravidla víry, tehdy mnohdy napneme všechny naše síly a chceme je vést k Bohu. Nezbyvá ovšem nic jiného než jim ponechat svobodu, stále jim dávat najevo, že je máme rádi, dávat jim příležitost a modlit se za ně.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Dnešní doba je multimediální, nabízí dokonalou zábavu, neustálý proud informací a dojmů, nechybějí emoce, obraz i hudba jsou dokonalé. Ovšem jen na obrazovce nebo monitoru. Na to je již zvyklé i tříleté dítě. Až trochu povyroste, bude vyžadovat vše ještě dokonalejší, profi.

Jak tedy vést děti k Bohu? Loni jsem v našem jičínském sboru mnohokrát viděl krásný živý obraz: kazatel v důchodovém věku sedí s malým tříletým klukem a čte mu biblické příběhy. A tak si často беру ty tříleté kluky na klín a zpívám s nimi dětské písničky, vyprávím, co znamenají obrázky nad nadpisy, a odpovídám na jejich nekončící otázky, například kdo je Bůh. Nepropásměme dobu, kdy nás děti milují, chtějí slyšet naše odpovědi a touží po osobním kontaktu. Nic to nestojí, jen náš čas.

Rastislav Špalek

Vedoucí knižní evangelizace na Slovenském sdružení

Jak se snažíš vést své děti k Bohu?

S manželkou Monikou máme dve deti: Patriciu (17) a Timoteja (15). Spoločne sme uverili krátko pred svadbou, a tak vedenie našich detí k Bohu sa stalo prioritou. Bolo to obdobie, keď sme vo vzťahu k Bohu prežívali „prvú lásku“. To sa premietlo aj do výchovy detí. Manželka často uspávala naše prvorodené spevom piesní zo sionského spevníka. Mojou úlohou bolo pravidelné čítanie biblických príbehov z knihy Verní priatelia a neskoršie aj z obrázkovej Biblie. Prioritou bola a stále je aj pravidelná sobotná návšteva zboru. Taktiež povzbudzujeme deti, aby sa zúčastňovali na mládežníckych a zborových akciách. Musím však spomenúť ďalšie dve oblasti, ktoré považujem za veľmi dôležité vo vedení detí k Bohu. Po prvé, sú to spoločné rodinné pobožnosti. Hlavný dôraz kladieme na večer, ktorý, na rozdiel od ranného zhonu, býva pokojnejší. Ale ani ráno neodchádzajú deti bez modlitby s manželkou alebo so mnou. Po druhé, je to osobný prístup ku každému dieťaťu zvlášť. Rozhovor a záujem o ne nám pomáha získať si ich dôveru. Riešenie ich problémov hľadáme v spoločnej modlitbe a odovzdaní ich starostí do Božích rúk.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Zistili sme, že deti od malička s radosťou prijímajú správu o Bohu a tiež napodobňujú naše správanie. Problémy môžu nastať, keď my rodi-

čia máme málo času na „zasievanie“. Je to čas, ktorý sa už nevráti. Deti sú niekedy svedkami manželských nedorozumení, vtedy je dôležité, aby boli aj svedkami zmierenia a odpustenia. Spomeniem jeden zápas, ktorý sme si museli vybojovať. Žijeme v malej dedinke, kde sme jediní adventisti. Po našom obrátení sme si uvedomovali pomerne veľký rozdiel medzi tým, ako žijeme my a ako žijú naši susedia. Toto neobišlo ani naše deti. Videli, že ich spolužiaci sú iní, a tak sa do určitej miery snažili tú rozdielnosť skrývať. Videli sme, že prežívajú vnútorný zápas. S novou vierou sme prijali aj poslanstvo o zdravotnej reforme. A tak sme boli odlišní aj medzi vlastnými. Pri detských zborových akciách mali naše deti iné jedlo. Vnímali sme, že to nie je dobré, hlavne z výchovného hľadiska. Nechceli sme, aby im bolo spoločenstvo detí, mládeže a zboru pre jedlo nepríjemné. Po dlhšom čase sme sa rozhodli urobiť v tejto veci ústupok. Problémy môžu nastať aj v puberte, a aj nastávajú. Je ťažké nereagovať na nápady a názory, ktoré vyprodukuje naša mládež. Sme vďační práve za spoločné pobožnosti, kde sa snažíme jeden druhého viac chápať a zjednotiť sa.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

V dnešnej dobe sa veľká časť komunikácie medzi ľuďmi presunula do elektronickej podoby. Najskôr prišli mobilné telefóny a následne

internet a sociálne siete. Kým malé deti vieme pred týmto chrániť, u väčších je to problém. Je pohodlnejšie komunikovať cez sociálnu sieť, ako sadnúť na bicykel a ísť za kamarátom osobne. Myslím, že by nebolo správne ísť cestou úplného zákazu, ale skôr hľadať spôsob, ako ich

telesnú pasivitu nahradiť vhodným športom. Aj v tejto chvíli sa každý člen rodiny nachádza v inej izbe a venuje sa svojim záujmom. A o hodinku ma čaká úloha všetkých „vyrušiť“, aby aspoň 30 minút venovali zdieľaniu a večernej pobožnosti.

Aleš Zástěra

Kazatel

Jak se snažíš (ses snažil) vést své děti k Bohu?

Jedna starší věřící žena vyjádřila svou vděčnost za odborné přednášky a semináře, které pomáhají mladým lidem v odpovědné přípravě na manželství a později i ve společném rodinném životě, ale následně zdůraznila svou víru, že výchova dětí k Bohu je především otázkou modlitebního života. Na základě našeho chápání Bible i moudré rady této věřící ženy jsme se s manželkou snažili:

Vést každý den společný modlitební život za děti, za sama sebe i záležitosti celé šestičlenné rodiny.

Být osobním příkladem svým dětem. Ten začíná při obyčejných všedních záležitostech, jako třeba chůze po přechodu pouze na zelenou, dodržování slibů, věnování pozornosti (i když jsme byli unaveni) a příkladem duchovního života, který není vázán pouze na dny pravidelné bohoslužby. Každý večer jsme dětem četli a společně si vyprávěli. Při této příležitosti se děti učily také modlitbě, která se v útlém věku skládala pouze z jednoho slova „amen“.

Jednotu manželů. Kolikrát se stávalo, že jsme měli na řešení problémů odlišné názory. Vždy jsme se ale snažili před dětmi vystupovat jednotně a teprve o samotě si vyřikat osobní postoje.

Kvalitní vrstevníky. Navštěvovali jsme přátelé s dětmi ve stejném věku a podporovali setkání a aktivity s ostatními věřícími dětmi.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Děti objevují svět kolem sebe a zkoušejí mantinely. Jako každý člověk i ony touží po dobrodružství, ale přitom i po jistotě a zázemí. Malé dítě potřebuje vymezení „smíš – nesmíš“. Větší dítě potřebuje slyšet odpovědi na své otázky a vyžaduje neustálé vysvětlování proč ano a proč ne. Dospívající člověk pak touží po uplatnění zásady, kterou formuloval manželský psycholog Bryan Craig: „Nestarej se o to, co děti dělají, ale jak myslí.“ Je jisté, že pokud budou dobře myslet, budou i dobře konat. A rodiče mohou odjet a po návratu je přivítá uklizený byt i upečená buchta.

V době nejsložitější etapy výchovy dětí jsme založili nástěnku, na kterou byla zapisována přání všech členů rodiny a odškrtavány položky, které byly koupeny nebo jinak uspokojeny. Nástěnka byla němým výchovným argumentem, na kterém některé sloupce byly obsáhlé a jiné krátké. Těžko se pak někomu argumentovalo, proč on má a já ne. Zároveň jsme sepsali jakousi smlouvu, na které byl dlouhý sloupec činností a uspokojování potřeb, které poskytujeme dětem, a pouze několik požadavků, které mělo splnit každé dítě. V případě, že dítě nerespektovalo první požadavek (třeba napsat úkoly do školy), vědělo, že přijde okamžitě o první námi poskytovanou službu (PC s internetem).

Vedení k řádnému odpovědnému životu má přímou souvislost s vedením dětí k Bohu.

V pravidlech běžného života jsme se snažili, aby děti své povinnosti splnily, ale v oblasti náboženské jsme pouze projevovali lítost, když se nechtěly zúčastnit. Doufáme, že jsme je nikdy nenutili k účasti na rodinné bohoslužbě nebo k návštěvě církevního shromáždění. Vzpomínám, jak jednou syn trucoval a nechtěl se zúčastnit rodinné pobožnosti. Protože jsme jej nenutili a snažili se vytvořit důvěrné a inspirační prostředí i bez něho, objevil se po nějaké době ve dveřích, pozoroval nás a bylo mu to líto, že je sám.

Naše výchova se nevyhnula problémům a otřesům. V jedné chvíli jsem vážně uvažoval o ukončení duchovenské služby, protože následující slova apoštola Pavla mě silně usvědčovala: „Rodinu musí mít spořádanou, děti vychované k poslušnosti a poctivosti. Jak by mohl prospět církvi ten, kdo by vlastní rodinu dobře vézt nedokázal?“ (1Tm 3,4.5). Při veškeré výchovné snaze vnímáme jako dar, že se tři děti rozhodly cele následovat Ježíše Krista a své odhodlání již zpečetily ve křtu a zbývajícím prožívá

povzbudivá vyslyšení osobních modliteb a jistotu Božího vedení.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Dnešní doba je charakteristická ztrátou autorit. A i když autority v našem okolí nalzáme, nebývají respektovány a ctěny. Podle MUDr. Nešpora má na mladého člověka stále největší formativní vliv jeho rodina. Teprve potom následuje vliv vrstevníků, i když se nám to nemusí jako rodičům zdát, zvláště ve vzdorovitém období puberty. Specifikem současné doby je i vážnoucí osobní komunikace, která je nahrazována neosobní, heslovitou až primitivní komunikací, spolu s ne-soustředěností na práci, místo a situaci, ve které se jedinec zrovna nachází. Ovšem technické prostředky, které přináší doba, spolu s otevřeností, svobodou projevu a netušenými možnostmi, mohou být přínosem v případech, že dítě jakéhokoliv věku vnímá podporu osoby, které si může vážít, a přijímá její projevy bezpodmínečné lásky.

Terézia Javorková

Ortoptistka

Jak se snažíš vést své děti k Bohu?

Cesta dieťaťa k Bohu je dlhá. Ak má byť úspešná, musí ňou prejsť najprv každý rodič. *Nachádzam sa v dostatočnej blízkosti svojho Boha? Poznám Boha, ktorého chcem predstaviť svojim deťom? Rešpektujem jeho autoritu vo svojom osobnom živote?* Tieto otázky musia byť vyriešené skôr, než nastúpi proces výchovy a vedenia.

Viesť iných, teda aj svoje deti, si vyžaduje prijatie osobnej zodpovednosti, ktorá je úmerná našim možnostiam. Zodpovednosť je zrelosť dospelosti. Zrelosť prichádza postupne. Viesť svoje deti k Bohu podľa mňa znamená rásť a dozrievať spolu s nimi. Toto poznanie nám dáva možnosť lepšie im porozumieť, keď prechádzajú jednotlivými fázami vývoja, ale aj duchovného dozrievania. Neskôr, keď naše deti „dorastú“, smieme mať prednosť sprevádzať ich na ceste životom, ak nám to dovoľia. Nezabúdajme, že je to už ich cesta.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

„Vychovávaj svojho syna podľa jeho cesty a neodchýli sa od nej ani v starobe“ (Pr 22,6) – primerane jeho veku. Rodičia vedia, že deti majú niekedy lepší zrak ako sluch. Preto výchova „videním“ by mala prebiehať paralelne s výchovou „počutím“. Edukačná metóda „radšej raz vidieť ako stokrát počuť“ určite platí aj v rodičovskej výchove. Deti by mali mať možnosť „vidieť“

svojich rodičov, ako funguje viera a náboženstvo v ich reálnom, „nezborovom“ živote. Modlitba na kolenách, osobné štúdium, každodenný zápas s hriechom a uznanie viny by mali byť viditeľnou súčasťou rodičovskej výchovy. Prečo? Lebo rodina je spoločenstvo nesúrodých charakterových vlastností, kde láska a porozumenie môžu dať každému z rodiny istotu bezpečia. Dohovárania, rodičovské poučenia pred spaním či po „životných kotrmelcoch“ našich detí nás automaticky smerujú na kratšiu a ľahšiu cestu.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Dnešná doba prináša množstvo podnetov, ktoré deti prijímajú už od útleho detstva. Samozrejme, nie všetko musí byť zlé a neúčinné. Video-rozprávky, detské televízne relácie, „chytľavé“ hudobné programy, filmové príbehy a iné špeciálne zamerané televízne projekty (PC, DVD, MP 3...), je toho naozaj dosť. Všetko na vysokej technickej úrovni, „kreatívne“, dostatočne „napínavé“, emotívne, vizuálne takmer bez chyby a hlavne nevyžadujúce si prítomnosť dospelého človeka. Spokojnosť našich detí nás vedie k zhovievavosti voči následkom, ktoré prirodzene ovplyvňujú myseľ a správanie detí.

Ďalším špecifikom dnešnej doby sú hranice. Rozdali sme deťom bezhraničnú slobodu rozhodovania. Naše deti sa môžu rozhodnúť,

čo budú raňajkovať, čo si oblečú, kedy prídu domov, čo budú počúvať, na čo sa budú pozeráť. Tento výchovný „trend“ môžeme vidieť už v materských školách. Žiaľ, vidíme aj prvé výsledky. Deti, ktorým rodičia nevymedzili hranice, majú problémy so sebaovládaním. Chýba im motivácia, disciplína a zodpovednosť. Vidia iba vlastné potreby a k svojmu okoliu sú ľahostajné. Pri akomkoľvek stanovení hraníc sa z nich stávajú agresori a manipulátori. Schopnosť správne sa rozhodovať prichádza s poznaním, ktoré je spojené so skúsenosťou a zodpovednosťou niesť dôsledky svojho rozhodnutia. Vyžaduje si to čas, duševnú, duchovnú a fyzickú zrelosť.

Zmena rozdelenia úloh v rodinách priniesla ďalšie dôsledky vo výchove detí. Nejasne špecifikované postavenie a úlohy rodičov spôsobili, že výchova sa stala nestabilnou a odstránila pocit bezpečia a istoty v rodine.

„Škola naučí deti čítať, ale doma sa musia naučiť, čo čítať. Škola naučí deti myslieť, ale doma sa musia naučiť, o čom majú premýšľať.“ (Charles A. Wells)

Deti veľmi skoro začali žiť svoj vlastný život. Dorastajúca generácia nadväzuje vo svojom porozumení tam, kde tá predchádzajúca končí. Deti už nenadväzujú prirodzene na skúsenosti svojich rodičov. Rodičia chodia na doučovanie k vlastným deťom. Mládež dnešnej doby sa pohybuje po celom svete, ale nikde nie je doma. Domov sa stáva iba „čerpacou stanicou.“

Dnešná doba sa nás snaží presvedčiť o tom, že to stačí. Skúsenosti však ukazujú, že všetci túžime po skutočnom domove, ktorý sme stratili už na samom začiatku a ktorý neustále hľadáme. Domov, ktorý do nášho srdca „naprojektoval“ náš Stvoriteľ.

Olga Benešová

Asistentka

Jak se snažíš vést své děti k Bohu?

Jsem ráda, že na vedení našeho syna jsme s manželem dva, ale i tak si myslíme, že syn je občas v převaze. V praxi je to tak, že díky absenci babiček a dědečků nám zbývá „jen“ modlitba, a tak máme zkušenost, že výchova dětí vede nás dospěle k závislosti na Bohu. (Modlitba je pak závislost s dotazy, co jsi nám to poslal za dárek?, kde se dá vypnout, jak ho vést a vychovávat a nezломit ho, jak to přežít, aby i on nezůstal sirotek ☺.) A ve stručnosti: čteme Bibli, modlíme se, diskutujeme s ním a snažíme se být příkladem.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Co se týká vedení našeho syna k Hospodinu, tak je to složitější. Jako každá mince má dvě strany, tak i my řešíme ony „problémy“ dvou stran. Syn nemá problém číst Bibli, tu si vyžádal velmi brzo po tom, co se naučil od čtyř let číst a záhy pochopil, že dětská Bible má víc obrázků než textu. Nevyhovoval mu ani překlad Bible Slovo na cestu, protože při společném čtení a rodinných bohoslužbách zjistil, že tatínek čte jiná slova v textu, než má on. Čteme společně, klade otázky, vysvětlujeme nebo se přiznáme, že nevíme, a vedeme ho ke komunikaci s Hospodinem. Protože pochopil, a teď budu citovat – „Tak velký, a nic neví.“ Nemá problémy ani ve škole, kdy několikrát diskutoval se sestrou Veronikou, která je má na náboženství, že rodiče

říkají něco jiného a že žádný „očistník“ není... Opravdu nemá problém diskutovat a přijímat jinakost jiných náboženství či ateistů.

A teď přichází ta druhá strana mince, kdy má problém s tím, co slyší od křesťanů – ať už ve sboru, nebo ve skupině dětí. Mami, a proč on může to a já ne, tati, a proč on může mluvit tak a já ne, mami, ale my jsme četli v Bibli ... a oni to přesto udělali. Tati, a jak to vlastně je? Mně se nechce do sboru... Prostě my dospělí zapomínáme, že pro děti je největší vzor to, co u nás vidí, než co od nás slyší. Vychovávat můžeme, jak chceme, ale konfrontace se skutečností je jiná. Proto doma pořád diskutujeme a je těžké vysvětlit, proč některý z dospělých dělá to či ono, když čte stejnou Bibli. A nejtěžší je odpovědět na otázku: „Takže si můžu dělat, co chci, a pak se pomodlím a Hospodin mi to odpustí?“

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Specifika dnešní doby vidím mimo jiné v nevyrovnanosti dospělých, a jak často říká manžel, v užívání si. Což se lehce přenáší na děti. Specifika vidím také ve zmatenosti a nejistotě doby. Ztrácí se povědomí o hodnotách, komunikace mezi lidmi a každý z nás se stává jen číslem. Myslím hlavně telefonním číslem. Ať se kolem sebe podíváte, tak všude vidíte děti s mobily, tablety, MP3/4, sluchátky na uších... Nezajímá je okolí, nevíšimají si lidí kolem sebe, neumějí komu-

nikovat s lidmi. A to je i u křesťanů. Ničím se neliší, chtějí zapadnout do kolektivu. Jejich děti nesmějí být terčem posměchu, proto musí mít to, co ostatní – chodit do kroužků, jejichž názvy nebylo možné ani nahlas vyslovit. Musíme cestovat, vidět, ukázat, mít, ochutnat a hlavně žít v umělém (virtuálním světě)... K čemu je pak

vedeme? V čem se lišíme od okolního světa? Proč tedy čekáme na příchod Ježíše? Dočkáme se ho vůbec? Nečeká Hospodin na nás? Musíme si uvědomit, že i my jsme stále děti. I my stále potřebujeme výchovu Hospodina, ale je jen na nás, zda se necháme vychovávat, i když jsme starší než naše děti.

Bohumil Kern

Předseda Slovenského sdružení církve adventistů

Jak ses snažil vést své děti k Bohu?

Od najútlejšieho veku som sa s nimi a za ne modlil, keď to bolo možné, večer som ich „ukladal“ – tak, že som im čítal, spieval si s nimi a modlil sa. Ráno sme spolu podobne začínali deň a každodenné povinnosti. Spoločne sme sa modlili aj za rodinné a osobné problémy primerané ich veku. Piatky večer a soboty boli vždy špeciálnym časom na rodinné pobožnosti a spoločné chvíle. Dovolenky a prázdniny sme zas trávili s deťmi v spoločensťve veriacich rodín a priateľov.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Najväčší problém vnímam v tom, keď my rodičia položíme veľký dôraz na formálne záležitosti týkajúce sa náboženstva. Keď viditeľné problémy riešime skratkovo, teda príkazmi a zákazmi a nevenujeme dostatok času počúvaniu a dis-

kutovaniu o správnej motivácii v konaní. Hrozí nebezpečenstvo, že deti začnú vnímať osobu Pána Boha cez náboženské predpisy a stotožňovať ho s cirkevnou štruktúrou. Vtedy vzťahové problémy v cirkvi môžu ohroziť ich osobný vzťah k Pánu Bohu.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Najcharakteristickejšou črtou dnešnej doby je podľa mňa informačný chaos a neprimerané nároky na zvládanie možností a pokušení každého druhu – a to v takmer každom veku. Deti a mladí ľudia sa s tým len ťažko vyrovnávajú. Riešenie a pomoc pre nich vidím v budovaní pevných rodinných vzťahov, vo výbere dobrého kolektívu priateľov a vo vytrvalých modlitbách ich rodičov.

Jiřina Žižková

Účetní

Jak se snažíš (či ses snažila) vést své děti k Bohu?

Moje dcery se učily poznávat Pána Boha spolu se mnou. Jedna v náručí a druhá za ruku mne doprovodily k mému křtu. Výchovou mě provázela moje upřímná víra, modlitby, pomoc mých rodičů (neadventistů) a v neposlední řadě také sestry a bratři, kteří mi šli příkladem v jejich vedení dětí.

Každou sobotu jsme navštěvovaly sbor, kde byla cítit rodinná atmosféra a bylo v něm plno dětí. Doma jsme četly biblické příběhy, učily se písničky o Pánu Ježíši, pomáhala jsem dcerám při přípravách do sobotní školky. Později jsme společně jezdily na schůzky, výpravy a tábory Klubu Pathfinder.

Důležitá pro nás byla pravidelná středeční modlitební setkání s přáteli, na kterých jsme vytvářeli program i pro děti. Dále pak zahájení a ukončení sobot, na které jsme zvaly přátele k nám domů, společně jsme se sdíleli, zpívali, hráli hry, četli z Bible a modlili se. Jsem ráda, že nám tato „tradice“ zůstala dodnes.

Snažila jsem se být milující, ale v případě potřeby přísnou maminkou, a to zvláště v době, kdy už jsem s dcerami zůstala sama. Vedla jsem nejen k vnímání Boží lásky, ale také k praktické službě. Přes všechny mé chyby, které jsem ve výchově udělala, je to Boží milost, která nás provázela a dál provází.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

V mém případě to mohl být můj nevěřící manžel. Nebránil mi v tom, abych chodila s dcerami do sboru nebo si domů zvala přátele, ale svým odlišným životním stylem jistým způsobem jejich přemýšlení a směřování ovlivňoval. Lákadlem pro ně byla zapnutá televize a jiná média po příchodu ze sobotní bohoslužby. Nedobrým příkladem byl také alkohol a cigarety. Vidět své blízké příbuzné opilé, slyšet hádky nebo si projít rozvodem rodičů, to je těžké v každém věku.

Jsem Pánu Bohu vděčná, že je to nesvedlo z cesty za ním. O to více je pro nás bolestné vidět kolem sebe adventisty, kteří touží si toto vše vyzkoušet a zatím netuší, jak velice mohou ublížit sobě i svým blízkým.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Dnešní doba je specifická tím, že nemáme čas a postrádáme trpělivost i ochotu sloužit.

Býváme tak zavaleni prací, že děti tráví svůj čas v nejrůznějších kroužcích – anebo jim zakoupíme nějakého elektronického „baviče“. Sami sebe přesvědčujeme, že to pro jejich vývoj bude jistě dobré. Ženeme se za pracovními úspěchy a často zapomínáme na to, co máme doma.

Děti jsou dar, a proto bychom o ně měli pečovat a investovat do nich svůj čas, zvláště pak v mladším věku, kdy ho potřebují daleko více. Měly by vnímat naši rodičovskou lásku, cítit jistotu a teplo domova nebo vidět, jak se snažíme přistupovat s láskou k lidem okolo nás. Najít si chvíle pro společné modlitby a čtení z Bible.

Pubertální věk přináší mnoho pokušení, přátelé jsou důležitější než rodiče, kteří fungují spí-

še jako záloha, která by měla být stabilní, funkční a připravená jim pomoci.

Odměnou pro rodiče, kteří přežijí pubertu svých dětí, je dospělost, kdy nás děti znovu objeví, začnou více komunikovat a možná se dočkáme i poděkování za jejich skvělou výchovu a obětování se pro ně. ☺

Radim Passer

Developer

Jak se snažíš vést své děti k Bohu?

V optimálním případě jim stále ukazovat na Boží lásku. Trávit s nimi čas pokud možno každý den při rodinných pobožnostech, vést je k Božímu slovu, k modlitbě a k prožívání důvěrného vztahu s Pánem Ježíšem. Vést je k tomu, aby se zcela přirozeným způsobem těšili na sobotní bohoslužby. A v neposledním řadě být pro ně osobně dobrým příkladem. Ukázat jim také, jak řešit případné selhání. A to vše nelze bez trávení užitečného času s našimi dětmi.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Neočekávané. Přes veškerou snahu se ony budou muset jednou samy rozhodnout. Čím více jim budeme špatným příkladem v nejrůznějším ohledu, tím větší je pravděpodobnost, že

také ony sejdou z cesty. Problémy budou logicky nastávat především tehdy, když my sami nebudeme věrní Pánu Bohu, jeho zákonům a doporučením. Děti totiž kopírují vzorce našeho chování.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Více možností, více různých pokusů, více nevěrností rodičů a na druhou stranu více příležitostí, jak se zapojit do Božího díla. Každý dospělý si může zvolit a touto volbou pozitivně či negativně ovlivňovat i své děti. Důležitá je i volba přátel a volnočasových aktivit. Jakou roli v nich hraje Pán Bůh a zvěstování dobré zprávy? Všechny tyto věci budou nepochybně směřovat i naše děti.

Pavla Žůrková

Kazatelka

Jak se snažíš vést své děti k Bohu?

Máme dvě děti, kluky ve věku 13 a 14 let, a moc bych si přála, aby se oba dva jednou rozhodli jít v životě po Božích cestách. Uvědomuji si, že víra se nedá zdědit ani vnutit, přesto se snažím různými způsoby svým dětem Pána Boha představovat už od jejich narození. V každém věku to představování probíhalo jinak. Když byli v bříšku a těsně po narození, tak jsem jim zpívala ukolébavky o Pánu Ježíši. V batolecím věku jsme jako rodina vymýšleli různé veselé pohybové rodinné bohoslužby. Později jsme každý večer spolu četli Bibli nebo zajímavé příběhy, v mladším školním věku si kluci četli sami denně jednu kapitolu z Bible a já jsem jim na večer chystala kvízy z té dané kapitoly. V poslední době spolu večer čteme a překládáme anglickou Bibli a ráno při snídani si čteme nějaký příběh. Dané téma se snažíme vždy krátce aplikovat na to, co právě kluci ve škole prožívají. Tato naše ranní i večerní setkání jsou vždy spojena s modlitbou. Ráno se Bohu v modlitbě odevzdáváme do péče, večer každý z nás děkuje Bohu za to, co jsme zvládli a co se nám líbilo. Pravidelná návštěva bohoslužeb je také způsob, jak je seznamujeme s Pánem Bohem. Teď se naše rodina dostává do období, kdy budeme asi více diskutovat. Podpořili jsme kluky také k účasti na PTD Pathfinder, protože věříme, že více než kdy jindy potřebují kolem sebe vrstevníky a dobré vzory z řad mladších dospěláků. Uvědomuji si také, že při výchově

velmi záleží na mém osobním vztahu k Bohu, na mých modlitbách a praktickém prožívání křesťanství.

Jaké problémy mohou nastat při vedení dětí k Bohu?

Jak už jsem zmínila, děti se nedají přinutit nebo přesvědčit k rozhodnutí jít za Bohem. Může se stát, že dítě se rozhodne víru rodičů ignorovat nebo popírat. Neměli bychom se snažit násilím tento postoj změnit. Trpělivost doprovázená láskou a pochopením zmůže víc. Někdy to ale trvá hodně dlouho. Děti si třeba najdou kamarády, kteří je vedou úplně jiným směrem než rodiče. V životě mladého člověka hrají v dnešní době důležitou roli počítačové hry, internet a různá videa. Jsou to velmi silné podněty, které si získávají jejich pozornost. Uprostřed toho všeho může být mladými lidmi bohoslužba vnímána jako málo akční a nezajímavá. Jestliže ve sboru děti nemají žádné vrstevníky, se kterými si rozumějí, situace se ještě zhoršuje. Setkání s pokrytectvím, nedůsledností nebo nespravedlností ve sboru či v rodině může také v dětech působit jako brzda na cestě k Bohu.

V čem vidíš specifika dnešní doby a jak se s tím vyrovnávají děti v různých věkových kategoriích?

Myslím, že život v dnešní době asi nejsilněji ovlivňuje různá elektronika, počítače, mobily a internet. Děti se s tím setkávají už od útlé-

ho věku a nám rodičům přibyly nové starosti a těžkosti. Jak děti motivovat k pobytu na čerstvém vzduchu? Jak je odlepit od mobilu či PC? Jak je naučit komunikovat tváří v tvář, nejen na sociálních sítích? To jsou jen některé otázky, které dnešní doba přináší. V předškolním věku se děti nechají zabavit i něčím jiným, i když to vyžaduje určité úsilí ze strany rodičů. Děti mladšího školního věku se urputně brání kaž-

dému omezení, ale často jim to můžeme ještě přikázat. Starším dětem se učíme dávat na výběr. Někdy to je však jen volba mezi menším a větším zlem. Zdá se mi, že v dnešní společnosti také čím dál víc klesá úcta ke starším a autoritám. To má vliv také na naše vnímání Boha. V této oblasti mohou být pro děti všech věkových kategorií velkým přínosem funkční vztahy v rodině a přirozená autorita otců a matek.

Poznámky

Poznámky

Jak vést děti k Bohu

Obálka: Jaroslav Pokorný
Grafická úprava: Robert Prokopec
Fotografie na obálce: Kostia777, fotky-foto.cz

Vydal Advent-Orion, spol. s r. o., Roztocká 5, Praha 6

Vydání první, Praha 2017
Vytiskla tiskárna ARTRON, s. r. o., Boskovice

ISBN 978-80-7172-695-1

